Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

gazeta literară

ORGAN SĂPTĂMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Anul XV Nr. 37 (826) Joi 12 septembrie 1968 — 8 pagini: 1 leu

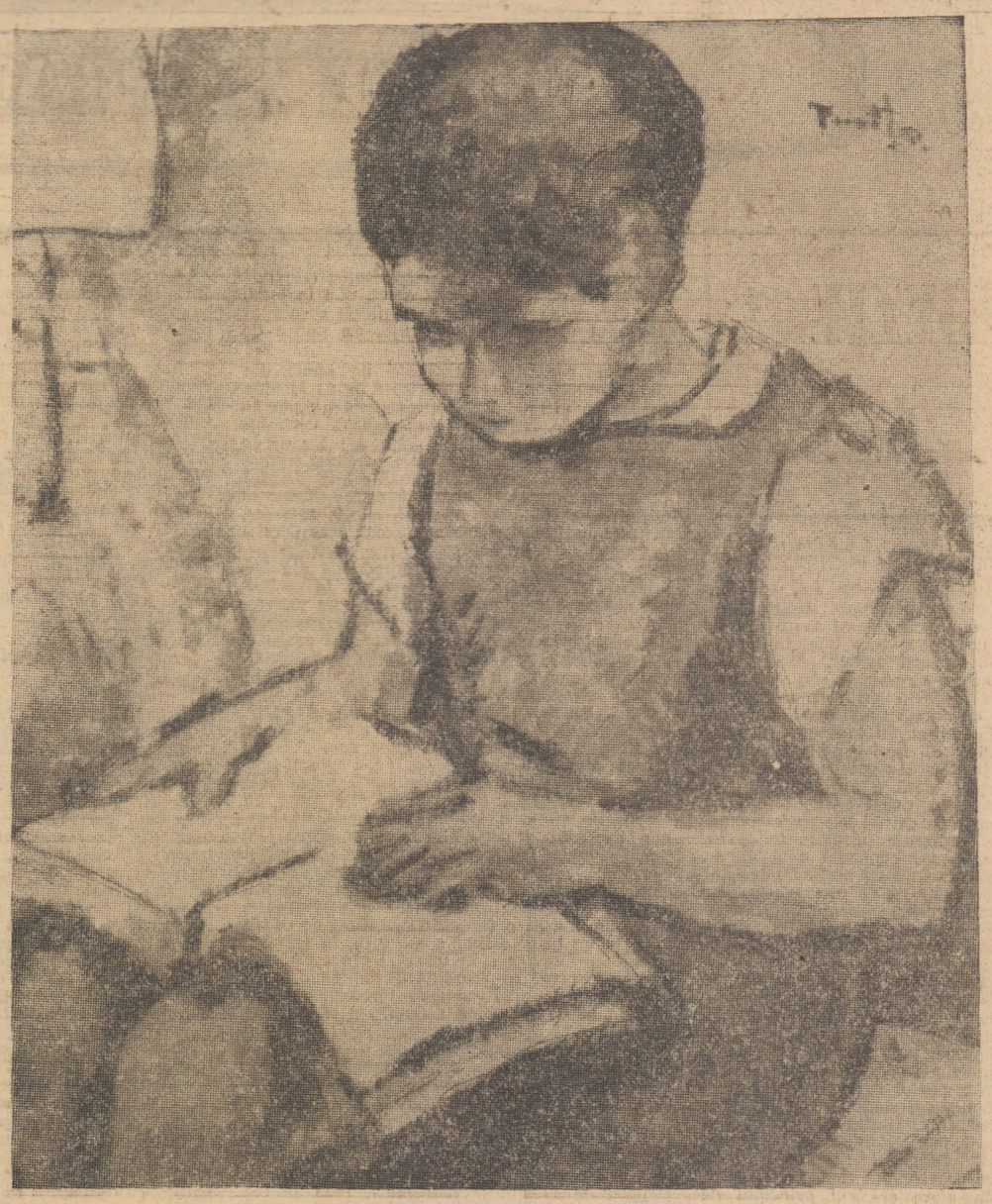

N. TONITZA — COPIL CITIND

CONTINUITATE

Șantierele sînt, pentru mine, înfățișări ale adevărului. În momente de derută, ori de neînțelegere, ori de bătaie sărac, atunci cînd mi se pare că prea puținele mele înfăptuiri nu justifică lungul timp care le-a fost necesar, mă gîndesc la unicul meu motiv de mîndrie: am lucrat pe un șantier. Atunci totul capătă sens, faptele au legătură între ele, nici una din zilele adolescenței sau tinereții mele nu mai e aspre, crescînd bizar, în singurătate, lipsită de sunet și ecou. Șantierele mi-au dat, în cel mai înalt grad, sentimentul participării și al apartenenței, am sentimentul țării, prezent și acut, fiindcă pot dovedi: și eu am lucrat pe un șantier. În 1948, invidiind marile teritorii de desfășurare a energiilor tinerești — Salva-Vișeu — Bumbești-Livezeni — Lunca Prutului — eram în brigăzile de elevi care ajutau la reconstrucția orașului Galați, greu încercat de război. Știu, sînt că orașul e al meu, nu numai fiindcă m-am născut în el; ci și fiindcă la temelia lui de azi e o vacanță irepetabilă, de acum 20 de ani, o vacanță caldă, cu ispita moale a Dunării, cu umbra foșnitoare a teilor de pe strada mare — cu tot bagajul romantismului provincial refuzat — o vacanță întreagă în care am muncit cu lopata și cu roaba încărcată de cărămizi; am muncit și am fost luată în serios, și s-a avut încredere în mine, și dacă aș fi absentat o zi mi s-ar fi simțit lipsa; eram ceea ce aș fi vrut să rămîn mereu și nu s-a putut întotdeauna; „eu" și „noi" în același timp, într-o unitate perfectă. În 1968 — pe șantierul Bumbești-Livezeni, ascultam un tînăr elev de școală profesională din Tîrgu Jiu care-mi evoca „momentul cel mai emoționant din viața lui" — o viață de 17 ani: „cînd ne-a întrebat în clasă cine vrea să meargă pe șantier, ne-am sculat toți, și ne uitam unul la altul, ne părea bine că sîntem toți, dar nu ne uitasem înainte de asta, abia după ce a fost toată clasa în picioare, ...parcă ne-am fi vorbit înainte". Brigadierului venit din Tîrgu Jiu lumea din jur i s-a arătat, într-un moment decisiv pentru el, ca una a solidarității și a hotărîrii în atingerea unui tel comun; o lume care îl include și căreia el îi este necesar.

Am cunoscut șantierele mari ale țării, am scris deseori despre ele și tocmai dintr-o încredințare adîncă pot spune că pentru mine ele sînt niște înfățișări ale adevărului. Prin oricîte greutăți s-ar fi trecut în timpul construcției, oricîte, firești, momente de oboseală sau de cumpănă ar fi fost, nimeni din cei care lucrează la ridicarea unui mare edificiu al socialismului nu pune la îndoială victoria finală, nu consideră — sceptic — inutilitatea participării sale la efortul comun. Scris — cuvîntul n-are decît greutatea lui în cerneală: turnat în plumb, capătă pondere dar poate căpăta și inerție; „șantier" — e unul din cuvintele foarte concrete — fiindcă înseamnă beton și fier și piatră și oțel, totul vizibil, existent, dovadă de netăgăduit că se face ceva, că s-a făcut, că se va face în continuare. La marea hidrocentrală de la Lotru, aflată în lucru, am reîntîlnit foști brigadieri de la Bicaz, tineri pentru care șantierul înseamnă lucrul cel mai important: găsirea unui drum în viață. Ei fac parte dintr-o generație pentru care tîrnăcopul și lopata erau principalele unelte de muncă, eforturile lor au fost ritmate de acel „hei-rup" atît de răsunător în anii de început ai construcției socialismului. I-am regăsit „oamenii de bază" în marele colectiv al Lotrului, maiștri, șefi de echipă, laboranți, minuitori ai unor mașini complicate, conducători cu simț organizatoric, receptivi la perfecționările moderne, convinși ei înșiși că efortul pur, cheltuirea de energie fără o temeinică pregătire profesională, în acord cu progresele tehnicii avansate, n-ar mai fi eficiente. Cu tot timpul trecut, ei au rămas tineri prin capacitatea de a primi și de a promova nou, prin setea mereu proaspătă de cunoștințe, prin valențele creatoare ale personalității lor. Greutățile șantierelor n-au stîrbit entuziasmul lor, dorința de a se afirma prin muncă, de a lăsa urme trainice, prilejuri de mîndrie pentru prezent și pentru viitorime.

La începutul acestei săptămîni — la teatrul de vară 23 August din Capitală, s-au întîlnit brigadierii de „ieri" și de „azi", veteranii primelor șantiere și cei mai tineri brigadieri. Două generații s-au găsit alături în cea mai mare mîndrie a fiecăreia, în cea mai mare răspundere care a fost încredințată de partid tineretului: participarea activă, angajată, consfințită prin munca dusă pe șantierele naționale, la construirea socialismului în patria noastră. Patetică, frumoasă construire: între cele două generații — 20 de ani de muncă, de edificare a societății noi, de efort și înfăptuire. Glasurile tinere la Salva-Vișeu, Bumbești-Livezeni, Agnita-Botorca, Bicaz, Lunca-Prutului, Ozana-Cracău, au pierdut, pentru cîteva clipe, timbrul îngroșat al maturității, au fost din nou pure, limpezi, deopotrivă cu cele ale brigadierilor de la Bumbești-Livezeni 1968, de pe șantierele de la București-Pitești, Cimpina-Comarnic, Baia Sprie-Sighet: s-au armonizat în cîntecele de atunci și în cele de acum, tinerețea s-a reîntors, biruitoare, emoționată, pururi încrezătoare în idealurile de muncă și creație, în dorința de pace și libertate, în hotărîrea unită de a răspunde, în orice clipă, prezent la chemarea Partidului. S-a dezlănțuit și la această sărbătoare o ploaie, una din multele ploi ale acestei veri capricioase, și neprevăzute. Nimeni nu s-a clintit sub rafalele ei. Mii de tineri ascultau cuvîntul tovarășului Nicolae Ceaușescu, care vibra în fiecare, născînd acea stare proprie tineretii și adevărului — în care „eu" și „noi" înseamnă același cuvînt: „Noi comuniștii sîntem învățați să facem față oricăror furtuni, să stăm neclintiți la postul nostru conducînd poporul pe calea bunăstării și fericirii. Noi știm că oricîte furtuni se vor ridica, idealul socialismului și comunismului sînt de neînvins. România va fi întotdeauna un stat liber, puternic și independent în rîndul statelor socialiste".

Tita CHIPER

DUMITRU CORBEA

Țară veche, țară nouă

Țară veche, cu hrisoave, zimbri și mănăstiri,
Țară frumoasă, cum nu se află pe pămînt nicăiri,
Strămoșii ți-au dat un nume încrustat pe peceți
Și pe armurile care-au apărat intrările-n cetăți.

Țară nouă, din era socialismului, din era atomului,
Ești țara minții, grîului, uzinelor, ești țara Omului.
Numele tău vechi, dăinuit și încărcat de glorie,
S-a împlinit c-un alt cuvînt intrat în istorie.

București, 6 septembrie 1968

Mina mamei

Dă-mi mîna plină de pămînt să ți-o sărut,
Că-i mîna care m-a hrănit și m-a crescut.
E mîna care m-a purtat de mînă,
Ducîndu-mă la neamuri ori la stînă.
E mîna caldă, alinătoare, bună,
Care-a trudit în țarina străbună.
E mîna care-a răsădit și flori
Și-a petrecut șiraguri de cocori.
Dă-mi mîna, mamă, dă-mi mîna ta uscată,
La piept s-o țin, și inima-mi în palma ta să bată.
Sărutu-ți dreapta, mamă, ca-n datina din sat,
Cum singură mi-ai spus-o și cum m-ai învățat.

Sirbi, 9 august 1968

VIRGIL TEODORESCU

Întotdeauna

Un fluture de piatră, de alge și de fum
este pămîntu-acesta pe care trec sau șed
ca un bătrîn ced
dela-nceputul lui și pînă-acum.

El a pătruns în mine eterizat și plin
de viziuni sublime și cataracte mari
de văi prin care rîuri se-ascund printre arțari
ca bucla dulce-a scrisului aidin.

Fisie de azur însingerat
argilă sublimată în cuvînt
pămîn și creer ochi cu luciul mat.

Și cine poate smulge din mine-acest pămînt?

Anotimpul revelațiilor

Fiecare lună a anului are o sărbătoare a ei recunoscută, legitimă, semnată în calendar sau acceptată printr-un acord tacit, iar dacă n-o are și-o face, și-o impune, cu fantezie dezinvoltă pe care toate o au în egală măsură. Trezirea scolilor din amorțeala leneșă a verii este sărbătoarea neontestată a lui septembrie.

Zgomotoasa avalanșă a tinereții — omagiu adus zidurilor proaspăt vopsite și mereu aceluiași septembrie prevestind îndărătnic eterna toamnă arămie — e semnul cel dintîi al dialogului ciclic reinnodat între dascăl și ucenici: înțelepciunea dascălului și curiozitatea ucenicului, dărnicia de aur a profesorului și aviditatea insistentă a elevului.

Și el ucenic cîndva, dascălul dăruiește fiecărui septembrie căldura unei ciudate primăveri, niciodată uitate și mereu proaspete.

Pentru cei pătimași ai scrisului școala amintirii poate să nu fie cea reală, cea trăită cu adevărat, ci aceea pe care alții au lipit-o sufletului lor îmbătat de poezie și de frumusețe, acea imagine venerată a lăcașului povîrnit de vremuri și recunoștință, căsuța umilă din Humulești, cu zidurile ei coșcovite și geamul îngust, cu ceasloavele vechi și plaivazurile tocite, unde bîntuie mereu o hărmălaie nemaipomenită.

Învățătorul seamănă mult cu blindul „domnu" Trandafir; el ne reprezintă noțiunea mai viu, mai sigur, mai concret, parcă, (ingratitudine de cele mai multe ori nemeritată față de adevăratul dascăl) ca și cînd mai înainte de toți a fost el, iar cei care i-au urmat au fost tot el dar ascuns, cenzurat, complicat și disimulat, dintr-un fel de teamă a eternității. „Uite, și acum mi se pare că Domnu nostru a fost un om deosebit. Îi scînteiau privirile și era și el mișcat cînd ne spunea despre mărirea strămoșilor. Cînd făcea un semn cu mîna, așa într-o parte, parcă ridica o perdea de pe trecut, și eu vedeam tot ce spunea glasul lui... Cînd ne învăța cum să spunem poezii croice vorbea tare și înălța în sus brațul drept; cînd cîntam în cor lovea diapazonul de colțul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă, și, încruntînd puțin din sprincene, dădea ușor tonul: Iaa! — iar băieții răspundeau într-un murmur subțire și așteptau cu ochii ațintiți la mîna lui, care dintr-odată se înălța..."

Dascălii noștri sînt toți acei care au trudit cu pătimașa lor înflăcărare, cu uriașa lor dorință de progres la ridicarea școlii românești pe temeiurile rezistente ale umanismului, toți acei cărturari patrioți care au apărat cu sfințenie nucleul ei sensibil de frumusețe, integritate morală și dragoste.

Și toți se confundă în memorie, sînt unul și același, mereu altul și mereu el.

Dar nici elevul acela la care ne gîndim cu emoție, nu sîntem noi cei trecuți, cei adevărați. Ne-am uitat, ne-am pierdut, rămînîndu-i statornici în amintire visătorului hoinar al pădurilor din Ipotești; pe urmele lui am călcat iubindu-i imaginea, care nu-i a noastră, dar care prin venerații ne aparține. S-a născut la Ipotești și nu va muri niciodată.

Și tot așa în gînd sîntem acel școlar îndărătnic care stringea în grabă hîrtiile împrăștiate după o aprigă bătaie pentru dreptate în fața liceului Sfîntul Sava, tînărul care scrisese cu litere mărunte pagini de istorie națională și care purta în el flacăra revoluției de la 1848.

Septembrie se împarte întotdeauna între „înainte" și „după", mijlocul lui marcînd acel început de dialog, acele gesturi încordate, simultane, cu care se deschid toate cărțile și caietele, într-un prim sentiment al solidarității.

Anul acesta școala românească se deschide într-un climat de febrilă inviorare. O înțelepciune superioară i-a dat o lege nouă. Studiul privind dezvoltarea învățămîntului de toate gradele a intrat în dezbaterea publică și i s-au adăugat peste zece mii de propuneri, sugestii și observații; legea a primit votul unanim al Marii Adunări Naționale. Toate din respect pentru marile fapte și înaltele opere care se desenează virtual în sălile de curs ale școlii, pentru cea ce va însemna potențialul de creație al viitorului românesc.

Copiii, adolescenții au perspectiva nobilă a unei maturități care poate atinge strălucirea realizărilor de geniu ale neamului. Orice nou an școlar aduce noi promoții angajate pe drumul idealurilor comuniste, urmînd gîndurile ferme ale partidului.

Este sărbătoarea absolută a lui septembrie care îl exprimă cu totul și-l definește: zgomotoasa trezire a școlii, începutul acelui anotimp al revelațiilor continue.

Dana DUMITRIU

ÎNCEPUT AL PĂRINȚILOR

convorbiri literare

Numele tău înseamnă obîrșie, izvor, început al părinților. Lege conform conținutului ei, deci lege a libertății. Infinitate a conștiinței de sine, putere a spiritului liber existînd în adevăr și numai în adevăr fiind la sine însuși.

Patrie, tu ești cerul nemărginit din nicio parte, nume de tată, dat zeilor și eroilor, cuvînt de întemeiere, bărbătesc și aspru, brazdă dintîi în conștiința sinelui. Tu ești acel Aici și acel Acum care se păstrează, acel Aici și acel Acum care nu dispare. Acum care a fost *și acesta este temeiul lui,* Acum care este *și aceasta este amiaza lui,* Acum care va fi *și acesta este adevărul lui.*

Tu ești lumea sfințită a statorniciei înseși, pentru că statornicia păstrează în sine individualitatea, dar statornicia însăși este deopotrivă universalul, de aceea individualitatea ta poartă semnificația întregii realități.

Nu te-am învățat din crezarea altuia, te-am recunoscut în mine și te-am aflat mai adevărată decît propria mea ființă. Mă ridic spre tine prin însuși sufletul meu, depășesc puterea care mă leagă de timp și ajung la tine care m-ai născut, din înălțimea eternității tale, totdeauna prezente. Tu ești înaintea oricărui trecut și stăpînești viitorul, fiindcă abia atins el va fi trecut, dar tu rămîi întotdeauna și anii tăi nu vor trece.

Exiști în vedere și exiști în auz, în împreunarea cuvintelor de aici și a sunetelor. Ești înaintea oricărei memorii, te găseai în mine înainte de a fi eu însumi și în sufletul meu nenăscut măsurai timpul.

Mi-ai dat cuvintele și cuvintele mele ești tu, apele tale mă cunosc și tălpile mele îți sărută argila, cu o dragoste mai înaltă decît însăși dragostea.

Inima mea răsare și apune în tine.

Toată lumina și toate culorile, toate formele lucru-

Cezar BALTAG

(Continuare în pagina 7)

SOCIETATE, ETHOS, CULTURĂ

breviar

Relațiile dintre acești termeni sînt evidente *). Dacă societatea își datorează culturii prestigiul, ea se cimentează prin conștiința membrilor ci, care-i asigură coeziunea. Ce este însă conștiința, decît o facultate morală educabilă, deprinderea de a distinge între bine și rău, adevăr și minciună, frumos și urît. Poporul nostru, de pildă, are vechi tradiții etice: omenia, ospitalitatea, simțul dreptății, mila, toleranța religioasă, respectul de sine și pe acela al aproapelui, aspirația către frumos și întinse aptitudini atît manuale, cît și intelectuale. Frumusețea portului, a stilului arhitectonic, a mobilierului și a podoabelor interiorului sătesc sînt, pentru străinii care vizitează Muzeul Satului, o adevărată revelație, pentru că pun în puternică lumină nivelul înalt al esteticei noastre rurale.

Am remarcat în repetate rînduri, pe de altă parte, că muncitorul nostru de la sate și orașe nu disociază, ca oamenii de carte, între etică și estetică. La el, ce este bun, este și frumos, și ce este rău, este și urît. Ca să-și exprime dezaprobarea față de o faptă reprobabilă, el spune: — Nu e frumos ce ai făcut! — și aceasta înseamnă: nu este bine! Lansatori ai modei în lumea întreagă, francezii întrebuințează, în circumstanțe corespunzătoare, noțiunea de șic (chic), din domeniul eleganței vestimentare. Românul nostru, din vechime, nu se sinchisește de eleganță, dar se îngrijește de curățenia trupului și a îmbrăcămintii, precum și de curățenia sufletească. Ca orice neam vechi, care a suferit multe năpaste, atît din afară cît și din lăuntru, el nu se încrede în făgăduieli goale și în vorbe late, pe care le întîmpină cu expresia dubitativă: „o fi". Reacția profundă a simțului său etic se manifestă prin oroarea de nedreptate și buna credință cu care-i întîmpină pe străini, acordîndu-le un larg credit moral, pînă la proba contrarie. Fără să fi avut în trecut posibilități mari de a se instrui, poporul nostru a înlocuit învățătura prin experiența și înțelepciunea sa milenară, prin bunul său simț fundamental și printr-o structură etică sănătoasă, neexpusă înrîuririlor funeste, vicilor și trîndăviei, caracteristice claselor dominante. Nu vreau să idealizez, nici să generalizez pînă la absolutizare: admit că au fost trîntori și printre țărani, ca titlu de excepție, ca și rari oameni cum se cade printre cei avuți. Poporul biciuiește însă lenea prin cele mai variate strigături în proză sau în versuri, care au ilustrat spiritul nostru satiric străvechi. El prețuiește hărnicia ca pe o virtute și nu se înșeală, deoarece munca încordată alungă gîndurile negre, pornirile sufletești joase și deprinderile rele. Neurastenia este, — ca să întrebuințez o formulă pedagogică veche, — pedeapsa naturală care-l pindește pe cel ce nu muncește sau pe cel ce lucrează în silă, considerîndu-și munca osîndă.

Muncitor fără pereche, învățatul N. Iorga a ținut o serie de conferințe la Cursurile de vară de la Vălenii-de-Munte în 1936 și le-a adunat într-un volum cu titlul *Suflet și lucru* (București, 1937). Examinînd istoricește, de la originile neamului omenesc, problema muncii, el a combătut cu energie opinia majoritară a oamenilor

Șerban CIOCULESCU

(Continuare în pagina 7)

*) *Rîndurile ce urmează, cu același titlu ca prelegerea recent ținută la Universitatea populară de vară „Nicolae Iorga" din Vălenii-de-Munte, încearcă să fie o completare sau un adaos.*

În curînd:

ROMÂNIA LITERARĂ

săptămînal de literatură și artă

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

POEZIE

de Dumitru MICU

AUREL BARANGA: „POEZII"

„Încredințez tiparului această culegere dintr-un principiu cultural, exclusiv: aparțin unei literaturi tinere din care nimeni n-are dreptul să îndepărteze un singur vers bun, în ipoteza fabuloasă că s-a nemerit astfel".

Bunele maniere ar cere să se răspundă unei atît de radicale modestii printr-o politețe pe măsura ei. Mai cu seamă acum, cînd buna cuviință, limbajul civilizat au început a fi reinstaurate în publicistică. Însă o politețe convențională e mai jignitoare pentru un scriitor în deplinătatea forțelor decît o insultă. Așa că e mai nimerit să rostim purul adevăr: în acest volum, care înmagazinează — selectiv — patruzeci de ani de „caligrafie poetică", se găsesc neîndoios, multe versuri bune, nu unul singur, dar că sînt bune toate nu va pretinde, desigur, nimeni. Aș spune chiar că nu în versuri, chiar în cele mai izbutite, rezidă speranța fixării definitive a lui Aurel Baranga în istoria literaturii. Dar ele întregesc, în tot cazul, o operă, sporindu-i implicit interesul.

Aurel Baranga a reținut din suprarealism, al cărui exponent — unul dintre cei mai activi — a fost pe la începutul deceniului al patrulea, în special o anume tehnică a discursului poetic. Spre deosebire de bardul romantic, iubitor de declamație, patetic și persuasiv, emul al oratorilor de profesie, poetul suprarealist nu vorbește de la tribună, adresîndu-se unui public; el vorbește chiar din mijlocul mulțimii, fiind vocea ei cea mai intimă, urcată din straturi adînci, neguroase. Discursul suprarealist este rebel tuturor canoanelor retoricii și ca atare se desfășoară în afara oricărui principiu de organizare, oricărei logici obiective, în pur delir. În consecință, el nu este incompatibil cu principiul simbolist al negării elocuției („Prends l'éloquence et tords lui son cou"), căci în fond, este antiretoric, anti-discurs, explozie a subconștientului necontrolat (în teorie, cel puțin) de rațiune.

Poezia nefiind condiționată de nimic din afara propriei naturi misterioase, e de la sine înțeles că nici tehnica suprarealistă nu posedă o valabilitate intrinsecă, neputînd fi, deci, invocată drept argument în sprijinul judecății de valoare. Cum aceste însemnări năzuiesc tocmai la o asemenea judecată, semnatarul își declară preferința decisă pentru ciclurile *Cicatricea memoriei* și *Dialogul cruzimii*, datate 1943—44, în care mijloacele suprarealismului sînt puse la contribuție pentru întocmirea unor spectacole de coșmar, emanate fără îndoială din impresii și anxietăți a căror sursă era în realitatea obiectivă a clipei istorice. Pe ulițe întortochiate, meseriași stau „morți, în picioare, lîngă uneltele lor cuminți, / Lîngă nevestele grave și feciorii ascultători, / Încremeniți în anii copilăriei". De crengile măslinului, „pom de petrol", „atîrnă gladiatorii". „Din oasele lor s-au făcut fluiere, / Fructele pomului sînt ochii fiarelor". Pe scena unui teatru dintr-un cîmp arat de bivoli negri, „în curînd va intra paiața". A și intrat: „Paiața a pășit grațios, / S-a aplecat pînă la pămînt, / În mijlocul cîmpului proaspăt arat de bivoli negri / A pus o masă, / Pe masă un scaun, / Pe scaun o lampă. / Pe lampă un craniu. / Pe craniu o masă, / Pe masă un scaun, / Pe scaun o lampă / Și așa mai departe"... Absurdul ancorează uneori într-un umor negru, de sorginte dadaistă, exprimînd exasperare, revoltă mocnită: „Te avertizez: o să tai pisica / Și o să-mi fac din ea o furculiță / Cu dinți de os / Și mînerul de blană. / Cînd o s-o înfig în carne o să miaune / În tort o să toarcă ! / În acest chip mesele noastre de seară / Atît de plicticoase / Vor începe să aibă oarecare farmec. / Mă gîndesc la momentul / Cînd furculița o să sară pe masă / Și-o să prindă un șoarece. / / O să-mi tai furculița / Și o să-mi fac din ea o pisică". Sînt și momente de tristețe nudă, comunicate tot pe calea oniricului: „Îți repet: „va trebui să înălțăm monumentul tristeții". / Să săpăm o fîntînă, / În fîntînă o altă fîntînă, / În mijlocul fîntînii / O fîntînă mai mică, / În fîntîna mai mică / O altă fîntînă, / În fîntînă / O fîntînă / Și încă o fîntînă / În care vom săpa o fîntînă / Și-n mijlocul ei / O fîntînă mai mică. / Pînă la cea din urmă, / Ultima fîntînă: / O lacrimă. / / Nici o grijă, nu se amestecă".

Versuri notabile se mai pot izola, desigur, din ciclurile suprarealiste, dar chiar în cele mai bune satisfacția procurată de autentica vibrație lirică e umbrită de o anume decepție, aceea de a constata conformarea la anume principii de creație, la un anume program, aplicarea unei tehnici precise, preexistente inspirației. Parcă am citi pe nu știu care alt poet suprarealist, român sau francez din deceniile trei sau patru... sau pe vreun tînăr care debutează azi!

Formula suprarealistă i-a apărut, se vede, insuficientă poetului însuși, căci producția sa mai recentă o formează mici poeme în vers adesea regulat, adevărate „creioane", unele, îndatorate evident lui Arghezi *(Pe cadranul orei clare, Parc de toamnă,)* altele, cele mai multe, stampe, efigii, grațioase notații, pe temeiul cărora am putea conchide (avînd în vedere și evoluția altor poeți) că toate curentele duc la neoclasicism.

NICOLAE OANCEA: „ROATA"

Nicolae Oancea procedează la încifrări dintre cele mai dificile, însă hieroglifele sale figurează o stare mai curînd euforică, o jubilație în fața ordinii cosmice. „Roata", simbolul central, rezumă tocmai această ordine. Orbita e o roată. Pîntecul arcuit al femeii închipuie roata. Roată e șarpele încolăcit. Roate-planetele. Totul e rotire, totul participă la ritmul existențial. Contemplația universalei rotiri generează uimire extatică: „Priviți! aceasta-i roata: o inimă de cerb / înjunghiat azi noapte de-un fir de iarbă neagră; / cald, clopotele lumii, cînd bat, o risipesc / și sîngele i-l toarce un corb cînd o aleargă // Ea trece fără umbră prin goluri mari de cer / și vremea, scursă-n urmă, și-o zvîrle înainte / rostogolind pe cale de azi un drum de ieri / într-o aceeași curgere fierbinte..." Izgonind anxietățile („Fugi, clipa mea de spaimă, / și lasă iarăși verde / tăcutul cîmp în care stă timpul meu buimac"), poetul ascultă „voci" și „coruri" spațiale, „strigătul lui Saturn" și răspunsul soarelui (**Steaua înghițită de pasăre**) sau abandonat vrăjii pămîntești, convertește meditația asupra eternei treceri în melodie suavă: „Pînă cînd ne-am sărutat / codruie, codrule des, / pe noapte-am alunecat / și pe moarte mai ales / / Pînă cînd ne-am fost iubit, / munților, munților dragi / de ani ne-am acoperit / ca de paltini, ca de fagi // Pînă cînd ne-om iubi iar, / apelor, apelor mari, / vom seca de prin hotar, / apelor, apelor mari..."

Ce încîntă în volumul lui Nicolae Oancea e îndeosebi iscusința de a stiliza. Oricîtă meditație ar fi insinuată în diverse poeme, autorul **Roții** aparține, am impresia, mai mult categoriei caligrafilor decît aceleia a meditativilor vizionari. Piesele cele mai bune sînt, în tot cazul, acelea în care elementele de folclor magic sînt restituite, cu un remarcabil simț al cuvîntului, în stilizări personale. Nichita Stănescu, care „salută deschis", în **Planeta** lipită de marginile coperții, debutul colegului mai tînăr, optează pentru **Hora cu strigături**, bucată într-adevăr foarte frumoasă: „...Taur din balaur / aramă din aur / dragoste din vaier / cu cine mă-ncaier // Dragostea-i cu țiitoare / o să iasă pui de floare // Țiitoarea strania / adusă cu sania // Adusă cu sănii vechi / prin nămeții din urechi" etc. Dar nici **Umbre de cai** nu e mai prejos: „Umbre de cai fără cai / vin și întunecă / ora și locul / locul și sorocul // O gură de vînt / le strigă la rînd / și le duce pînă-n / umbra de fîntînă / unde le adapă / în umbra de apă // Numai pe una / o să încalece luna / pe celelalte / stele nalte / Și de va cădea o stea / o să plece cineva / umbra calului s-o ia..."

Poezia ludică își are în Nicolae Oancea un nou exponent.

DOINA CETEA: „CULORILE ÎNCEPUTULUI"

Dacă despre poezia ermetică e greu de scris, nici despre cea foarte clară nu e ușor, ba e chiar mai dificil uneori: atunci cînd claritatea e un mod al facilității, al nediferențierii. **Culorile începutului** este un volum asemenea multor altora dintre acelea care ni le dăruie regulat poetele de diferite vîrste: corect în aspectul formal, iar în conținut unind sinceritatea destăinuirii cu gingășia sentimentelor: „Să ne lăsăm răsturnați / În ploile liniștite, în ploile nebune, / Să ne apărăm umerii / De stropi și de fulgere / Să ne amestecăm / Cu ierburile ce se întind / Să ne cuprindă genunchii / Lîngă pîraie... / Amețiți de miresme, / Să nu simțim cum / Se apropie seara / În zbuciumul apei / Și-n biciuirea ploii / Și brațele să se întindă / După lumină la fiecare fulger. / Voi sălcii, să nu ne treziți, / Lăsați ploile nebune / Să ne cuprindă zilnic / Lîngă pîraie..." Lipsite de o notă personală mai pronunțată, versurile Doinei Cetea aduc o adiere de prospețime care, spre a genera poezie, reclamă depășirea notației de jurnal intim, obiectivarea lirică, într-un cuvînt: creația.

CRITICĂ

de Ov. S. CROHMĂLNICEANU

CORNELIA ȘTEFĂNESCU: „MIHAIL SEBASTIAN"

Curios destin literar are Mihail Sebastian! Intrat adînc în conștiința marelui public ca autor a două piese de succes, jucate mereu, „Steaua fără nume" și „Ultima oră", ajuns să fie prețuit cu ele chiar peste hotare, rămîne încă în substanța sa intimă un scriitor necunoscut. Cronicile literare și dramatice, studiile și eseurile lui, neadunate cît a trăit în volum, n-au fost retipărite practic nici pînă acum (selecția foarte zgîrcită din ediția de „Opere alese" e cu totul nereprezentativă pentru o activitate care l-a situat printre cei mai interesanți critici ai vremii). Ca romancier iarăși, deși a dat împreună cu Mircea Eliade gidismului principala ilustrare la noi, nu e apreciat cum se cuvine. Reputația dramaturgului a întunecat complet pe aceea a criticului și prozatorului, înainte ca să se poată vedea bine unde personalitatea lui Mihail Sebastian s-a exprimat mai viu. Micromonografia Corneliei Ștefănescu are meritul, nu mic, de a încerca să corecteze o asemenea optică deformată și a întreprinde totodată un act reparator necesar.

Bine informată, plină de observații judicioase, ferindu-se să se piardă în divagații și locuri comune, reținînd mereu din materia serios studiată aspectele esențiale, lucrarea restabilește adevărata imagine a ceea ce a fost cheltuirea lui Mihail Sebastian deopotrivă pe tărîmul criticii, eseisticii, romanului și teatrului. E surprinsă exact o trăsătură definitorie a scrisului său, de o natură în primul rînd confesivă. În reflecțiile asupra cărților citite, în romane ca și în piese, Mihail Sebastian se caută pe sine cu o patetică obstinație psihanalitică, ne vorbește despre el cu o mișcătoare sinceritate. Tipul de literatură a „experienței" și „trăirii" care reușește să fie întregul său scris, prelungirea „jurnalului" intim (notez în treacăt că acesta din urmă, enorm și nepublicat pînă azi decît sub forma cîtorva extrase infime, e poate opera lui capitală și n-are egal la noi în genul respectiv) reiese limpede din expunerea Corneliei Ștefănescu. Ea trage dibaci firele paginilor de eseistică, le înnoadă cu beletristica autorului, ne face sensibil cum Mihail Sebastian a ajuns sub imperiul nevoii confesive de la critică la roman și la teatru. Desenul personalității scriitorului e cu un cuvînt corect și chiar fin. Nemulțumește o anumită lipsă de energie și dramatism în linia peniței.

Cornelia Ștefănescu constată că tot ce a scris Mihail Sebastian, ca și Anton Holban, Mircea Eliade sau Eugen Ionescu a stat, după exemplul lui Camil Petrescu, sub semnul „autenticității". O **neliniște** surdă generată de curajul experienței intelectuale împinse la scrutarea fără menajamente a condiției existențiale umane distinge această literatură, îi dă nota specifică. Dar totodată comentatoarea notează cu justețe că autenticitatea „în accepțiunea scrisului lui Sebastian are o surdină de clasic". E evident atunci că aici se produce un conflict interior, o combustiune reținută și dramatică. Nu poți înțelege literatura ca o confesiune intimă, totdeauna **subiectivă** și să admiri în același timp **obiectivitatea** lui Rebreanu, fără o răsucire lăuntrică dureroasă. Nu poți fi proustian și în egală măsură fascinat de Stendhal și Balzac, fără să mergi oarecum împotriva naturii tale. Nu poți căutîndu-te mereu pe tine să sfîrșești prin a practica genul cel mai **obiectiv**, teatrul, fără să-ți impui o constrîngere sufletească oarecum nefirească. Natura duală, chinuită, a lui Mihail Sebastian care se voia altfel decît era, rămîne estompată în micromonografia Corneliei Ștefănescu. Chiar avatarurile istorico-litrare ale acestor impulsuri contradictorii, băgăm de seamă că autoarea le trece sub tăcere și nu spre folosul conturării personalității scriitorului într-un chip mai pregnant. Ambianța spirituală în care s-a mișcat el la „Cuvîntul", sfîșierile ce l-au costat amiciția cu Nae Ionescu, scandalul care a izbucnit la apariția romanului „De două mii de ani", experiențele crude din epoca fascizării țării și războiului, oscilațiile între cercul prințului Bibescu și al lui Lucrețiu Pătrășcanu, toate acestea Cornelia Ștefănescu ezită să le examineze. De aici rezultă fatal o sărăcire a portretului. Autoarea spune singură la un moment dat că Sebastian însuși e poate personajul cel mai interesant al literaturii sale. Abia deci reliefarea dramatismului alcătuirii lui sufletești contradictorii ascunsă sub „surdina clasică" și „pudoarea intelectuală" ne-ar fi îngăduit să-i cunoaștem reala individualitate. Timorarea aceasta în a examina zonele mai tulburi ale personalității autorului se răsfrînge și asupra stilului micromonografiei, scrisă bine, cu inteligență și eleganță, dar fără accente destul de acute. Bisturiul e mînuit cu dexteritate, și urmărește sigur drumul, nu atinge totuși acei centri nervoși care fac deodată întreg țesutul să tresară. Un exemplu: Cornelia Ștefănescu folosește de cîteva ori termenul nefericit de „măiestrie". Dacă el supără aplicat la orice scriitor adevărat care nu e niciodată un meșteșugar, cu atît mai mult devine absolut impropriu cînd vorbim de o literatură a „autenticității". Fiindcă avem de a face cu o lucrare critică meritoasă, efectivă contribuție la o apreciere superioară a lui Mihail Sebastian, îmi permit încă o observație măruntă, nu fără rost, cred, spre a înlătura anumite inerții care preiau listele publicisticii curente chiar dacă ele prezintă omisiuni regretabile. Drumul eseisticii la noi l-a deschis înainte de Mihai Ralea, Camil Petrescu și G. Călinescu, Paul Zarifopol, ceea ce Sebastian însuși recunoștea.

ION PASCADI: „GUSTURILE ÎNTRE DA ȘI NU"

Este sigur că te păstrezi în granițele bunului simț și înțelepciunii repede verificabile, dacă scriind: „Opinia publică organizată nu are (...) dreptul să se elibereze de responsabilitatea orientării gusturilor în numele neamestecului în varietatea de opinii și preferințe..." „Nu mai puțin greșită este însă și atitudinea contrarie, după care criteriile sociale generale și-ar subordona total individul, devenind canoane imuabile, din al căror procustianism nu se poate ieși". Fără îndoială că ai certitudinea a evita unilateralitatea și a face mereu distincțiile necesare, dacă afirmînd: „Prin definiție (...) opera autentică este esențial accesibilă, adică reprezintă un mijloc specific de comunicare umană, iar lipsa acestei însușiri o elimină de la sine din cîmpul artei..." — te grăbești să precizezi: „Desigur accesibilitatea este uneori un indicator al valorii estetice, dar el nu este singurul, iar prezența sa nu presupune niciodată în mod automat că ne aflăm în fața unui lucru demn cu adevărat de prețuire".

Totuși astfel de judecăți echilibrate, oricîtă justificare ar avea, trezesc o surdă insatisfacție pentru că dau necontenit sentimentul a se anula reciproc și a nu împinge cu nimic gîndirea înainte. În predica de pe munte, se spune: „Cuvîntul nostru să fie da, ce este da, nu ce este nu, iar ce e mai mult decît aceasta de la cel rău este" (Matei, 5, 37). Nu mă gîndesc nici o clipă să-i cer lui Ion Pascadi să urmeze o asemenea recomandare, recunosc, nu îndeajuns de „dialectică", dar că ea are un anumit temei, poate reflecta. Cartea sa, dacă am înțeles bine, dorește să ofere tineretului din cele mai largi straturi sociale un mic manual de comportare atunci cînd se aventurează pe terenul lunecos al judecăților cu caracter axiologic. Dat fiind publicul căruia țintește să i se adreseze autorul, prevenirea absolutizărilor, sublinierea relativității observațiilor, finalizarea lor pedagogică făcută cu multă prudență, se explică. Aș adăuga chiar că Ion Pascadi se achită într-o mare măsură lăudabil de această sarcină. Disocierile sale nu evită dificultățile teoretice ale problemelor abordate, le expun pe înțelesul tuturor cu destulă rigoare și fără pedanterie, ajungînd să epuizeze, practic, subiectul. Meritorie e și tendința de a nu ceda într-un asemenea cadru simplificărilor sau a flata simțul comun. Eroarea e însă după mine a crede că aceasta constituie metoda educativă cea mai bună. Cîntărirea foarte cuminte a fiecărei propoziții nu cred că-și are efectul dorit. Tinerii nu sînt prea dispuși să asculte sfaturile care li se dau sub o astfel de formă. Ei le suspectează, cu un instinct sănătos al vîrstei, de ineficiență. Prea multi de „dar" și „însă", de „unii", „unele", „uneori", și „nu totdeauna" riscă să răpească afirmațiilor sau negațiilor orice relief. Puțină exagerație, sau o atitudine mai tranșantă în opinii nu strică; stimulează reflecția personală, o incită și răscolește zonele afectului. Oferind cu ironie și scepticism provocator niște „pagini alese pentru a ține la curent pe tinerii cultivați și serioși" *(Din registrul ideilor gingașe)*, Paul Zarifopol a avut, cred, o intuiție mult superioară a felului cum se pot atinge aceleași țeluri educative.

Ion Pascadi aparține cercetătorilor dornici să scoată estetica din sfera inoperantă în care au cantonat-o atîta vreme la noi dogmatismul și vorbăria vidă de orice aplicație concretă. Dar să ne fie clar odată pentru totdeauna; fără o ancorare reală și decisă în problematica particularizată istoric a vieții noastre culturale, aceasta nu e cu putință. Problema gusturilor între da și nu, n-are șanse să fie discutată fructuos cu adevărat, dacă-și propune drept cadru o societate abstractă sau teoretic idealizată. Atîta vreme cît nu se aleg exemple vii, pregnante și revelatoare, cît se postulează că „instituțiile de cultură, școala și organizațiile obștești, ca de altfel întreaga noastră viață, sînt pătrunse de acest simț al perspectivei și opinia publică reacționează adesea atunci cînd într-un domeniu sau altul el este pierdut din vedere", orice analiză continuă să fie împiedicată a ieși din zona generalităților fade.

Aproape jumătate din lucrarea sa, Ion Pascadi o rezervă descrierii unei tipologii a inamicilor bunului gust, „sentimentalul", „naivul", „omul senzațiilor tari", „semidoctul", „parvenitul", „simulantul", „pseudorafinatul", „snobul", „excentricul", „blazatul", „intolerantul", și „omul fără șira spinării". Remarc că galeria nu cuprinde (era de așteptat!) și pe raționalizatorul emoției artistice, pe Bartholomeul lui Eugen Ionescu. Dar abia în această parte discuția apucă, după părerea mea, pe drumul bun concretizînd prin cîteva portrete teoretice formele social-morale ale stricării gustului sau falsificării expresiei sale autentice. Iată chipul potrivit de a face axiologie aplicată și angajată; cu o mai copioasă localizare istorico-locală, fără atîtea pluraluri ale majestății: „după părerea noastră..." „tot pe linia orientării gusturilor credem că"... „nu putem fi de acord cu"... „nu ne pronunțăm deci pentru alternative de genul..." „propunem o bogată și multidimensională lume de preocupări..." și cu mai mult umor dacă se poate.

NE SCRIU CITITORII

„ROMÂNIA LITERARĂ" ar trebui să sprijine și studiul literaturii în școală

Proiectata apariție a unei reviste literar-artistice cu un nume atît de semnificativ și de promițător — *România literară* — este primită, cum de altfel era și de așteptat, cu bucurie și încredere legitimă de către masele de iubitori ai literelor românești. Pe linia tradiției valoroase a *României literare* din 1855 și a altor publicații prestigioase, o asemenea revistă săptămînală ar trebui să continue, după opinia noastră, un program literar precis: contribuții din toate ținuturile țării, cît mai multe producții originale, progres măsurat și înțelept.

O pondere substanțială, de ordinul milioanelor, deține și tineretul studios în masa de cititori ai literaturii și presei literare. Acest aspect de loc neglijabil, ca și adevărul că din școală se formează și se fortifică gustul literar, justifică solicitările slujitorilor școlii și ale învățăceilor în direcția dezbaterii problemelor legate de studierea literaturii și limbii în învățămîntul de cultură generală și superior. Satisfăcuți legitim de unele incontestabile realizări obținute în ultimii ani pe acest tărîm (de pildă suita de articole consacrate manualelor de literatură din liceu apărute în „Gazeta literară"), sînt consemnabile și vizibile subaprecieri ale unor publicații cultural-artistice. De modul în care elevii reacționează și se simt atrași încă de pe băncile liceului de o scriere literară, de o publicație de profil depinde calitatea receptivității viitorului cititor matur de literatură. Ca să parafrazez adagiul unui muzicolog, „soarta literaturii se hotărăște în școală".

Publicațiile literare de la noi găzduiesc în paginile lor doar accidental discuții, intervenții și materiale asupra problemelor specifice ale studiului literaturii în învățămîntul de toate gradele. S-ar impune, de aceea, ca viitoarea *Românie literară* să-și propună inaugurarea unei *rubrici* permanente axate pe această temă, la care să-și aducă contribuția oameni de litere, scriitori, critici, publiciști de autoritate alături de cei care lucrează nemijlocit pe „frontul" cîștigării publicului de mîine de partea literaturii — profesorii. O asemenea întreprindere ar fi justificată și de faptul că manualele didactice, prin natura editării lor nu pot ține riguros pasul cu mișcarea literar-artistică, cu ideile și aspectele inedite pe care le clarifică pe parcurs istoriografia și critica noastră literară, și care trebuie neapărat integrate în lecții și activități. Atitudinea conservativă, strict manualistă a unor profesori, care dintr-o falsă prudență ocolesc voit ținerea la curent a elevilor cu contribuțiile actuale din presa și publicistica literară este nerecomandabilă și se datorește, poate, și reticenței anumitor reviste. Firește, uneori se supun discuției ipoteze sau chestiuni numai parțial limpezite, neconcluzive, ceea ce reclamă oarecare reticență, expectativă. Dar în ultimele clase de liceu, cred că e chiar necesar ca tinerii să cunoască diversele dezbateri și schimburi de păreri — unele contradictorii — din arena literară, prin intermediul revistei. Astfel li s-ar demonstra nu doar o mai atentă considerație, însă și adevărul că știința literaturii, departe de a fi ceva încremenit, imuabil, oferă imaginea unei discipline în continuu progres, de ale cărei perspective de dezvoltare își dau seama ei, tocmai prin contactul cu aceste discuții, de o turnură uneori imprevizibilă.

O asemenea rubrică ar putea să cuprindă diverse analize literare, stilistice, la nivel corespunzător, schimburi de experiență în predarea literaturii — dar științific abordate, — foiletoane critice asupra cărților pentru copii și tineret recent apărute, observații calificate asupra revistelor literar-artistice din licee, scurte analize și îndrumări competente dedicate școlarilor începători în ale scrisului beletristic, chiar unele creații ale acestora, selectate după criterii realmente estetice. Am vedea inserate, de asemenea, portrete, medalioane literare, tratate adecvat, schițe de sinteză literară orientative pentru procesul de educație literară a tineretului școlar. Aici apare necesitatea diferențierii stilului de analiză în funcție de pregătirea neomogenă, multinivelară a cititorilor potențiali. Atrăgîndu-i inițial și cu precădere pe tineri și pe dascăli de partea rubricii respective se oferă premisa certă a captării acestora, treptat, și global de partea revistei.

În altă ordine de idei, socotesc că *România literară*, continuînd ceea ce a fost valoros, de preluat, din actuala „Gazetă literară", s-ar cuveni să se ocupe de problemele receptivității lectorului modern, de formele pe care acesta le are la dispoziție în vederea cultivării, a formării unui gust literar elevat. Ca atare, revista ar putea să includă o *cronică a emisiunilor cultural-artistice ale radioteleviziunii*, o *„revistă a revistelor"*, o *avancronică* editorială. Deoarece actualmente *culturii de masă* îi revine un rol deosebit de însemnat în propagarea literaturii și artei, în educarea estetică a publicului larg, revista Uniunii Scriitorilor ar avea datoria să analizeze într-un spirit mai combativ creațiile provenite din cercurile și cenaclurile literare diversele producții literar-artistice vehiculate de artiștii amatori, care, cîteodată, rămîn prin unele locuri singurii educatori-estetici ai maselor, prin mijlocirea unor texte care nu sînt de o ținută literară sau artistică. În fine, săptămînalul nu trebuie să ignore opiniile cititorilor din întreaga țară. Un *dialog, deschis în permanență în coloanele revistei cu cititorii* ar aduce, fără îndoială, un aer proaspăt și un spirit ascuțit oricărei discuții de interes general. Consultarea aceasta ar avea, totodată, darul să potențeze capacitatea scriitorilor de a-și acorda strunele „glasului mulțimii".

Și deoarece revista se va chema *România literară* nădăjduim ca ambii termeni ai titlului să-și găsească o deplină justificare prin profilul și structura publicației. Adică printre altele, se va reliefa consecvent originalitatea literaturii noastre și, implicit, contribuția ei la dezvoltarea literaturii universale.

Prof. VALERIU C. NEȘTIAN

NOUTĂȚI ÎN LIBRĂRII

● **POEZIE**

— Virgil Teodorescu: **Corp comun.** — E.P.L.

— Tudor George: **Copacul descătușat.** — E.P.L.

● **PROZA**

— B.P. Hașdeu: **Pagini alese.** În colecția „Lyceum". — Editura tineretului.

— Mircea Ciobanu: **Martorii.** Roman. E.P.L.

— Al. Struțeanu: **Interludiul îngerilor.** Povestiri. — Editura tineretului.

— I. Sotnik: **Omul fără nervi.** Traducere de Gellu Naum și Maria Todicescu, prefață de M. Djentemirov. — Editura tineretului.

— Ranko Marinkio: **Mîinile.** Povestiri traduse de Remus Luca și Voislava Stoianovici. — E.L.U.

● **CRITICA, ESEU, MONOGRAFIE**

— Al. Boboc: **Kant și neokantianismul.** — Editura științifică.

— Florian Potra: **Experiență și speranță — ecran românesc.** — E.P.L.

— Ion Manițiu: **Gong. Articole și eseuri.** — E.P.L.

— Emil Manu: **Prolegomene argheziene.** — E.P.L.

● **ETNOGRAFIE, FOLCLOR**

— Ovidiu Papadima: **Literatura populară română.** E.P.L.

● **LITERATURA PENTRU COPII**

— A. Haulot: **Roșcatul în lună.** Povestiri traduse de Radu Boureanu. — Editura tineretului.

— **Pasărea Phoenix.** Străvechi fabule chineze, istorisite în românește de C. T. Bobeș. — Editura tineretului.

COMITETUL DE STAT PENTRU CULTURĂ ȘI ARTĂ — UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

COMISIA NAȚIONALĂ A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA PENTRU UNESCO

Vă invită la conferința:

400 de ani de la nașterea filozofului și scriitorului italian TOMMASO CAMPANELLA.

Va vorbi: prof. univ. dr. docent Alexandru Balaci, membru corespondent al Academiei, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă.

Urmează un recital din poezia lui Tommaso Campanella și un film artistic.

Manifestarea va avea loc miercuri 18 septembrie 1968, ora 19, la Sala Dalles, bd. Nicolae Bălcescu nr. 18.

CALEIDOSCOP

STEAUA nr. 7/1968

Față de alte numere din acest an ale „Stelei", al șaptelea (iulie 1968) e un succes. Trei poeme de V. Voiculescu („Altoiul"; „Taborul" și „Vînător", ultimul datat 1954) aduc cu ele din nou acea atît de naturală comunicație cu transcendentul exprimată în termenii dialogului familiar, (aici și cuvintele cele mai consacrat pompoase se spală și devin numai sens și năzuință), cu o mare înțelepciune a tonului, cu o calmă, lentă tristețe a ritmului, cu rime puțin obosite de a mai suna bine, devenind firești. Poemele cuprind întreaga familiaritate cu Dumnezeu a lui Arghezi, dar o așează strict la locul ei, o subordonează unei aptitudini filozofice superioare, o degrevează de o prea mare ambiție lingvistică. Din opt poeți tineri, toți de interes, se rețin mai ales Virgil Mazilescu (cu frumoasa bizarerie a unui peisaj alcătuit savant și mesajul simplu), Marin Tarangul (cu fanteziile lui regal orientale, sub care zvîcnește un foarte personal suprarealism) și Mihail Elin (mai patetic în dezordinea marină a metaforei). Dintre prozatori, de citat e Aurel Doboveanu. Nuvela cuprinde un erou (Adrian Dunăreanu — întruchipare a autorului) care e activist sindical, într-un mare trust economic, iar în orele libere nuvelist. Eroul e un romantic luptător pentru adevăr pentru triumful justelor idei, iar cei care-l înconjoară sînt niște meschini, relativiști, cinici funcționari, o icoană a mediocrității. Conformismul lor nu suportă sinceritatea eroului, dezinteresarea lui, socotită manevră sau pură nebunie. Șefii veroși ies pînă la urmă învingători. Lăudabilă ca intenții, bucata mai are nevoie de anumite amendări stilistice, ca și de renunțarea la un final neoriginal și inutil de brutal. Notabilă, prin evocările haiducești, este și „O armă", de Ion Bălăceanu, cu ecouri parcă din Ștefan Bănulescu, și provocînd unele nedumeriri (explicabile poate exclusiv prin faptul că avem de-a face cu un fragment dintr-o poovestire mai întinsă). O bună echivalentă românească a poemului „Către Hölderlin" de Rilke ne dă Dan Constantinescu. „Cronica ideilor" aduce lucruri vechi și noi despre „Intuițiile estetice ale lui Pius Servien", un studiu autoritar semnat de N. Balotă, ale cărui multe calități nu se pot din păcate analiza într-un spațiu atît de îngust. Vasile Frențiu, în „Pe urmele lui Lică Sămădău", scoate la lumină documente despre acea fascinantă specie a briganzilor bănățeni care au constituit modelul eroului lui Slavici — un articol captivant. În fine, Traian Liviu Birăescu („Herman Broch și problematica axiologică a romanului") rotunjește (uneori cu vorbe mari) reușita numărului.

CRONICA nr. 35

Revista ieșeană nu reține atît prin perseverența adîncirilor, cît mai degrabă prin suprafața întinsă a preocupărilor, căutînd mereu punctele neexploatate încă, unghiurile de interes. După o anchetă pe tema modernismului în artele plastice, după opinii realmente personale în privința raporturilor dintre balet și muzică, actor și regizor, înnoire și tradiție în urbanistica Iașului, ajungem în sfîrșit la paginile rezervate literaturii originale. De data aceasta spațiul e minuscul: abia o pagină și jumătate. Se remarcă fragmentar poemele lui Dan Mutașcu prin ritmica lor obsesională adecvată unui tonus sufletesc surdinizat. Proza în schimb — destul de incoloră. *Ochii* de Vicențiu Donose dezvoltă la propriu sensurile figurate ale unei metafore, iar Vasile Băran *(Liturghia coioasă)*, epicizînd mai larg, povestește de fapt o anecdotă cu mai multe cuvinte decît îi erau necesare. Dacă la cronica literară Zaharia Sîngeorzan iese pînă la urmă victorios din nedecizia între valoarea modestă a operei lui I. I. Mironescu și obligațiile de deferență față de un înaintaș, celelalte rubrici literare ne recompensează prin degajarea mișcării printre ideile generale: Const. Ciopraga continuă să gloseze pe marginea specificului național al culturii. Adrian Marino propune aplicații structuraliste în domeniul permanențelor istoriei literare, D. Matei disociază norma estetică de dogmă și rețetarul procedeelor.

Pagina de „externe" păstrează „pour la bonne bouche" (pe lîngă grupajul de poezie nordică în traducerea lui Petre Stoica) o corespondență din Monaco (Mircea Radu Iacoban) despre Chris Barnard, asociind amănuntul monden cu informația de senzație.

VIAȚA ROMÂNEASCĂ 7/1968

În general în continuu progres, Viața Românească nu reușește totuși să elimine cu totul diferența de nivel dintre literatura strict originală (mai puțin izbitoare) și cea critică, memorialistică, evocatoare, etc. Același defect în numărul 7 (iulie 1968). Tulburătorul, delicatul, profund omenescul „Mic manual de fericire perfectă" al lui Ilarie Voronca deschide numărul. E mișcătoare dorința Colombei Voronca de a da întîi României acest text, vechi de mai bine de douăzeci de ani și încă necunoscut în Franța, și admirabil succesul de traducere al lui Sașa Pană. Urmează bune poeme (trei) de Ștefan Roll, care prin fidelitatea de factură aduc o dulce evocare a anilor de experimentalism în care România dăduse lumii o mișcare modernistă unică. Nuvela „Vara nenorocoasă a lupilor" e sub nivelul obișnuit al autorului (Mihai Pelin). Ciudata colonie postbelică, în care oamenii care au văzut în față moartea războiului, acum vînează lupi, obosește prin posibilitatea comparației cu tot felul de alte „opriri ale istoriei", scrise la noi sau în străinătate. Ceața poetică a stilului nu e suficientă pentru a da lecturii interesul așteptat. „Pogonul de la Comanca" (Anatolie Paniș) e, în decorul tulbure de după război (foamete, mizerie sanitară) o poveste despre rivalitatea aproape tribală dintre Orzați și Alegici, și despre moartea unuia din Orzați, căruia i se procură prea tîrziu penicilină. Totul fără răsplată pentru cititor. Interesante, dar nescăldate în vreo perspectivă originală, comentariile lui C. F. Pavlovici la „Ciclul balcanic al poeziei lui Ion Barbu". În schimb, Paul Georgescu incită la meditație prin justețea punctului de vedere în „Critica literaturii", reflecții despre scriitor și critic, despre datoriile și morala lor. Prețioase sînt paginile prezentate de Ov. S. Crohmălniceanu, traduse din Lucien Goldmann, M. Szabolczi, Agnes Heller, Jean Alter, Edoardo Sanguinetti și Leo Löwenthal, extrase din intervenții la al treilea Colocviu internațional de sociologia literaturii (Royamont, 11—14 ianuarie 1968). Specie rară pînă nu de mult a cronicii traducerii e reprezentată prin prestigioasele judecăți ale lui Al. Philippide (Însemnări despre Ronsard cu prilejul unei traduceri în românește) și Edgar Papu (Gargantua și Pantagruel în românește). Ion Caraion continuă seria unor remarcabile „planete" de poeți: M. R. Paraschivescu, Marin Tarangul, Veronica Porumbacu, Alexandru Lungu, Petre Stoica, Ion Alexandru. Numărul e însoțit de un caiet pe jumătate plin cu înflăcărate poeme din Cuba.

I. T.

KORUNK 8/1968

KORUNK (Epoca noastră), revistă inițiată în *1926* de publicistul progresist Dienes László, continuă să apară cu profilul de publicație ideologică imprimat de criticul marxist Gaál Gábor, în fapt, operă a sa. Prin conținutul sobru tratat, bine gîndit, prin abordarea de probleme din variate domenii, periodicul clujean prezintă dintru început asemănări cu vechea revistă de la Iași, „Viața românească".

De la o lună la alta, *KORUNK* furnizează cititorilor o mare diversitate de materiale. Numărul pe august, ca o demonstrare a spiritului de frățietate, îngemănează în editorial semnăturile Nagy György — George Tomuță. Studiul *Însemnări optimiste despre o știință cu profil nesigur* discută prin pana lui Kallós Miklós, ideile exprimate în unele lucrări, ca de pildă *La sociologie politique*, de Raymond Aron. Unor volume din seria Forrás (Izvor) — corespondentul colecției *Luceafărul* — le sînt consacrate cîteva pagini din *KORUNK*, semnate de Kantor Lajos. Tot începătorilor, de astă dată plasticieni, le este rezervată o substanțială cronică privind recenta expoziție colectivă de la Cluj. Sub titlul generic *Tribuna*, sînt publicate ample dezbateri, ca de pildă cele din articolele *Speculație sau gîndire creatoare?* ori *Conștiință și știință*. Cîteva evocări literare atrag și rețin atenția cititorilor. Despre Gábor István, publicist, victimă a fascismului, scrie Kéri József. Poetul Szabédi László, tălmăcit la vremea sa de Ioanichie Olteanu, este evocat prin însemnările lui Veress Dániel. Un interes cu totul deosebit prezintă paginile revistei în care se subliniază activitatea depusă de Kuncz Aladár ca redactor al ziarului *Ellenzék* (Opoziția). Acest cotidian clujean dispunea încă din 1923 de un supliment literar, unde Kuncz — proeminentă figură literară — se arăta adept deschis al ideilor progresiste. Colaborau aici promotori ai curentului pornit de revista *Nyugat* (Occident), în frunte cu Móricz Zsigmond. Se cultiva memoria lui Ady Endre. Scriitori de stînga, Gaál Gábor, Franyó Zoltán și alții, găseau totdeauna largă ospitalitate. Datorită stimulentului dat de Kuncz, își conturau personalitatea tinerii Dsida, Szemlér, Jancsó Elemér... „Meritul suplimentului — spune articolul evocativ — constă în faptul că strîngea laolaltă scriitorimea maghiară din România". *Ellenzék*, cum nu prea des se întîmpla pe atunci, publica și scriitori români (firește în traducere), de la Eminescu, la localnicii Agîrbiceanu și — mai ales — Emil Isac.

Elegant tipărite, cele peste 200 de pagini făcînd loc — precum spuneam la început — eseului filozofic, gîndirii politice, științelor pozitive, esteticii, beletristicii sau artelor plastice, situează revista KORUNK printre cele mai bune din țara noastră.

PETRE PASCU

UN SUBIECT DE MEDITAȚIE

O revistă bine făcută și bine scrisă este Cinema. Adesea obositor de inteligentă (și de vioaie și de acidă și de paradoxală...), are de data asta (numărul 8) norocul cîtorva prezentări modest-expozitive care restabilesc echilibrul necesar și nemenajează complexele de inferioritate. Articole interesante, de bun nivel publicistic (și uneori mai mult decît atît) semnează colaboratorii obișnuiți ai revistei, scriitori și critici cinematografici cunoscuți: Călin Căliman, Marin Sorescu, Valentin Silvestru, Ovid Crohmălniceanu, Radu Cosașu, Ana Maria Narti, George Littera și alții.

„De ce atîtea prejudecăți pe ecrane?", „De ce atîtea prejudecăți în săli?", „De ce atît de puține filme despre intelectuali?", „De ce poleim vulgar trecutul istoric?" „Filme cu tineri avem; dar filme despre tineri?", „Unde-s actorii de altădată?" — am transcris numai cîteva dintre titlurile acestui număr, enunțînd fără sfială toate sau aproape toate problemele dureroase ale cinematografiei din aceste decenii. Mai puțin îndrăznețe sînt răspunsurile: se fac observații pertinente, se spun — mai rar — lucruri noi, dar abuzîndu-se de regulile unei tactici, pusă la punct în ultimele amănunte, care urmărește să nu neliniștească și mai ales să nu supere cumva (mai mult decît se cuvine — și nu se cuvine aproape de loc) pe vreunul dintre scenariștii, regizorii sau redactorii vinovați de atîtea insuccese ale filmului românesc.

Un subiect de meditație pot constitui — în altă ordine de idei — constatările îngrijorate ale regizorului Erich Nussbaum, care pregătește un film documentar despre G. Călinescu: „Material filmat, în arhivă? Extrem de puțin. Cîteva planuri vorbind la tribună; dînd autografe într-o librărie; un singur sincron, destul de scurt. Înregistrări? Puține. Le-a făcut singur acasă pe un magnetofon troglodit. Iolanda Balaș a fost filmată cam de o sută de ori mai mult. (Toată stima pentru săriturile ei, dar cred că gîndirea și opera lui Călinescu ar putea să poarte valorile românești în lume cu un succes mai mare și mai statornic). Mă resemnez: Ion Barbu, Blaga, Vinea, nu au fost filmați niciodată. Deși nu este o superproducție pe eastman, deși nu este decît un scurt metraj..., deși n-o să aibă peisaje și nori pe muzică de Bach (cum preferă, în ultima vreme, criticii documentarul nostru), filmarea „casei lui Călinescu" este o sărbătoare pentru cineast".

RĂSPUNDEREA DE A EXISTA

Sînt momente în care umanitatea trece pragul conștiinței cotidiene și își regăsește cu emoție ceea ce s-ar putea numi esența ei divină, răspunderea de a exista. Mijloacele moderne de informare întrețin permanent asupra noastră un tragic și necruțător bombardament. În Asia un popor mic înfruntă de ani de zile monstruoasa conspirație a imperialismului modern, în Africa milioane de oameni mor de foame în infernul unui război fratricid, în Iran într-o singură clipă douăzeci de mii de oameni sînt îngropați sub dărîmăturile caselor spulberate de cutremur.

Și totuși, o putere misterioasă, ține umanitatea neclintită în fața destinului, în fiecare dimineață ea privește soarele și continuă să creadă că va veni o clipă, o zi, sau un veac, în care zeii răului vor fi doboriți sau se vor îneca în propriul lor venin. Să fie numai instinctuală această fanatică voință de supraviețuire? Nu cred. E rațiune, e răspunderea de a exista.

Sînt un om cu părul cărunt, am străbătut una dintre vîrstele cele mai dramatice ale societății și poporului român, m-am aflat împreună cu alte milioane de frați ai mei, nu o singură dată, în fața unor mari semne de întrebare și mărturisesc că au fost clipe în care m-am temut pentru însăși existența ființei noastre naționale. S-a petrecut însă acel fenomen absolut rațional, și explicabil cu date științifice, dar pe care eu continui să-l consider o minune, un gest generos al destinului nostru. Cum să nu gîndesc așa, dacă în 1968, după atîtea drame pe acest pămînt românesc se naște o lume nouă, izbîndește ideea cea mai înaltă, cea mai nobilă din cîte a putut elabora rațiunea umană? Dacă omul trăitor pe acest pămînt are în sfîrșit revelația libertății, drumul de a-și gîndi existența, dreptul de a rosti răspicat, fără teamă și fără nici un compromis, că el este singurul stăpîn al pămîntului său, al cerului, al apelor, al trecutului și al viitorului său! Clipă unică în istoria noastră, clipă din care izvorăște tot ce va fi de acum încolo. Ivirea acestei stări ideale în viața unui popor, este consecința firească și directă a existenței la cîrma țării a Partidului Comunist, a unei ideologii care nu este numai expresia de politică modernă, dar și întruchiparea sintetică a geniului popular, a virtuților cu care noi am venit pe lume, le-am păstrat și le-am desăvîrșit de-a-lungul mileniilor. Așa se explică viguroasa mărturisire a unității depline dintre partid și popor, la care asistăm în aceste zile. Ecoul acestor mărturisiri va fi prelung și cu adînci rezonanțe în conștiința noastră. Răspunderea de a exista devine acum obsesivă și ca scriitor nu mă sfiesc să spun că simt nevoia unei primeniri radicale a uneltelor mele, a unei concepții și viziuni care să reflecte măcar o fărîmă din adevărul esențial al acestui timp. Critica, opinia publică, propria noastră maturitate, ne spun aproape limpede ce anume a fost greșit în truda noastră mai veche. Studiat cu onestitate, fenomenul are implicații mai adînci, el reflectă o inadecvare fortuită, o confuzie estetică, o grabă sentimentală care n-a fost cel mai bun sfătuitor al scriitorului. Privite în lumina mare a devenirii sociale, în curgerea nesfîrșită a istoriei, toate acestea sînt accidente neînsemnate. Personal am convingerea că abia acum încep să se ivească roadele literare ale unei experiențe fundamentale, acum cînd însuși procesul de regenerare al lumii scoate cu violență la iveală fenomene asupra cărora se cuvine să reflectăm cu mare profunzime, și fără prejudecățile care ne-au aglomerat cîndva conștiința, fără teama dogmatică și deplorabilă, că rostirea unor adevăruri, chiar neplăcute, poate clătina un redutabil eșafodaj de idei, o construcție masivă la care participă milioane de oameni. Exemplul partidului nostru este elocvent în această privință, și de natură să distrugă cele din urmă celule de tîmorare sau de confuzie din conștiința noastră. Din cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu ținută la adunarea intelectualilor din Cluj, desprindem o idee remarcabilă prin antidogmatismul ei, prin afirmarea dreptului sfînt al omului de a se manifesta fără nici o constrîngere, singura condiție fiind dorința sinceră, cinstită, de a servi mersul înainte al societății noastre socialiste: *„Nu este nici un păcat dacă unele păreri se vor dovedi neadevărate, pentru că nu există în lume, de cînd a început gîndirea omenească, om care să fi exprimat totdeauna numai și numai idei juste. Căutarea, cercetarea, adevărul au răzbit cu greu și mulți, cei mai mari savanți au avut și insuccese și succese. Numai o cercetare liberă, numai o gîndire liberă pot asigura progresul în toate domeniile de activitate".*

Iată cuprinsă în cîteva cuvinte esența înaltului democratism al orînduirii noastre iată explicația atașamentului entuziast, a dragostei pe care întregul popor o mărturisește și o demonstrează clipă de clipă față de Partidul Comunist, iată de ce această legătură nu mai poate fi distrusă de nici o forță. Mesajele de adeziune care se îndreaptă de pe tot cuprinsul țării către Comitetul Central al Partidului, către tovarășul Nicolae Ceaușescu, exprimă gradul de maturitate al unui popor mic, pe care o istorie puțin generoasă l-a învățat să prețuiască dreptatea, adevărul, libertatea, respectul față de alte popoare, ca singure criterii ale progresului, singura temelie pe care se poate clădi o umanitate nouă. Această filozofie este arma lui cea mai de preț într-o bătălie la care nu va renunța, pentru că a devenit rațiunea existenței lui.

De curînd, într-o noapte de veghe, organizația de partid a Uniunii Scriitorilor a primit în rîndurile ei paisprezece scriitori. Nu a fost o simplă coincidență. Mă număr printre ei și găsesc greu cuvîntul care să redea starea conștiinței mele în acea clipă. Din avalanșa de gînduri care mă asaltau păstrez pe acela care îmi va șopti mereu că destinul meu de om și de scriitor, se topește pentru totdeauna în ființa partidului, a poporului. În noaptea aceea am trăit cu mare intensitate sentimentul tulburător al răspunderii de a exista.

Nicolae JIANU

• • •

Înaltele îndatoriri

Cuvintele, aceste abstracțiuni cu grijă și finețe cizelate de om pentru a-și înlesni posibilitatea comunicării, au exprimat pînă azi totul — sau aproape tot ce se putea spune despre progres, adevăr, libertate, dreptate, demnitate. Toate aceste noțiuni, de aproape un sfert de veac, au constituit substanța socialismului, înaltul conținut teoretic al Partidului Comunist Român. Cu ele, sub stindardul țării, am înaintat supunînd timpul, rămînerea în urmă, greutățile. Noțiunile astea le avem ca și în noi, făceau și fac parte din munca noastră — uneori dură — din viața noastră — uneori aspră; cu ele, sub conducerea partidului nostru, ne-am făurit o istorie nouă.

Progres, adevăr, libertate, dreptate, independență națională: făceau parte din noi, le rostisem de milioane de ori, ne-am obișnuit cu ele și obișnuința le-a voalat parcă strălucirea.

I-a fost dat Partidului Comunist Român, acum, prin glasul secretarului său general, care din balconul palatului republicii se adresa țării — țării care se auzea vorbind prin el — să le redea întreaga strălucire. Discursul tovarășului Nicolae Ceaușescu, declarația Marii Adunări Naționale ne reamintesc într-o lumină nouă înaltele datorii și răspunderi ce ne revin. Niciodată ca acum n-am fost mai mîndru că sînt membru de partid: e o cinste să-mi declar aderiunea deplină și totală față de politica externă și internă a Partidului, a Partidului Comunist Român care — hotărîtoare contribuție la internationalismul marxist-leninist — pe trunchiul puternic și nemuritor al socialismului a altoit durabil libertatea, dreptatea, independența.

N. CRIȘAN

SZEMLER FERENC

Pe un pisc primăvăratic

În jurul meu se desfășoară steaguri:
nori albi pe care-i poartă-n înălțimi
un vînt de primăvară. Dedesubt
se-ntinde trupul luminos al țării
asemeni unei hărți, văzută-n zbor
înalt, de păsări. Cît de mîndu-i omul
la astfel de-nălțimi, de unde simte
largi armonii perfecte cum răsună-n
tot trupul lui!... Știind că-ntreaga țară
se-ndreaptă fericită înainte,
urcînd nenfrîntă planurile vieții,
el sparge munți, ridică stăvilare
și pune frîu puterilor obscure
și cerurilor. Toate cîte sînt,
cu mintea le pătrunde și le-ndrumă
spre-naltul rost al țelurilor lui
îndepărtate. Și astfel, el, omul,
e-acum stăpîn deplin în univers
și pieptul i se umflă de mîndrie.
Istoria dacă-i va cere seamă,
semeț el poate să răspundă: Iată
ce-am făcut eu! Toți cei ce-au împlinit
această muncă, toți ne bucurăm —
noi, sau nepoții noștri care vin...
Deci fluturați, frumoase steaguri! Drept e
orice cuvînt pe care vîntul proaspăt
îl flutură pe la urechea mea...
E drept!... E drept!... așa-mi șoptește vîntul
pe cînd cobor încet poteca-n vale.
Rămîn să ardă steagurile-albastre
pe arătura falnicelor munci,
pe unde milioanele de oameni,
umăr la umăr, trec pe drum de basm,
spre-un viitor ca un tărîm de zîne.
Înaltă noi orașe, aruncă
sămînța-n lut, dinamitează stînci,
se bucură și mor — mîinile lor
și sufletele se usucă, țărna
i-acoperă cu giulgiu greu și veșnic.
Cine-ar putea vorbi de toate?... Cine,
cînd țipătul se pierde-n larma vastă-a
popoarelor în drum spre fericire?...
De toate-aș vrea să vă vorbesc, prieteni,
cu ochii ațintiți spre culmi albastre,
cu mîna-n mîini frățești ce se-nfioară
și de mîhnire și de bucurie.

În românește de Panait MANOLE

DUMITRU M. ION

Casa

Cită cinstire prinde noaptea sub acoperiș
La o margine de cîmpie
Unde copiii încă se joacă,
Tatăl citește,
Mama ascultă, vița de vie
Se coace și-n lacrima ei
Pămîntul se cutremură de bogăție;
Acolo voi bate în taină
Ca un zeu al casei bătrîne
Va veni un copil și-mi va deschide
Vi voi fi cinstit și-adăpat
Și voi fi îndemnat la o masă întinsă
Eu voi binecuvînta lumina și omul,
Pîinea și vinul fără asemănare,
Gura și cuvîntul,
Patul cel așternut cu miros de flori -
În noaptea aceasta voi spune:
Iată-mă sînt eu
Tînăr și fericit!
La margine de cîmp
M-am întremat și odihnit
Cine e omul cel bun
Și copiii jucați pe genunchi?
Ei îmi vor aduce miere atunci
Și cită putere voi prinde
Voi ieși în pridvor
Voi auzi prin văzduh și cîmpie
Cuvîntînd un popor.

Tinerii

Nu au vină cuvintele
N-are vină dragostea
Ochiul și muntele,
Izvorul și pasărea!
Osul mîinii care susține
Conversații cu craniul —
Au fost popoare de grîne
Care-au umblat Bărăganul
Vorbe de laudă sînt
Și pentru pridvoare
Pre cerescul nostru pămînt
În văile lumii sale
Se strigă inimi și dor
Pașii tineri și pașii bătrîni.
Cinstind ziua și-auzul
Soarele și apa luminînd
Bucuria și casa și prînzul —
Tineri iubind.

Literatură — presă — publicistică

— II —

Să continuăm reflecțiile noastre privitoare la publicistică, în lumina situației de astăzi a scriitorilor față de presă.

În anii construirii socialismului, în epoca noastră, așa dar, s-a produs și s-a consumat, foarte rapid, procesul eliberării scriitorilor de cea de a doua profesiune — teoretic secundară, practic principală și chiar unică —, prin transformarea efectivă, practică, a muncii literare în profesiune de sine stătătoare. În acești ani, și chiar în primii, poemul, romanul, drama, eseul, critica, încep să-și hrănească autorul (ba, printr-un paradoxal efect de recuperare, încep să-l hrănească chiar înainte ca omul să le scrie), îi asigură independența materială și demnitatea socială, îi dau, în sfîrșit, dreptul și posibilitatea de a-și consacra tot timpul și toate eforturile mumai creației literare. Din acest moment nu mai există scriitori-avocați, scriitori-ingineri, scriitori-funcționari, scriitori-medici, și dacă printre avocați, ingineri, funcționari, medici (mai ales printre aceștia din urmă, cu profesiunea lor misterioasă, atît de înclinată spre literatură), cîte unul „scrie", ei bine, orice ar scrie, oricît ar scrie, și oricum ar scrie, el apare diletant, și rămîne un diletant. Începînd din acești ani, scriitorul se confundă cu profesiunea lui.

Acest proces s-a putut desfășura foarte rapid, iar aecastă situație nouă s-a putut consolida și impune, cu o generalitate, cu o forță și cu o naturalețe — de parcă ar fi avut în urma ei o îndelungată practică și tradiție, — datorită exact creării și manifestării active, a celor doi factori a căror inexistență o făcuseră imposibilă înainte, a căror inexistență am pomenit-o mai sus: un larg public cititor, un public de masă, a cărui consumație de literatură justifică în mod amplu organizarea unei mari mase de profesioniști ai scrisului, și a cărui contribuție materială poate satisface nevoile acestei mase profesionale; interesul oficial, sprijinul material și moral al statului. Primul s-a realizat prin marea revoluție culturală a socialismului, prin întreaga operă de educație și de instrucție a maselor, prin stimularea, pe toate căile, a gustului și exercițiului lecturii, prin încurajarea intelectualizării spiritului public, pe toate treptele și la toate nivelurile. Cel de-al doilea, prin consacrarea unei concepții de stat a funcției sociale a literaturii, a rolului său indispensabil și de neînlocuit în construirea socialismului și în transformarea omului, — concepție primită de la programul partidului, de la doctrina sa privitoare la cultură, artă și literatură, de la politica sa consecventă întru aplicarea acesteia. Desigur că acești doi factori nu au acționat în același ritm și că cel de-al doilea a putut opera mult mai direct și mai rapid (oricît de uluitor de rapidă ar fi fost realizarea celui dintîi), inversînd oarecum datele problemei și anticipînd rezultatele apariției unui vast public literar.

Astfel am trecut, aproape brusc, la situația eliberării scriitorului de orice constrîngeri materiale în direcția altor munci profesionale — situație absolut nouă, și situație cu totul admirabilă, asupra acestui punct nu e nevoie să mai insistăm. Dar, ca orice fenomen major, ca orice fenomen istoric, eliberarea scriitorilor poate avea și unele implicații neașteptate, unele efecte secundare, nu dintre cele mai fericite.

Autonomizarea profesiunii literare a avut efecte masive, cele mai masive, asupra relațiilor literaturii cu presa, ale scriitorilor cu gazetăria. De pe o zi pe alta, sute de scriitori

Radu POPESCU

(Continuare în pagina 7)

Generoasele idealuri de umanitate

Înaltul mesaj de nobil umanism socialist pe care-l cuprinde Declarația Marii Adunări Naționale cu privire la principiile de bază ale politicii externe a României se confundă, în inimile și gîndurile fiecăruia dintre noi cu aspirațiile majore ale contemporaneității. Cu înnoirile economice, culturale și științifice ale României socialiste, ale poporului nostru, cu marile lui idealuri și năzuințe, pentru că ele au ca obiectiv principal fericirea celor ce muncesc, făurirea socialismului și comunismului.

Ca om de litere și scriitor, mi-am închinat în mare parte umila și modesta mea trudă traducerilor. Și, în primul rînd, literaturii țărilor socialiste; mi se pare că am avut prilejul să nu omit nici una. Din anii tinereții ilegale și pînă în aceste zile, fervoarea, la care alții vor spune dacă nu și nivelul efortului meu în restituirea românească a modelului, exaltă ideile de pace, de progres, de înfrățire ce se găsesc în operele scriitorilor contemporani din țările socialiste.

Revelarea unui poem, a unei opere literare, e un act cultural. Așadar, un gest de comuniune, un fapt social. „În fața Frumosului, singurătatea devine apăsătoare", spunea Matei Caragiale, atît e de adevărat că arta presupune o logodnă a spiritului, o solidară legătură a obștei, care își valorifică, în felul acesta, generoasele idealuri de umanitate, de propășire și de pace, cu celelalte țări socialiste, cu celelalte popoare, cu întreaga omenire.

Tașcu GHEORGHIU

• • •

Pentru a înflori, opera de creație are nevoie de pace

Sînt alături de toți scriitorii noștri în aderiunea la politica internă și politica externă promovate cu atîta înțelepciune și fermitate de conducerea partidului și de guvern. Este evident, în ce privește politica internă, că ea urmărește progresul țării prin socialism, dezvoltarea ei în toate domeniile de activitate. Și dacă succesele ei în sectorul economic sînt deosebite, nu mai puțin impresionante sînt sforțările depuse și rezultatele obținute în răspîndirea culturii în masele largi ale populației și încurajarea creației artistice. Edificarea marilor complexe industriale și proporțiile numărului tirajelor cărților publicate sînt cele două aspecte ale strădaniei consecvente, permanente, pentru ridicarea țării atît pe plan material cît și pe plan spiritual.

Cît despre politica externă, ea are ca obiective biruința socialismului prin unire și colaborare strînsă cu țările socialiste și, în același timp, crearea unei atmosfere de destindere între popoare, realizarea acelor legături multiple și fructuoase între națiuni, care pregătesc calea spre înfăptuirea păcii atît de mult dorite de întreaga omenire. O asemenea politică nu poate fi decît aprobată cu toată căldura de orice cetățean al patriei și mai ales de orice scriitor; căci, pentru a înflori, opera de creație are nevoie de un climat de progres și de pace.

Virgil MONDA

ION BRAD — CRONICA LITERARA — *ECCE TEMPUS*

Ca să te recunoști în propria operă e necesară o mare apropiere sau o mare depărtare în timp. Cînd momentul creației și cel al revederii sînt distanțate puțin, coincidența lor e de la sine înțeleasă: starea de spirit prelungită se regăsește ușor în transcrierea ei obiectivată, ambele conlucrînd la identificarea potențată. Dacă cele două momente sînt despărțite printr-un hiat temporal, relațiile dintre ele pot deveni foarte complexe: fie că incidența e imposibilă din cauza mutuației spirituale, fie că, deși evoluția a avut loc, creația are atîta forță încît, chiar înstrăinată de autor, îl poate reconvinge la aderență tocmai prin alteritatea ei acum inedită. De aici iubirile violente și oarecum uimite, sau negările categorice — moduri de tratament la fel de frecvente ale creației de tinerețe.

Ecce tempus adună poeme din spațiul a douăzeci de ani de activitate și remarcabila lor unitate în care îl regăsim aproape constant pe Ion Brad arată că poetul însuși le-a ales cu un sentiment de adeziune. Această antologie substanțială compune o configurație lirică bine definită, pe care trebuie s-o tratăm în autonomia dorită de scriitor, indeferenți la ceea ce s-a lăsat de o parte. Cartea cu cele trei cicluri ale ei, (Ecce tempus, Grădinile suspendate, Poarta leilor), pare a avea o organizare numai tematică. Dispunerea aceasta ascunde însă și variații de atitudine existențială, de sensibilitate și mai ales de raporturi între substanță și cuvinte.

Este vorba mai întîi, firește, de cele trei esențiale ipostaze ale timpului: social, individual și general-istoric. Grupajul de titlu conține poeme ilustrative pentru acea parte în care sfera spiritualității particulare se intersectează cu conștiința colectivității. Motto-ul ei putea să fie: Iată oameni, locuri, fapte, iată idei prin care eul se dizolvă identificîndu-se cu grupul etnic și social.

Locurile sînt prezențe simbolice, reprezentative pentru un întreg spațiu geografic și istoric vestigii tomitane și ruine dacice, delta „cel mai tînăr pămînt", munții și codrii Slătioarei, Suceviței și Argeșul. Variația de mijloace e notabilă (vom vedea mai tîrziu de ce): imaginea arborescentă, bazată pe efecte de lumină și sonoritate, în catrenul strins melodic: „Și unde, lumină, te-ntocmi, / Cu verdea foșnire de trestii, / Din dulcii și-amarii rizomi, / Ai destrămării acestii, // Din ochii mirifici ce-apun / La pragul de lut al minunii / Sub zări cu uimiri de păun / Rotînd peste facerea lumii" (Deltă); metafora aforistică sintetizînd intelectualizat impresia de moment și semnificația de profunzime: „Munte-nflorit de nemurirea-n care / Verdele vechi al codrilor respiră / În limpezite chipuri de sens și de culoare, / Furtună ghemuită în ea ca într-o lură" (Sucevița): hexametrul trohaic al baladei populare împrumutat pentru tonul grav cerut de permanențele naturale: „Numai munții sferici, / Declinînd spre vale / Negrele biserici, / Codrii-catedrale, / Cîntă-n vînturi seara / Cu stejarii-mii / Sus la Slătioara / Ca în bătălii". (Codrul Slătioarei). Poemele citabile în întregime sînt însă cele care evocă colocvial sau elegiac peisajul natal al poetului: tîrgul de țară, aglomerat, gălăgios, proiectat însă în estomparea delicată a aducerilor-aminte, roadele toamnei îngrămădite pe masa țărănească precum niște fructe cosmice vibrînd de sevele cerului și pămîntului într-o înfruptare ecumenică, („Pom încărcat cum cerul de rodiile stele / Luați, mîncați, acesta e trupul țării mele"), înserările stinse în văi cu timpul încremenit în loc: „Dealurile noastre par morminte misterioase. / Cine doarme sub ele? / Peste liniștea lor — svîrcoliri de coase, / Gîlgîiri de seve, fulgerări de stele. / Apa, guștер speriat, fuge la vale / Sub moliciunea sălciilor neschimbate la chip."

Oamenii sînt cei cărora le dăm și de la care primim, adică termenii comuniunilor materiale și spirituale, care fac din fiecare o ființă socială, de negîndit în afara grupului. Cele două laturi ale spiritului nu sînt totdeauna simultane. De la eroi și genii primim totul, fără a le putea înapoia nimic, în vreme ce copiilor le dăruim orice, neașteptînd recompense. Dar cînd relația e totală și reciprocă, (în dragoste, în prietenie,) sufletul are senzația de a fi atins tărîmuri lunare: „Fără voi aș fi Sahara, / Suflet de piatră — cimitir musulman. / În geamuri cînd îmi bateți seara, / degetele vi se preschimbă în ram... / Caii neliniștii cînd ne mușcară / I-am încălecat legînd în chingi herghelia. / Și ne-am trezit în poiana aceasta lunară, / În țara cu numele drag: Prietenia".

În sfîrșit, ideile reprezintă marile semne ale conștiinței prin care participăm rațional și afectiv la colectivitate: coborîrea dintru aceeași tradiție, iubirea de pămînt, credința într-un ideal, solidaritatea consimțită.

Această sistematizare severă, înșirînd toate elementele ilustrate în grupajul inițial al volumului, nu e însă fidelă spiritului în care a fost conceput acesta. Existînd laolaltă, ele se topesc unul în altul, conlucrînd într-o imagine comună. Pentru că, cu sau fără voia poetului, selecția operată într-un vast material, se dovedește patronată de un principiu generos, care se poate să fi dirijat subtextual creația lui Ion Brad pe această temă, de la început, dar care nu se vădește explicit decît acum. Făcînd iconografia ideii de patrie, (căci acesta e adevăratul subiect: Ecce patria) într-o intenție de completitudine, poetul ajunge în ansamblu la ideea superioară și adevărată, singura productivă artistic: țara e un spațiu imaginar de reprezentări familiale, a cărei rețea de concret și afectivitate îi asigură permanența. „Întotdeauna mai rămîne / Un colț de suflet, un colț de țară, / Bolta unui stejar bătrîn, / O zi părelnică de azur, fugară, / Doi ochi ce ți-au furat cu ei privirea, / O casă în care ți-ai zidit un vis, / Neliniștea ce vine ciudat de nicăirea, / Prietenii un vers încă nescris, / Atîtea ascunzișuri calde / În care să te cauți tăcut, înfrigurat, / Și gîndurile aspre ca-n ghețuri să te scalde, / Reînălțînd în tine statuia de bărbat" (Întotdeauna).

Acest principiu coagulant, introdus ulterior sau dedus dintr-o succesiune fericită, operează pe întinderea întregului prin sugestie și conduce către o impresie de ansamblu, fără însă a influența o mare parte dintre piese, depășite în individualitatea lor artistică. În genere, acestea au un punct de plecare conceptual, de găsit în sinteza de idei și sentimente canonice, modelatoare, pentru un grup la un moment dat. Pornind de la concept, de la nivelul social, deci comun și abstract al limbajului, poetul încearcă să și-l apropie, și să-l apropie dîndu-i corporalitate concretă. Dar corporalitatea aceasă e indiferentă ca adecvare originală: ea e pură sonoritate, încercuire de cuvinte, care numind repetat și asociativ ideea, tind s-o și creeze efectiv. Poetul reface social prin contagiune, într-un proces de renumire, de repetare, de ordonare care e echivalent pentru el cu însușirea realităților conotate. Vorbele sînt mijloace, nu interesează pentru consistența lor, ci pentru transmiterea fixată a suflului și ideii. „Nu știu să mă joc, nu pot să mă joc, / Fiecare grăunte are miezul de foc". Versul nu e expresie, ci mijlocitor întors asupra conștiinței emițătoare, într-un proces cu finalități adînci, dar paraestetice. Variația formală remarcată mai înainte, ea însăși, nu e decît conformare la reprezentarea tipologică în limbajul social al ideilor ilustrate. Poezia deci, nu e aici, mod direct de viață, ci intermediar pentru un mod de viață.

Foarte apropiate de această tehnică, sînt și poemele din „Poarta leilor", în care versul e numai vehicul pentru reflexie și meditație. De reținut de aici, ca depășind simpla notație, Mikene, Poarta leilor, Bocitoarele lui Alexandru, Topkapi.

Între primul și ultimul ciclu, Grădinile suspendate însemnă o stare poetică „de har": impresia și expresia coincid spontan, indestructibil. E sfera timpului interior. Predispoziția lirică încarcă de sugestii peisajul în care se transpune, iar acesta la rîndul său, odată identificat, revigorează emoția. Tema centrală, s-a mai observat, e a trecerii în toamnă și moarte. Filiație sau structură, poezia ardeleană (de la Goga și Blaga, și prin ei Ion Brad) arată o mare sensibilitate la valorile poetice ale motivului aerului, mai ales toamna în lumina irizată a soarelui rece descrescînd: „Oasele ni le-amăgim cu soare / În după amiaza de cules de vie, / Dinspre păduri, din poienele stelare, / O boare cosmică adie. // La picioarele zilei: satul și apa / În cimitirul bătrîn copiii scutură prunii. / Mîine în zori vom culca viețele roșii în groapa / Caldă ca un sărut. Dune adunc, // Ceas al nădejdilor, tînăr, ce bate / În mai, cînd îndoielile-s toate ucise, / Cu brațe verzi de lujeri cățărate, / Să aiurăm de seve și de vise". Raza solară grea, materializată de puterea sfîrșitului, învăluie peisajul într-o claritate transcendentă. Conturul delicat al lucrurilor are frumusețea esențelor veșnice, dar totul nu durează decît o zi, o clipă. Această imagine a echilibrului desăvîrșit conține în ea melancolia evanescenței: ochiul o soarbe cu bucuria revelației și tristețea caducității. Toamna, simbol al armoniei finale, se suprapune ca sinonimie deplină stării de spirit a poetului ajuns în culmea vieții de unde poate întrevedea îndoiala, tristețea, moartea. Rezultă de aici mici cîntece atașante, impecabil lucrate, într-un flux simultan de lirism și expresie, activînd ca stare naturală a creatorului.

Cînd vorbeam mai înainte de unitatea volumului, nu mă refeream numai la consecvența în cadrul strict al temelor propuse, ci și la convergența mai largă a întregului. E determinată aceasta de natura poetului, înfiorat continuu de imblînzirea universului, de aducerea lui în planul analogiei tamiliale, indiferent de obiectul acestei tensiuni. Reușitele sînt indiscutabile, cînd poetul neavînd intenții se lasă în voia structurii sale care cristalizează lent în adîncuri.

Magdalena POPESCU

FLORENȚA ALBU

Cimpie dinspre Dor Mărunt

Septembrie cu floarea soarelui arzînd
pe-un cer mișcat de roți, de coarne și de goană,
cirezi, praf copt și cumpene,
în depărtări de galben amintit —

Cîmpie dinspre Dor Mărunt.

E-un vînt de vin fierbînd,
un vînt de du-mă,
se mistuie-n gorgane miragiile lumii,
cenușa soarelui ne-împrăștie
din nou — sămînță
de vin, de vis și de statornicie,
păsări legate de călcii, prin rădăcini —

Cîmpie dinspre Dor Mărunt.

Duhul focului

Vîntul și apele, lunecarea frunzelor,
pașii luminii pe munți;
femeile poartă pe umeri
amfore pline cu vin și semințe.
Pace, pămînt! Uităm și
ne-ncepem
iarăși și iarăși.
în răscrucile soarelui
fumegă ulcioarele olarului —
duhul focului, părăsindu-le
urcă în mituri
și-n rădăcini.

Pace, pămînt! Toamnă-ntru
slava
soarelui! Culesul îndoaie
osia cerului.
Stăm în lumină, numărîndu-ne
anii,
cu numele zilelor, muncilor
de la această facere-a lumii
căreia i cîntem truditorii și
zeii!

IOANA BANTAȘ

Sămînță de răbdare

Sămînță de răbdare și de nesomn
au toți
ci numai cîte unul
dă frunză și rodește
în miezul zilei cînd
cenușa luminii
ne înfășoară trupul
și ni-l coboară încet
cu fruntea întîi,
cu umerii apoi,
ne-așează în genunchi
și ne învață ruga așteptării.

De ziuă

Fiule,
împărate și doamne,
ce rea neliniște
îmi înfășoară văzul
acum cînd sceptrul zilei
pe lume îl așezi.

Ce stranie zăpadă
îmi crește lîngă tîmple
și-un mînz o linge într-una
cu limba înfrigurată.

Fie să treci de apa
cea dulce a ispitei
și răsuflarea ta
să limpezească lumea,
fie să te întorci spre seară
în somn de-o oboseală dreaptă.

ASTRID CONNERTH

Castani

Și iarăși luminează prin copaci,
Pocnesc castanele și fără vînt
Spinoasele-nvelișuri se desprind
Și se rostogolesc peste pămînt.

Le mîngîi miezul proaspăt dezvelit
Și alb ca laptele și mi se par
Curate ca un suflet de copil
Cînd cad pe piatra-ncinsă și cînd sar.

Iar seara cînd ne-ntoarcem către casă
Și drumul dogorește, parcă sînt
Ca niște chifle bine rumenite
Ieșite la-ntîmplare din pămînt

Și-apoi cînd simt văzduhul tăbăcit
Anume de miros de frunză, știu
Că au plecat copiii să le-adune
Și nu s-au mai întors pînă tîrziu

Și parcă-i văd cum stau pe lîngă focuri
Cu buzunarul plin și nu le pasă
Că s-a-noptat și nimeni nu aude
Cînd mamele îi cheamă către casă —

Mai bîntuie o vreme mașinile și-apoi
Parcă și ele se mai liniștesc;
Doar vîntul și castanele crăpate
Ce cad în noapte nu se mai opresc.

În românește de Ileana MĂLANCIOIU

MIHAI GAVRIL

Fericire nebănuită

Desprind ades cu taină și grijă bucurii
cînd văd prin dorne păstrăvii cum zboară
iviți parcă din vechi aurării
ascunse sub cleștarul din izvoară.

Păduri multicolore în munte tremurînd
pe solzii apei frunzele-n tăcere
și cerbi ce trec spre ciute așteptînd
o fericită clipă de durere...

O, timp ce treci în zbor peste pămînt
și-aduci un nor de dulce încîntare
dezbracă-mpurpuratul tău veșmînt
cu răsfățată împrimăvărare!

Silvestră

Sînt doar puieți ce-i prindem de pămînt
și văd în ei pădurile sub vînt.
Vuind spre ei furtunile, aud
cum se urnesc suvoaiele-n afund
ce ies apoi, sub cer, prin ierburi ude.
Spre ele vin înfierbîntate ciute...
Îndrăgostiții-i văd cum vor veni —
ei vă sădesc și voi li-ți mulțumi...
S-or săruta în umbra voastră grea
slăvindu-vă, păduri din țara mea.

PRINS

de PETRU POPESCU

Trec cîteva zile de la Crăciunul luminat de brazi, și revelionul cade pe București ca o maladie. Sfîrșitul anului se răspîndește în oraș ca un gaz subtil, și după el iar începutul, imediat, așa cum un minut alb ar urma unui minut negru. Dealtfel nici începutul nici sfîrșitul nu interesează cu adevărat, esențialul rămîne febra aceasta, care aprinde obrajii și ochii.

Pisica se hotărîse să nu uite pe nimeni din prietenii de altădată, și e de mirare cum îi redescoperise aproape pe toți, ascunși în agende cu numere de telefon vechi. Cîteva fete își schimbaseră numele, despre unii băieți nu mai știa nimic și ceilalți primiră misiunea să-i readucă la suprafață, dar, încet-încet, pe lista aruncată pe capul patului și mereu reluată pentru tăieturi și adăugiri se adunară mai toți colegii din clasa despărțită acum zece ani.

Prietenia lor se dovedise odată mai mult durabilă. Da-uri entuziaste urmau invitațiilor Pisicii, băieții se ofereau să facă cumpărături, fetele să dea o mînă de ajutor la bucătărie, trei zile (s-ar putea spune chiar trei zile și trei nopți) telefonul și soneria ei țipeseră cu furie, ba pentru vin, ba pentru vreun șampon nemaivăzut, sau pentru o rochie ușoară de parcă ar fi fost cusută din fluturi. În fine, vineri treizeci și unu, după prînz (prînz foarte frugal, cum se obișnuiește în asemenea ocazie), Pisica dăduse semnalul somnului dinaintea marilor bătălii, blocase telefonul și se culcase, rezervînd cîteva ore de îngrijire spre seară părului ei negru, care acum inunda pernele și mărea întunericul odăii. Băieții, care n-aveau de ce să stea la coadă la coafor, puteau dormi chiar mai mult. Așa și făcură, iar în bucătării și cămări dormeau grămezi de carne, pîini, șunci, conserve de ton și sardele, portocale și mere, și, pe balcoane, sulfate cu zăpadă, damigene și sifoane. Astfel încît, la trei după amiază toată lumea dormea, iar orașul ieșea pustiu și singur în lumina nehotărîtă a cerului.

O iarnă uscată și rece, iarna acestui an. Căzuse foarte puțină zăpadă și vîntul o spulberase repede, dezvelind trotuarele ca pe niște chelii de sub părul alb pieptănat ca să le ascundă. Acum, vîntul pornea în goană dinspre Pipera și Andronache, peste acoperișurile satului bizar care face marginea Bucureștiului, alunecă pe gheața lacurilor Colentinei, îndoia copacii pustii de pe malurile lor, apoi cădea cu viteză prin oraș, în jos spre Dîmbovița, ca să scape dincolo de ea, în cîmpie și de-acolo în altă țară. Dar, coborînd pe șosele și bulevarde spre inima orașului, el lovea cu piciorul în uși, chinuia crengile și sîrmele, intra pe străzi înguste și se rezema beat cu umerii de balcoane și streșini, pălmuia pe tot trupul lor gol statuile. Foarte frig. Aerul rece se așeza peste tot pe fațadele și flancurile de piatră ale clădirilor, pe băncile parcurilor, pe grătarele de fier ale canalelor, piatră rece, lemn rece, fier rece. Gunoaiele orașului, mineralizate, căpătuseră curățenia zgîrcită a iernii. Turnat întreg în somnul lui rece, orașul naviga încet prin timp și spațiu, odată cu toată planeta, inconștient.

Vîntul era mulțumit. Fluieratul lui o spunea. El păși eliberat în Piața Romană, o încocjură, vrînd parcă să se convingă că se află singur acolo, apoi reîncepu pe bulevardul deschis larg în fața lui. Cafenelele și cofetăriile luceau de-o parte și de alta, dar el continuă egal în josul bulevardului, pînă cînd se lovi în dreapta de vaporul masiv al Universității, și atunci se răsuci, intră în Piața Universității, zdrențuindu-se de copaci și de cele patru statui mari și disarmonice. O altă întoarcere, și alunecă pe Calea Victoriei, pînă cînd se încurcă în coloanele Palatului Poștelor. Foarte bine. Ieși pe cheiul gîrlii, sări peste Palatul Justiției, înfășură Spitalul Brîncovenesc, și, din nou la loc deschis, se uită în toate părțile și păru că ezită o clipă. Numai una, căci îndată încălecă Piața Mare și Dîmbovița și se scurse pe asfaltul corect al unei magistrale noi (cenușiu parcă și mai rece fără zăpadă, întrerupt de săgeți de circulație albe), printre blocurile exacte și confundabile, spre sud, spre periferia nivelată și odihnitoare. Depăși un restaurant mare și nou, plin de lumina neonilor ca de o apă verzuie, clădire de vară din sticlă sclipitoare, care iarna îți mărește fiorii. Se așeză un moment pe un automobil acoperit cu o prelată, oprit sub un bloc singuratic între case mai joase ca un om care s-a ridicat deodată în picioare în mijlocul unei cete de prieteni adormiți. Apoi, cu un ultim efort, se înălță peste coșurile cu fum și pieri în spatele lor.

Închis în prelată, automobilul rămase singur ca un orb. Înăuntru, în întuneric, vulpea roșie de pluș agățată sub oglinda retrovizoare căzuse într-un echilibru stabil, și, imobilă, ocupa acum doar spațiul egal cu propriul ei volum și nimic mai mult. Materia plastică în care era îmbrăcat interiorul mirosea tare și nou, iar pe volan petele de grăsime umană pe care le lăsaseră mîinile inginerului cu cîteva zile înainte scăzuseră de mult, sub frig, pînă într-atît încît nu se mai cunoșteau.

Toate astea jos, ca să spunem așa — la piciorul blocului. Iar sus în bloc, într-un etaj, într-un apartament, în două paturi într-o cameră, inginerul și Bibi, prietenul lui din copilărie, dormeau, dormeau ca să fie vioi și proaspeți cîteva ore mai tîrziu. Trupurile lor, în cele două paturi, ca niște nave de carne, drepte, lungi de 186 de centimetri prima, de 196 de centimetri a doua, cu inimile încetinite de somn, cu toate funcțiunile reduse de somn. Odaia plutea în întuneric, dupămasa de iarnă de afară mărea acest întuneric în mod progresiv, constant și repede, și băieții, în paturile lor, abia se mai ghiceau. În patul lui larg și lung, inginerul dormea pe spate, drept, cu brațele întinse corect lîngă trup, cu gura întredeschisă foarte ușor, cu fruntea și pleoapele întinse, destinse. Dormea și durerea lui de cap, care-l chinuia de șase luni, de care încerca să fugă în somn, să plece departe de ea pe coridoarele întortochiate ale somnului. Dar, atenție! Singur prin acest labirint, cîteodată el își încorda auzul și prindea ecourile pașilor durerii lui de cap, care îl căuta, încerca să-l ajungă din urmă, șovăitoare și tenace totodată. Din fericire, nu și acum, acum el i-o luase mult înainte pe căile incerte și primejdioase ale somnului, și ea se pierduse în urmă, și poate de data aceasta (o dată, fie măcar o dată, renunțase și se mărturisise învinsă.) Sub plapuma albastră, sub pijamaua albastră sub părul trupului — trupul însuși. Cu visele și amintirile lui, care îl făceau să se deosebească atît de mult de oricare alt trup. Sub trup cearceaful și salteaua, între trup și ele căldura blîndă care ieșea prin pori și se aduna mai ales sub spinarea largă, sub omoplații, talia și coapsele inginerului adormit. Bălat frumos, inginerul. Bibi, care dormea în patul de campanie scos special pentru zilele cînd pica în București, era și el inginer. Bibi dormea tot pe spate, cu membrele atît de larg desfăcute cît îngăduia patul de campanie îngust și cam scurt pentru el. De sub pătură îi ieșiseră picioarele musculoase și încă bronzate de soarele ultimei veri și stingul atîrna de la genunchi, gol (dormea numai în chiloți și în maiou de bumbac), afară din pat, atingînd podeaua. Crucea mică de aur pe care o purta la gît se sucise în somn și atîrna acum de lanțul ei subțire în mica prăpastie dintre gît și umăr.

Băieții se culcaseră pe la cinci și erau obosiți de alergătura ultimelor zile. Dormiră mai bine de trei ceasuri. În liniștea odăii aproape s-ar fi putut auzi cum pe obraji le crește barba nerasă de azi dimineață. Prin transparența albă a pleoapelor închise ochii lor se bănuiau mari și întunecați. Din timp în timp unul din ei înghițea în somn și atunci respirația i se modifica un moment, apoi își relua cursa normală, însoțindu-l în drumul pe care-l făcea în somn alteori parchetul scotea o tuse scurtă, iar din ascunzișurile blocului, din subsolurile de ciment umed, din țevile care se căutau și fugeau una de aita în pereți, se stîrnea din cînd în cînd o neliniște, susure incerte, geamătul vreunei conducte, zvîcnetul de cabluri întinse al ascensoarelor, veneau pe coridoare și scări, se strecurau pe sub trei uși închise și cădeau pe tîmpanul lor, ca zgomotele unui mare vapor ancorat și abandonat, dar care din însăși ființa lui, niciodată destul cercetată, își poate prelungi viața sonoră.

Puțin după opt, inginerul se trezi dintr-odată, deschizînd brusc pleoapele, și privirea i se înfipse decisă în întuneric, de parcă el ar fi așteptat de mult, trezit sub pleoapele închise, un moment special, în care să poată privi deschizînd neașteptat ochii un punct oarecare al întunericului, și pleoapele lăsate ar fi fost numai o mască a acestei intenții. Nu făcu însă niciun gest. Întunericul îl stringea din toate părțile. Mișcă rotund pupilele, dar, oriunde ar fi privit, cîmpul vizual rămînea omogen și negru. Din întuneric, durerea de cap veni imediat și se așeză pe tîmpla lui dreaptă, ca o pasăre domesticită pe o treaptă anume, apăsîndu-l ușor, familiar, binevoitor aproape, bucuroasă parcă de regăsire după despărțirea din somn. Inginerul ridică mîna stîncă în dreptul ochilor și mișcă degetele dar nu putu să le vadă, deși știa care din ele se mișcă mai întîi, care le urmează, răspunzînd unei comenzi ale creierului. Atunci el întinse mîna cu o precizie de automat, nimeri în plin cu arătătorul butonul lămpii de la capul patului și cu aceeași mișcare îl îngropă în lemnul picioarului lămpii și lumină camera. Acum teama cădea peste chipul lui, umbra respira pe perete, cu nasul mărit și fruntea lărgită, se plutea și un muște pe cerul pe perete. Drept în fața ochilor se întindea trupul lui, cîmpia pieptului și a pîntecului, apoi dincolo limite și paralele — coapsele și genunchii, între care pîntecul cădea ca o vale. Trecu rusinat cu ochiul peste trupul lui, încercînd un sentiment al copilăriei — cap rămas fără trup, așezat de-a dreptul pe un pămînt albastru, un cap legănat dintr-o trăsătură și trupul o țară a nimănui întinsă în față. Mișcă un picior și întregul relief se cutremură, ridică genunchii și deodată perspectiva fu astupată de un munte albastru cu două piscuri egale despărțite printr-o șea mică. Se întinse din nou și își privi mîna cu ceasul pe care nu și-l scotea niciodată, astfel încît, cînd se trezea noaptea, îl auzea bătînd chiar sub cap, legat de mîna întinsă sub ceafă, ca un ceas al creierului. Opt și douăzeci. Respirația lui Bibi continua egal. Întinse mîna spre capul patului și apucă fără să-l vadă un roman nou, format de buzunar, cu coperți violente. Citi un paragraf pe care-l mai citise cu o seară înainte. Îl recunoscu pe la jumătate și privirea îi căzu printre litere în josul paginii, el uită să citească, reveni, reciti ultimul paragraf, neînțelegînd că îl recunoaște încă o dată, iar se pierdu printre litere, literele se uitau în ochii lui, lăsă cartea, închise ochii. Peste ceva mai mult de trei ceasuri, anul nou. Se simțea fără chef și obosit de parcă nu dormise, puse mîna pe tîmplă și mîngîie durerea de cap, care pulsă mai tare o clipă. An nou, sfîrșit și început, poate numai sentimentul de sfîrșit și de început pe care omul îl simte periodic ca o funcție organică mai mult. (Și atunci de ce să mai dormim după masă ca să fim seara odihniți și bine dispuși, îmi voi pune o cravată cît mai închisă și mă voi îmbrăca în negru, știu eu? poate că hainele vor da un sens acestei nopți. Bibi doarme prea mult, excesul ăsta de sănătate e curată obrăznicie.) „Bibi, sus!" ordonă inginerul, și el însuși sări din pat în mijlocul odăii, tresări de frig, luptă cu amețeala mișcării prea bruște, intră în baie și se privi în ochi în oglinda de deasupra chiuvetei.

Chip palid de somn. Ochii încercănați ardeau mai tare, ca un foc înconjurat de mlaștini. Baia îl înconjura, luminîndu-l din toate colțurile ei, lumină care se amplifica întîlnindu-se cu ea însăși, lumină în care nu încăpea nicio umbră, depusă în straturi, ca un sediment, pe pereți și pe mozaicul podelei. Becul plutea în propria lui strălucire, ca o vietate care inspiră aer și expiră lumină. Inginerul își spălă fața cu apă rece, curățîndu-și ochii de lacrimile adunate la colțuri în somn, apăsă cu prosopul pe obraji, ieși din baie și se îndreptă spre patul lui Bibi: „Sus, Bibi, ajunge!", și-l împinse cu genunchiul în coaste, dar Bibi se întoarse spre perete și încercă să se ascundă cu totul sub pled: „Dumnezeule mare, nu se poate dormi în casa asta, abia am închis ochii și... De ce-ai lăsat caloriferul închis? O să răcim cu siguranță."

Încă dezbrăcați, începură să se miște amîndoi prin apartament, astupînd pe rînd ușile cu corpurile lor mari și zdravene, trezind cu pașii sonoritatea parchetului, vorbind monosilabic și neglijent, și chiar cam vulgar cîteodată, ca doi bărbați singuri și care pe deasupra se cunosc de mult timp. Bibi se întoresese de lista invitaților la revelion, celălalt îi răspundea, și după fiecare nume se adăugau comentarii cu privire la inteligența, portretul fizic sau moralitatea bărbatului sau femeii respective. Apoi se bărbieriră amîndoi deodată în fața oglinzii din baie, căutînd să nu se jeneze unul pe altul, unul săpunindu-se îndelung și cu grijă în timp ce celălalt își rădea săpunul și barba de pe obraz cu aceeași mișcare, cu nările astupate de clăbuc și respirînd pe gura deschisă, cu privirea fixă, cercetîndu-și apoi, cu o frumoasă seriozitate bărbătească, chipul întinerit, care trebuia să rămînă neted toată noaptea. Urmară dușuri energice, cu fricționări reciproce pe spate, și după ele o scurtă pauză și o țigară fumată de Bibi, în halate de baie, înainte de reîncepera pregătirilor. Cînd erau curați și gata să se îmbrace, descoperiră că nu-și făcuseră pantofii, și inginerul intră înaintea lui Bibi în bucătărie, o lumină și trase de sub dulapul cu vase o cutie de carton în care se găseau patru cutii de cremă de ghete (două nuanțe de cafeniu, două nuanțe de negru), cîteva perii, chiar și niște periuțe de dinți tocite dar excelente pentru operațiile mai gingașe ale lustruitului pantofilor, o bucată de catifea și tot felul de cîrpe. Așezați unul în fața altuia pe două scaune de bucătărie, ei începură să acopere cu cremă neagră zgîrieturile pantofilor, unificînd apoi într-o singură strălucire, cu îndemînare de burlaci, culoarea veche și culoarea nouă. Umerii lor rotunzi și atletici ieșeau din maiourile de bumbac, brațele se mișcau numai pentru pantofii ușori și negri, și masele de mușchi le urmau mișcările, inutile. Bibi, care era bucureștean și el, povestea noutăți din Constanța, orașul unde îi dusese slujba, și cerea noutăți despre amicii din București, rîzînd și mirîndu-se cînd i se povestea ceva neașteptat. Inginerul, pe jumătate atent la dialogul cu Bibi, pe jumătate atent la durerea lui de cap, care, dintr-o cauză încă necunoscută lui, nu vroia de luni de zile să-l părăsească nici-o clipă, tocmai terminase de lustruit pantoful stîng și începuse să treacă bucata de catifea peste cel drept, cînd i se întîmplă ceva foarte bizar, în chip hotărît foarte bizar, necunoscut și nebănuit de el ca posibil pînă în clipa aceea, și cu totul neașteptat.

Pusese jos, pe cimentul bucătăriei (alb împărțit în pătrate de o rețea roșie) pantoful stîng. Becul de sus cădea drept în el, luminîndu-i piela interioară, lucitoare, adusă la un roșu-acaju cu reflexe negre de fricțiunea intimă cu piciorul. Pantoful părea o curioasă barcă neagră, al cărei interior, făcut pentru un singur vîslaș, se vede roșu, dintr-un lemn deosebit, în lipsa omului. Și deodată totul în jurul inginerului încremeni, ca într-o poveste pentru copii, împietri cu totul, atît de profund și de puternic, încît pînă și obiectele nemișcate, ca pantoful lustruit pe care inginerul îl zărea jos pe ciment, între piciorul lui și piciorul alb al scaunului, deveniră de două ori mai nemișcate, excluzînd ideea de mișcare, evocînd o imobilitate imemorială. Lumina care cădea de sus, din becul gol, neapărat de nimic, se opri în căderea ei și atîrnă în aer deasupra lor. Aerul care circula între ei se opri, blocînd odată cu el sunetele cuvintelor pe care le spuneau. Zgomotele care veneau de afară, prin pereți și pe sub uși (toată lumea se trezise doar, era în plină pregătire, și nimănui nu-i trecea prin cap să coboare tonul ca să nu deranjeze pe cineva) se opriră în punctele la care ajunseseră în drumul lor spre urechile băieților. Ceasul se opri, întunericul de afară se opri, Bibi se opri, așa cum era, cu amîndouă mîinile ridicate deasupra genunchilor, una ținînd pe dinăuntru un pantof, cealaltă o perie, rîsul lui se opri, arătîndu-i dinții regulați și frumoși, strălucind de saliva gurii, privirea i se opri și nu mai ieși din golul negru al pupilei, gol rotund prin care cu o clipă înainte privirea lui ieșea în privirea inginerului și privirea inginerului intra în a lui, pupilă de gol în care acum nu mai intra nimic, nici lumini, nici privire, închisă, posedată de o puternică graniță care nu exista. Totul se opri așadar, stătu pe loc brusc și atît de tare, încît, între pereții cu mobile, ușa și fereastra neagră acoperită cu o perdea de tifon, bucătăria cu ei doi păru singurul loc luminat într-un spațiu larg, umplut de corpuri și de forme fără sens. Căci, desigur, în jur se oprise toată casa, în jurul ei se oprise orașul, și așa mai departe, totul murise concentric, poate toată planeta, poate universul, în jurul inginerului care se oprise cu un pantof într-o mînă și cu o bucată de catifea în alta, aici și acum, înaintea acestui (acestui? cum „acestui" dacă au dispărut apropierea și depărtarea, și toate s-au oprit?) an nou.

Căci, cum am spus, totul se oprise pe neașteptate, dar mai presus de orice se oprise inginerul însuși, întreg, gînd și senzație, ca într-un coșmar. Odată cu celelalte i se opri și împotrivirea, și înțelegerea, i se opri chiar durerea de cap. Dar aici trebuie o explicație. Spuneam că se opriseră zgomotele, timpul, glumele lui Bibi, durerea de cap. E poate o exprimare improprie. Nu se opriseră **dispărînd**, ci se opriseră **continuînd**, adică rămăseseră în scenă, nemișcate, așa cum o muzică s-ar opri pe o notă, prelungind-o. Procesele nu se terminau, nu dispăreau, ci se imobilizau, se eternizau. Gluma lui Bibi oprită într-un punct al ei rămînea în acel punct, continua, ce e drept fără nici un progres, fără nici un cîștig de sens sau de haz, dar continua. Și tot așa toate celelalte. Inginerul se opri în toate interioarele lui, (dar nimic nu se opri, în sensul că nu dispăru), și, trăznit de uimire (dar nu înfricoșat), el făcu în acest fel un scurt contact cu eternitatea.

Era, oricum, primul lui contact cu eternitatea. Oprit cu mîinile în aer, fără ca mușchii să facă un efort suplimentar sau să ceară un punct de sprijin, cu toate lichidele secrete oprite în destinul lor, cu tot corpul gemînd surd, neauzit de el însuși, ca la apropierea morții. Fenomenul nu aparținea timpului, ieșea din el, nu se putea măsura cu timpul. Ce însemna asta? Ce se întîmplase? Ce înțeles nou al vieții era pe cale să se dezvăluie? Aceste întrebări se opriră fără răspuns în mintea inginerului și adăstară acolo, ocupînd-o, se culcară în mintea lui ca într-un pat firesc al somnului întrebărilor. „Doamne!" șopti reflex și fără înțeles mintea inginerului, și exclamația se culcă și ea lîngă întrebări, ca o fiară obosită în cușcă, alături de celelalte, după ce a măsurat și ea zadarnic, în căutarea unei ieșiri, pereții de gratii. „Cît va ține asta?" Dar această întrebare răsună chiar mai slab decît toate celelalte, și somnul ei era mai imperios decît al celorlalte. „Pace!" spuse un glas nou, și inginerul îl simți cucerindu-l, umplindu-l cu totul, gata să i se reverse prin ochi și prin respirație.

Pace. Fără timp, inginerul cădea prin straturile adormite ale propriei lui conștiințe, ca într-un gol de aer, toate în el se înmuiau, se omogenizau, cedau, gîndul învins se transforma într-un mare surîs interior, dulce și împăcat. Privea cele din fața ochilor lui, recunoscîndu-le: Bibi, oprit în rîsul lui pe fondul dulapului verde cu vase, deasupra căruia apărea coșul roșu de adus pîine la masă, rîșnița de cafea turcească din alamă galbenă și doi cilindri de „instant coffee", unul plin cu cafea, altul cu zahăr. Pupilele lui nemișcate prindeau în marginile cîmpului vizual: sus peretele galben tăiat de o conductă, în dreapta polița de marmură cu pahare întoarse cu gura în jos (le spălase chiar el după prînz, îi șopti o amintire vagă), în stînga aragazul și chiuveta, iar deasupra marginii de jos mîinile lui ocupate. Liniște. Pace. Liniște. Pace. Liniște. Pace. (Moarte. Dar inginerul n-avea cum s-o știe și s-o recunoască).

Ce-am mai putea spune, ce-am mai putea scrie într-o și despre o asemenea situație? Fenomenul care i s-a întîmplat inginerului se refuză analizei, de fapt însuși inginerul se refuză analizei, în situația aceasta el nici măcar nu poate fi descris prea amănunțit, pentru că mișcările în jurul lui s-au oprit, ca și muștele trezite din hibernare de căldura bucătăriei, care au rămas suspendate în propriul lor zbor. Nici despre Bibi nu se pot spune mai multe, nici prin el situația nu devine mai de înțeles, în cazul lui lucrurile sînt chiar mai confuze, pentru că nu se știe dacă ceea ce i s-a întîmplat inginerului i s-a întîmplat și lui, sau dacă el a rămas tot timpul același și pare nemișcat numai pentru că inginerul proiectează asupra lui o stare proprie și unică. Evenimentul se petrece dinăuntrul inginerului înafara lui, sau invers. Lumea din jur e spectatoare sau participantă? Toate acestea sînt, sau par? Nu se poate răspunde deocamdată nimic.

Se vede însă că nu chiar toate se opriseră în jur, așa cum i se părea inginerului. Telefonul sună, cu un zgomot care nu exista în momentul producerii acelui fenomen ciudat, și prin urmare nu avea de gînd să să se oprească și el ca celelalte, să se integreze. El se exprimă foarte normal și ca atare în apartamentul inginerului, și atunci toate reintrară în normal, numai Bibi continuă o clipă să-l privească pe inginer cu curiozitate, și deodată întinse spre el mîna cu peria strigînd: „Telefonul, n-auzi? Ce ai? Să răspund eu?" și fiindcă celălalt încă nu mișca, iar apelul insista, el abandonă peria, pantoful lui și pe inginer, sări de pe scaun și se repezi dincolo, de unde i se auzi vocea răspunzînd și începînd o conversație.

Încă zăpăcit de ce i se întîmplase, inginerul întoarse în fine capul, privi în jur, reînțelese lumea în care se afla, și în aceeași clipă uită cam tot ce era mai important din revelația pe care o avusese, căci cum poți ține minte eternitatea cînd ești perisabil și ai reintrat în ordinea perisabilă? Nu-i rămase în memorie de-

DOUĂ POVESTIRI

Clopotarul din Rovina

Rusalin, clopotarul, n-avea nici minte, nici grai. Drept care oamenii îl porecliseră „mutul", iar prunchii îl ciufuleau pe uliță „blondul". Dar nimeni nu i-ar fi băgat de vină că e mut ori că e slab de minte, dacă el și-ar fi cunoscut cît de cît meseria. De zece ani trăgea clopotul bisericii din Rovina și nimeni niciodată nu putea ști dacă trage de slujbă sau dacă trage de foc, dacă trage de ceasuri sau dacă trage de mort. Cînd a ars casa lui Bodea Joan, Rusalin a dănțănit în răstimpuri — și pînă să afle oamenii că n-a murit nimeni, bietul Bodea Joan a rămas fără casă. Apoi, într-o seară cînd bătea de vecernie, a zgîlțîit clopotul ca pentru pojar... și oamenii s-au îmbulzit în uliți, s-au cățărat în copaci să vadă unde arde — și dacă n-au văzut nimic, s-au strîns la primărie și iacă așa s-au ales păcăliți. Dar nu din bătăcura lui Rusalin, ci din vina nepriceperii lui.

Popa Simion îl ocăra ades, dar cum nu avea om în loc, îl lăsa să trăiască mai departe din mila bisericii, cum trăiesc și păsările din mila Celui-de-sus. Oricîte luare aminte i-ar fi tras, clopotarul cel mut nu pricepea nimic. Știa numai — după soare — cînd trebuie să bată clopotul. Toaca n-o bătea, că pentru toacă se cere mai multă pricepere. Venea la sărbători copilul cel mare al lui Roman Crișan s-o bată el, că el știa s-o bată. În celelalte zile glăsuia numai clopotul.

Rusalin nu pricepea nimic: nici pentru ce trăiește, nici pentru ce e sărac, nici pentru ce n-are grai, nici pentru ce alții vorbesc. Nu rîvnise în viața lui la nimic, nu grăise în viața lui nimic. De șpan, de solgăbirău, de comite auzise el, ba chiar și de împăratul, dar nu-i văzuse niciodată la chip și nu știa ce fel de arătări pot fi ei și nici ce rosturi învîrtesc pe lume. Nu cunoștea alți stăpîni decît pe popa Simion pe pămînt și pe Dumnezeu cel bătrîn acolo, mai sus.

De cînd s-a iscat bătaia și oamenii umblă laolaltă cu cei din Stănija, din Zdrapți și din Buceș, singur el n-are să-și bată capul cu nimic. L-a văzut pe Fodor și pe Trișcă, pe Balea și pe Nistor că drumuiesc cu pușca pe umăr dintr-o margine într-alta a satului, dar de ce anume umblă ei așa nu i-ar da prin cap să se întrebe. Așa le vine lor bine să umble; cum umblă și copii pe uliță cu cîte-o pușcă de soc în spinare. Și popa și-a lăsat reverenda în cui și se îmbracă în haine lumești ca oricine, și nu-i mai tace gura de fel. Așa vrea popa să facă. Iar oamenii sapă gropi și tupilează bălauri de lemn printre tufanii din coastă. N-au altă treabă bag-seamă....

Acum două zile popa i-a spus să nu se mai atingă de cristelniță, că dintr-atîta poate muri. Ce ține în cristelniță sfinția sa?... Dascălul zice că iarbă. Ce fel de iarbă care te omoară?!. Vrea domnul părinte să-l sperie, că alta ce?

Șezu în prag și rîse zgomotos. Rîdea că s-a smintit pînă și popa lor.

Așa ședea el în ușa clopotniței toată ziua, — și cînd flămînzea cobora în tindă la doamna preoteasă, pentru o strachină de zeamă, o ceapă sau un druț de mălai. Noaptea se culca în turn lîngă clopot, cu vrăbiile și cu hulubii cei albi.

Într-o dimineață, pînă nu se ridicase ceața din sat, se făcu zarvă mare și oamenii se răspîndiră pe deal, către Criș. Popa veni zorit la biserică și luă cristelnița cu dumnealui.

— Astăzi n-avem slujbă, Rusaline! Avem alte alea de făcut; și nici clopotul să-l tragi nu-i de lipsă. Pricepi?

— Ihi... rînji Rusalin, dar nu pricepu. Nu pricepu ce zor are popa la deal cu cristelnița în poală, nici ce alte alea-i de făcut, nici de ce oamenii fug cu puștile în mînă și trec pe la ușa bisericii fără să intre, ci o lasă pustie, numai cu el și cu porumbii din turn.

Își scoase capul prin ferestruica de sus și se uită către deal, după oameni. Acolo, prin aburii calzi care se ridicau din otavă, îl zări pe domnul părinte — cu pușca în spate, cu sabia în șold, — cum trecea de la unii la alții, dintr-o groapă într-alta. Dar nu pricepu nici acuma nimic și nici nu se muncea să priceapă. Lui nu i-au spus nici popa, nici oamenii vreo vorbă. Nu i-a spus nici preoteasa ceva, aseară la cină. Treaba lor! Chicoti. De ce? Pentru că popa plutind printre nori, cu barba zbîrlită, semăna cu Dumnezeu din ochiul bisericii. Numai că Dumnezeu n-are pușcă pe umăr...

Coborî din turlă pe prag. Era singur; hulubii îl părăsiseră de cu vreme, luîndu-și zborul în sat, și uguitul lor nu se mai auzea împrejur. În schimb ciripeau cintezoii în pomi. Roua pierea din iarba zbîcită; soarele cald își săltase sprînceana deasupra pădurii. Pe crucile strîmbe din preajma bisericii urcau melcii domoli și mămăruțele roșii.

Din prag, Rusalin nu mai zărea ca din turlă. Nici dealul, nici oamenii, nici pe popa Simion

cît primul moment, acea împietrire de care se îngrozi abia acum. Puse jos pantoful fără să-i mai dea lustrul final, se ridică, se clătină, atinse cu mîna dulapul, și-o trecu apoi peste față, respiră, se duse în baie, nu înțelegea nimic și nu-și dădea seama ce întrebare trebuia să-și pună întîi, aprinse și se privi lung și cu lăcomie în oglindă, dar oricît mărea ochii nu se putea vedea decît pe sine, neschimbat și cu ochii tot mai holbați, la fel de comun și de omenesc ca și pînă acum, i se făcu aproape frică de familiaritatea atît de declarată a propriului lui chip, de lipsa oricărei metamorfoze, se spălă iar cu apă rece și-și rupse obrajii cu prosopul aspru, și, roșu la față, dar istovit, intră în sufrageria neluminată și se lăsă pe furiș într-un fotoliu, cu prosopul încă în mînă, chiar în spatele lui Bibi, care, la telefon, încheia un dialog. „Da" spunea el, „sigur , am înțeles. „Snagov". Altceva ? Nu, se gătește, întotdeauna a fost un tip cochet. Cine? Nu mă-nnebuni, cum ai dat de ea ? Lasă că-mi spui cînd venim. Chiar acum ne urcăm în mașină. Pa !"

Se întoarse, trecu pe lîngă inginer fără să-l vadă în întuneric, intră în bucătărie, strigă : „Unde ești ?" Inginerul se sculă din fotoliu, se apropie de fereastră, privi fără scop prin ea într-o casă al cărei ultim etaj era la înălțimea etajului lor, drept în dormitorul frumoasei Nina, vecina lui. Privirea lui era încă goală și speriată, și cădea de pe obiectele întîlnite în gol. Nina nu se vedea în cameră, dar pe pat era întinsă o rochie, o pereche de ciorapi și una de mănuși, iar lîngă pat se vedeau niște pantofi negri, și deodată ușa din dreapta, de lîngă dulapul din perete, se deschise, apăru Nina înfășurată într-un prosop și fugi desculță pînă la telefon. Probabil cineva sunase suficient de mult ca s-o scoată din baie, dar inginerul nu putea auzi telefonul prin cele două ferestre, a lui și a ei; ea răspunse și zîmbi după prima replică a celuilalt, apoi tăcu puțin, concentrată, apoi păru că se sfătuiește cu el (era un bărbat, nici vorbă, altădată inginerul ar fi băgat mîna-n foc), că refuză o soluție și propune alta. Sări în sus alarmată, dar nu se așezase nici pe rochie, nici pe ciorapi, se reașeză, privi la fereastra ei cu perdele netrase, și prin ea drept la inginer, dar nevăzîndu-l în întuneric și-l închipui plecat deja, și atunci, fără să se mai obosească să tragă perdelele, începu să miște prosopul cu mîna stîngă, ștergîndu-și grăbită apa de pe coapse și șolduri în timp ce continua să vorbească la telefon. Corpul ei apărea uneori gol cu totul, alb ca marmora, apoi redispărea sub prosopul galben, apărea din nou, iar inginerul se uita la ea în tăcere, drept și imobil în fața geamului, prin care se simțea, ca o răcoare, iarna de afară. „Ce dracu' mă, te-ai băgat sub pat ?" țipă Bibi intrînd în sufragerie, și în aceeași clipă glasul i se întrerupse, el închise gura și se apropie de inginer, oprindu-se alături. Acum Nina închisese telefonul și se mișca în vîrful picioarelor prin cameră, dansînd parcă (poate din cauza grabei). Cei doi contemplară corpul ei, gleznele foarte subțiri, din care înfloreau pulpele rotunde și tot corpul poate puțin prea greu, umerii, pieptul, coapsele puțin prea pline pe picioarele lungi, cu gleznele puțin prea subțiri. Dar finețea încheieturilor corecta greutatea trupului, Nina se mișca prin cameră ca un paradox al greutății ei dulci, susținută de membre aristocratice, ușoara nepotrivire devenea farmec. „Ei, îți place?" întrebă inginerul, fără să-și ia ochii de la femeia care se îmbrăca. „Cine-i asta ?" spuse Bibi drept răspuns. „Îți place sau nu-ți place" repetă inginerul, și Bibi din nou : „Cine-i asta, domnule? N-am mai văzut-o prin cartier". „S-a mutat de curînd. Lucrează la televiziune". spuse inginerul. „Au ales-o bine !" făcu Bibi. Ea se îmbrăcase cu totul, trăgînd rochia roșie peste lenjeria sclipitoare și neagră, și acum făcu doi pași în ciorapi pe covorul din fața patului și intră în pantofi. Porni spre dulapul din perete, dar își întrerupse mișcarea și ridică receptorul (sunase din nou și ei nu putuseră auzi), răspunse foarte scurt (probabil un „da" sau un „bine"), închise, reluă mișcarea spre dulap, din care scoase cu umeraș cu tot o haină de blană. „Pozitivă !" exclamă Bibi, ca un rezultat al unei complicate reflecții, apoi, cu schimbare de ton : „Gata cu fleacurile, ne așteaptă ! Scoate cravatele să-mi aleg și eu una, că a mea s-a mototolit de tot pe drum, și du-te și scoate husa de pe mașină !"

NICA PETRE — BRIZA

După ce-și legară cravatele cu noduri mici sub albul țeapăn al gulerelelor, îmbrăcară sacourile, făcînd mișcări din umeri și din brațe ca să îndrepte cutele cămășilor, traseră pe umeri paltoanele. Bibi luă de pe balcon o sacoșă cu niște sticle de vin adus de la Constanța, „vin adevărat, nu ca pe-aici", își puseră pălăriile, stinseră luminile și ieșiră din apartament. Inginerul încuie, Bibi deschise ușa ascensorului, intrară amîndoi în el abia încăpînd de paltoane și căzură de-a lungul etajelor în jos, ieșiră în holul mare și rece, pe lîngă ușa portarului și cutiile de scrisori, unele încuiate, altele descuiate, goale și triste, și de-acolo afară în stradă. Pe ușa casei vecine ieșea Nina în haina de blană care o făcea parcă mai grea pe picioarele mai lungi, cu părul ei atît de blond sub o basma de mătase, fugind pe locuri spre o mașină oprită în fața mașinii lor. Cît pe ce să se lovească piept în piept cu Bibi, care nu se feri de loc și profită de ocazie ca să-i rînjească larg, drept în față, cu dinții lui frumoși, iar ea, aproape atingîndu-l, și fără să pară supărată, răspunse zîmbind la salutul vecinului ei inginerul și puse mîna pe clanța portierei. Individul de la volan se aplecă să-i deschidă ușa, băieții putură să-l vadă o clipă, un tip distins, fără îndoială, peste patruzeci și cinci, foarte elegant, chel ca o lună din păcate, ce să-i faci, dealtfel ce importanță are, asta nu te împiedică să inviți în mașina ta, și așa mai departe, o femeie atît de frumoasă. Băieții se urcară și ei și porniră imediat în urma lor, Bibi uitîndu-se atent ca să vadă capul Ninei aplecîndu-se vag prin geamuri spre al bărbatului, dar inginerul îi depăși dintr-odată, intră înaintea lor în Piața Mare, largă și cețoasă, și urcă împotriva vîntului Bulevardul 1848. Lipscnii sclipiră în stînga, ca o aluzie la sărbătoarea care se pregătea. Hotărît lucru, românii țin să primească anul nou cum se cuvine, iar bucureștenii sînt în privința asta mai români decît toți ceilalți. În frigul serii fulgi rari începeau să se lipească de parbrizul mașinii, și era chiar foarte frig, un frig adevărat, ca pe vremuri, dar străzile erau pline de lume cu saci de hîrtie colorată pe care scria firma magazinelor și din care ieșeau gîturi de sticle, autobuzele erau atît de pline încît luminile dinăuntrul lor nu mai răzbăteau de trupuri, iar la intersecții mașinile se tăiau unele pe altele în sensuri contrarii, vibrînd în ființa lor metalică și strictă de agitația oamenilor dinăuntru. Bibi era într-o dispoziție de zile mari, o adevărată dispoziție de revelion, se sucea pe scaun după femeile din mașinile pe care le depășeau, zîmbindu-le cînd distanța era suficient de mică, fluiera, vorbea singur, iar mașina în care erau închiși ei doi strălucea între timp pe sub case și blocuri, ferestre și stopuri își aruncau lumina repede pe luciul ei, mitraliind-o cu reflexe, din cînd în cînd o umbră de stîlp sau de creangă desfrunzită cădea și ea pe capotă, apoi pe acoperiș, și fuga mașinii o spăla ca o apă, cu cît mai iute cu atît mai bine, pe pîrtia celor patru bulevarde care se continuă tăind Bucureștiul, cu atît mai lin, cu atît mai aproape de nemișcare, o viteză care crește într-atît încît pînă la urmă se neagă pe sine, ca și circuitul orb al planetelor, care e sigur că nu mișcă, nu mișcă deloc, cine a spus vreodată că ele mișcă ? „Și dacă" se gîndi inginerul „toate s-ar opri din nou, uite chiar în clipa asta, ca acum un ceas?" Trebui să încetinească în spatele unui autobuz care părea uriaș de la nivelul lor, și sus, prin geamul lui din spate, figuri de bărbați și femei păreau turtite acolo și galbene, și veselia lor nefirească, o veselie împăiată. Parcă nici nu mișcau.

„Cum te descurci cu legea asta nouă a circulației ?" „Prost". (Nu, Bibi se mișca, și el însuși continua să se miște, uite chiar acum întorsese capul, dinadins, spre Bibi. O privire repede în sus, la cei din autobuz: parcă tot nemișcați, dar era cu siguranță o iluzie.) „Nu-și dau seama că orașul ăsta e prea strîmt pentru autea semne, și la viteze mari..." Făcea un efort să răspundă cît mai firesc, și își dădu seama că își asculta atent vocea, care devenea grea de încordare. („Dacă toate s-ar opri din nou chiar acum, uite, noi, autobuzul, casele ?") „Aoleo !" făcu Bibi „Am uitat de țigări ! Trebuia să căutăm la Ambasador !" „În centru mi-era greu să opresc. Zicem că n-am găsit, trebuie să mai aibă băieții ceva".

Eliberat, automobilul ieși în Piața Victoriei. Președinția, luminată invizibil, nemișcată între ostași ei nemișcați, dar ăștia chiar așa trebuiau să fie, nemișcați, pe orice vreme la posturi și nemișcați. Chiar la intrarea pe Bulevardul Aviatorilor îi depăși o mașină lungă și largă, condusă de un tip în negru, un diplomat probabil, caraghios de mic în mașina aceea imensă, pe care o conducea cu capul foarte dat pe spate, ca și cum ar fi dormit în ea. Băieții abia avură timp să vadă volanul roșu în mîinile lui albe, interiorul de un roșu foarte deschis ca un miez de fruct despicat, apoi farurile triple din spate. Bibi fluieră cu admirație. „Tot pozitivă, Bibi ?" îl întrebă inginerul, iar Bibi zîmbi mașinii cu toată gura, ca și cum ar fi zîmbit unei femei: „Intens pozitivă ! A noastră..." „A noastră e bună pentru noi", replică inginerul pe tonul lui echilibrat, tonul unui om care nu invidiază pe nimeni pentru nimic, pentru că el avea o mașină și nu-și dorea alta, iar Bibi n-avea nici una și le dorea pe toate, așa cum dorești toate femeile cînd n-ai niciuna. Cotiră la dreapta, pe sub aripa neagră desfăcută a Statuii Aviatorilor. Aici inginerul se încurcă în mulțimea de străzi mici ale unuia din cartierele aristocratice ale Bucureștiului, foarte neunitar în fond ca stil, dar armonizat prin relativul gust al proprietarilor de altădată ai caselor și prin trecerea timpului, își dădu seama că greșise și că ar fi trebuit s-o ia la dreapta mai devreme, dar în cele din urmă, printre grilaje acoperite poetic de arbuști și garduri vii acum țepoase și uscate, ajunse pe strada Ankara. În fața casei pe care o căutau mai erau două automobile, fulgi rari cădeau și dispăreau imediat la contactul cu asfaltul sau cu acoperișurile, becul unui stîlp înfipt chiar pe colțul trotuarului arunca o lumină teatrală, albastă-verde, totul părea decor sau o liniștită gravură de acum o jumătate de secol. Dar liniște nu era deloc, din toate părțile se auzeau jazzuri, luminile ardeau tamizat prin storuri pe jumătate trase, la ferestre apăreau cupluri cu pahare în mîini, unii bărbați, deja încălziți, chiar în cămașă. Bibi scoase sticlele din mașină, apoi urmări mișcările inginerului care încuia portiera. Acesta își scoase mănușile, și degetele lui, două ținînd cheia mică de care atîrna un pachet de alte chei, iar celelalte libere și despărțite de ele, păreau foarte delicate și subțiri lîngă automobilul întunecat.

„Dacă ar fi nins cum trebuie !" suspină Bibi. Și, lovit de o idee : „Vine și Irina ?" „Cred că n-o lasă bărbat-su" spuse inginerul înfiorat de această posibilitate. „S-a măritat ?" „Cu un doctor. Hai, că se face douăsprezece". Deschiseră portița de fier, urcară treptele în spirală, se opriră sub un bec mat și mare, în fața ușii, inginerul apăsă soneria. Muzică dinăuntru. Le deschise Pisica, superbă într-o rochie foarte decoltată, și țipă fericită la vederea lor; „Băieți ! Bine c-ați venit, Bibi, nebunule, nu mă strînge așa, mă sufoci, vin de la Constanța, vai, ce drăguț, haideți înăuntru, au venit toți și nu știu ce-i cu ei, parcă nu s-ar mai cunoaște, abia-și vorbesc, s-au speriat de timpul care a trecut, nu face nimic, la toți le-am spus să mai aducă țigări, haideți !"

Vestibulul era plin de paltoane. Din sufragerie dispăruseră masa și covorul iar scaunele fuseseră lipite de pereți. Da, într-adevăr veniseră toți, ba chiar și alți cîțiva, bărbați și femei, necunoscuți lor. Băieții făcură ocolul casei pentru sărutări și strîngeri de mîini, și, după cum cîte-un necunoscut surîdea stînjenit de familiaritățile lor de vechi prieteni, își dădură seama că vreo doi băieți veniseră cu nevestele, că nu mai erau deci burlaci, iar cîteva fete își aduseseră logodnicii. Oricum, casa era plină de bărbați și femei, cei mai mulți în picioare, cu paharele în mîini, bărbații în culori închise, femeile parcă îmbrăcate în flori, cîțiva în fața televizorului deschis urmăreau discursul primului ministru, două fete aprindeau într-un colț lumînările pomului, totul era așa cum trebuie să fie, și inginerul străbatea casa în îmbrățișări și zîmbete, purtîndu-și durerea de cap printre toți ceilalți. Dar în clipa de față nu se mai gîndea la durerea de cap, ci la cu totul altceva.

„Luați-vă paharele, cine n-are să ia din bucătărie", comanda Pisica. „Bibi, vino-ncoa, tu te pricepi !" și-i puse în mînă o sticlă de șampanie. „Și tu, Puiule ! Gata pomul ? Stingeți luminile ! Bibi, Puiu, să nu dați cu dopul în ferestre ori în oglindă ! **Acum,** liniște !"

Cei care băuseră altceva înainte abia avură timp să-și schimbe paharele. Radioul deschis bătea ca un ceas, un alt ceas se consuma pe ecranul televizorului. Singura lumină venea de la pomul aprins, care făcea să strălucească cerceii și părul metalic de fixativ al fetelor, și cravatele și batistele din buzunarul de sus al hainelor. „Unu, doi, trei..." numără tare Pisica. „Poate mi s-a părut" gîndi inginerul și tresări cînd o fată care se afla în fața lui, cu spatele la el, se întoarse brusc pe călcîie, îi lovi paharul cu al ei și îl sărută drept pe gură. Bău din paharul pe care cineva i-l umpluse pe nesimțite, el nici măcar nu auzise dopurile pocnind. În jur sărutări și un cor de „La mulți ani !" Se îndreptă spre Pisica, făcînd eforturi să-și lărgească zîmbetul, îi ură tot ce-și dorea ea și o sărută. Peste o clipă casa vui de vocile lor, de magnetofonul deschis la maximum, de tot Anul Nou care venise.

---

de **DOMINIC STANCA**

Alunele

opăcit printre ei nu-l zărea. Pomii și tufele îi opreau vederea. Și nici măcar nu-i auzea glăsuind. O liniște grea acoperise satul; o liniște prăvălită din munte... Ședea cu fața sprijinită în mîini. Îndată razele soarelui zvicniră ca lăncile de peste pădure și picară lucind pe turnul bisericii și pe șindrila caselor cu țugui.

Rusalin clipi către soare din ochii lui mici, spălăciți, căscă, se întinse și ațipi alinat, rezemat de marginea ușii. Parcă zîmbea. Poate visa că popa, de-acolo din deal, se urcă la cer o dată cu ceața și-l cheamă și pe el în slava de sus, ca să bată de-acolo clopotul cel mare peste toată lumea..

•

— Hei, omule, scoală ! se pomeni zgîlțîit. Holbă ochii năuc, speriat. Două cătane îl săltau învrăjbite. Un călăreț în haină bogată, cu fire de aur și bumbi lucitori, cum Rusalin nu mai văzuse nicicînd, îl fulgera din priviri și mișca din mustață :

— Cîți oameni sînt, și-n ce parte s-au tras ?

Rusalin se zbătu; se zbătu în zadar. Hlrii neînțeles, fără grai.

— Nu vrei să ne spui ?

Hlrii la fel, bolborosi fără grai.

— Te facem noi, mă, să vorbești !

Simți un șfichi de bici peste ochi. Gemu de durere, dar nu putu răspunde mai deslușit nici acum.

Îl izbiră cu pușlile grele; în spate, în piept. Îl izbiră așa pînă-l porni sîngele pe nas și pe gură.

— Nici acum nu vorbești ?

Nici acum nu vorbi.

— Nici acum nu ne spui ?

Nu le spuse nimic.

— Suiți-l în turn ! răcni ofițerul.

Ostașii cei doi îi legară mîinile cruce la spate și-l împoldiră în turn...

Oamenii din deal auziră atunci un dangăt de clopot, apoi altul, și iarăși un dangăt mai scurt, apoi cîteva bătăi întețite, și mai în urmă numai din răstimp în răstimp cîte-o bătaie lungă, plîngăreață.

— De ce clopotește nărodul ? se întrebă popa uimit. I-am spus că azi nu-i de lipsă să bată. Și se opri o vreme pe gînd...

Trimise iscoadă pe Trișcă și Fodor. Țăranii coborîră spre sat. Mergeau încet, liniștiți, nu credeau în dangătul de clopot — nu putea să fie altceva decît o sminteală nouă de-a lui Rusalin. Dac-ar fi să vină cătanele, ele vin dinspre Baia de Criș, pe drumul care ține alături de rîu, departe de sat, și trece pe sub ochii celor din deal. Ar mai fi un drum, pe la Crițior : ajunge la Rovina și apoi se înfundă în leasa pădurii. Cătanele n-ar avea ce să caute pe-acolo; ele merg spre Abrud și nu și-ar pierde vremea pe un drum mărginaș, care nu duce nici măcar la Stănija. Știe mai bine popa Simion; n-ar sta el degeaba la pîndă în deal...

Ieșiră deasupra vîlcelei. Vedeau satul strivit între dealuri, umbrit de pomi, alungit spre pădure. Peste ogrăzile mici, filfîiau în rotocoale albe hulubii; din marginea văii, biserica privea cu ochiul ei leneș depărtarea senină. Clopotul tăcuse de mult; și-o fi adus aminte Rusalin că azi nu-i nevoie să bată...

— Mă, Trișcă, tu crezi că are el atîta minte-n cap ca să ne dea de știre dac-ar fi să fie ?

— Ba, spuse Trișcă și riseră numaidecît amîndoi. Rîdeau și cîntezoli prin tufe, ciripind ascuțit.

— I-ar fi fost păcatul prea mare să nu tragă clopotul chiar azi, în zi de sfîntă Duminecă. Hai să ne-ntoarcem.

— Ba, tresări celălalt, și, prinzîndu-l pe Trișcă de mînă, îl porni după el, sub aluni. — Iote colo-mai jos de biserică... Nu vezi nimic ?

— Dracu' ! Văd ! spuse Trișcă. Pe unde-or venit ?

— Pe finat, ori bag-seamă pe drumul de care. Să mai fie și alții ?

— Or fi; stau pe ardere nădrăgi. Nu să mai zici că Rusalin o bătut din greșeală...

— Taci ! Să vedem unde merg.

Cei trei călăreți se depărtau spre pădure...

— Ia uite, acolo-s cătanele, arătă Fodor din ochi.

Trișcă privi și el într-acolo și bătu tremurînd-u-și bărbia :

— Cătanele negre...

Adăstau sub clina de frunze.

— Hai înapoi !

Se întoarseră iute.

Popa scrîșni furios :

— Ai naibii ! Ne căzură în spate... Isbăvește-ți bălaurii și bateți pădurea ! — Foc ! strigă popa zorit.

Așa și făcură : în loc să bată spre Criș, bătură dincoace. Bubuiau trei tunuri de lemn ca trei guri de balauri pline de foc. Jos în pădure țîșneau grunji de pămînt, crengi despicate, frunziș pîrjolit... Caii săltau în două picioare, nechezau și zbugheau prin hățișuri.

— Foc ! striga popa din deal și tăia cu sabia dungi prin aer.

Bătură balaurii fără pic de răgaz, bătură din greu, îndîrjiți, — dar nu multă vreme. Soldații s-au tras în desiș de nevoie, și mai apoi rovinarii din deal îi văzură fugind răzlețiți — care călare, care pe jos — dincolo de hatul pădurii... Cîți au scăpat, mulțumiră Dumnezeului lor c-au scăpat. Alții au rămas acolo, sub frunze. Și iarăși hulubii cei albi s-au rotit peste sat.

•

Cînd ce-a fost mai greu a trecut, popa Simion își zbîrli barba cu palma și spuse voios, mai mult ca o glumă :

— Ați văzut, măi fîrtați, că tot o făcut o ispravă și mutul meu, Rusalin.

Ostașii rîseră toți și puseră pușlile jos.

— Amu s-ar cuveni să bată iar, ca după biruință, zise Roman Crișan.

Dar clopotul nu mai dădea nici un glas. În turnul de lemn încremenise tăcerea. Singuri hulubii, cînd se opreau pe grindă, uguiau din gușa lor umflată, mirîndu-și ochii lor rotunzi și mari că Rusalin, clopotarul cel fără de minte, se legăna de ștreang. Se legăna tăcut ca totdeauna.

Ion Visalom ședea pe scara casei spărgînd alune c-un bolovan. Era în dricul verii; bătea soarele cald peste munți.

Alunele, de patru veri nedezghiocate, le culesese Iancu pe cînd zăbovem într-un crîng de aluni. I-a dat și lui cîteva. Dar și le-a pus în straiță și nu le-a mîncat. Le-a ținut așa patru ani. Deunăzi însă, trecînd Iancu prin sat, i-a spus să le spargă și să le mănînce, că din revoluție zadarnic mai rămîne amintirea... Iancu era trist și semăna cu o umbră; și cînd vorbea, parcă șuiera o salcie, nu nu cuvinte un om.

Acum Visalom se gîndea la zilele bune, cînd Iancu nu era umbră, ci om.

— No gata ? No hai ! a zis el, și ei au plecat la bătaie...

Mai sparse o alună. În sat nu se mișca nici o frunză, nu cîrîpea nici un pui, nu lătra nici un cîine. Oamenii plecaseră de cu zi la Cîmpeni: i-au mînat jandarmii pe toți — mic și mare — că vine acolo mărițu-împărat. Numai el nu s-a dus, s-a ascuns în potată. E singur în sat; singur cu alunele lui; cu alunele Iancului... Și se cîndește cum ardea cîndva cuibul grofilor. Aiudul cel rău ! Cum ardeau leșile strîmbe și învoiala domnească. Și pe Șiuri, pe Suhar, pe Virtop ce mai bătălii s-au aprins !... Dar pe Grohot ? ! Dar pe dealul Heteului ? !... Ion Visalom retrăia bătăliile. În jurul lui însă, pace și flori. Doar bolovanul cădea în răstimpuri, greu ca un trosnet de tun... La început nu prea știau să fînteasă cu tunul, dar ei a pus pușca pe tun și-a ochit ca din pușcă. El și cu Pătru Tomuț... Munțele nu s-a supus niciodată. Cîte cătane au venit, au plecat rușinate...

Aluna se sparse-n fărîme. Îi culese tot miezul, ca să nu piardă nimic din ce-a fost.

...Dar apoi au venit alte cătane, cu alți ofițeri :

— În numele majestății sale, dați armele !

Încetase bătaia și împăratul s-o fi gîndit că-i mai bine să cînte moții din fluier decît din trăgace.

— Dați armele voastre !

Unii ba, alții da. Ce să mai zici? Poruncă scrisă de mărița sa împăratul... Numai că Visalom s-a gîndit: poate-mi mai trebuie pușca; n-o dau. A făcut-o pierdută.

Iancu i-a slobozit acasă pe toți. Era înspre toamnă; aveau să-și adune otava și să-și mai vadă muierile. Așa s-a întors acasă și el. Așa s-a sfîrșit revoluția.

Toamna fu bună și caldă. S-au copt merele, perele, au căzut nucile, și oamenii așteptau vești de la Viena. Acolo-l chemase împăratul pe Iancu.

— O să ne-aducă drepturile noastre, ziceau cei din sat, și-l pîndeau să sosească.

Veni iarna geroasă. Se încălzeau cu nădejdea, îi lăudau pe cei bravi și-l jeleau pe cei morți. Iar el, privindu-și pușca pe furiș, se gîndea că poate o să-i mai fie cîndva de folos, dacă împăratul n-o vrea nici acum să le facă dreptate...

Țîșni primăvara, albastră ca florile. Raze moi se lăsau ici-colo pe crengi, ca niște pete mari, luminoase.

— Acum a veni și răsplata, ziceau. Se zvonise că Iancu sosește.

Visalom vorbea cu Iacob Zaheu :

— Mă tem că rămînem slugi mai departe. Prea mult stă Iancu plecat.

Iacob pufăia din lulea :

— Tu ce crezi ? De ce l-o chemat împăratul ? Să-l vadă, ori să-l întrebe ce face ?... Acolo se pune țara la cale; trebuie vreme și cap.

Atunci veni Iosif Scrob. Cu pașii lătingi, cu ochii-n pămînt. Venea din oraș. Venea greu. Își sălta din cînd în cînd sumanul pe umeri și da din cap necăjit. Iacob pufăi mult din lulea pînă s-ajungă omul aproape.

— O venit ?

— O venit.

— Spune, ce-i ?

— Tot așa.

— Tot așa ?

Scrob mișcă din cap că nu-i bine.

— Împăratul ne-a mulțămit foin-frumos și lui Iancu i-o dat o medalie. Atîta tot pentru tot ce-am făcut.

— Și Iancu ce-o zis ?

— O zvîrlit-o de lături. „Decorați poporul, o zis, nu pe mine". Atît tot ce-o zis; și-o plecat.

Și Scrob a plecat; nu mai avea nimic să le spună.

Visalom și Zaheu își simțiră frunțile grele. Lui Visalom îi stătu o sudalmă pe buze, dar n-a mai rostit-o. Scuipă într-o parte și călcă apăsat: Iar vecinul Zaheu se puse pe rîs. Rîdea ca nebun.

Nevastă-sa strigă din ogradă :

— Hai, Iacobe mă, să proptim poiata, că se huluie toată, abia se mai ține ! Nu mai sta cu Ion de minciuni. Ce tot rîzi ? ! Hai, că nu-i vreme de rîs.

Dar Iacob rîdea înainte. Rîdea ori plîngea ? Că-n ochii lui stinși se iviseră lacrimi și luleaua-i căzuse în prund, fără fum.

— Mă Iacobe, mă, tu n-auzi ? Hai să proptim poiata, că se huluie toată !

...Așa s-a sfîrșit așteptarea. S-a făcut liniște-n sat. O liniște care se cerne, grea, ca făina pentru care moții cutreieră lumea.

Trosc ! Mai zdrobi o alună.

„Împăratul o făgăduit la nevoie, dar la bine uită ce-o zis. Și domnii tot în picioare-or căzut"...

Curgea Arieșul, același de veacuri. Și lumea rămase aceeași.

★

Acum a ieșit împăratul prin țară să-și cunoască supușii. N-au decît să-l aștepte toți la Cîmpeni ! Să-i vadă împăratul, să-l vadă și ei pe mărițu-mpărat. Iancu nu merge. I-a trimis împăratului vorbă : „Eu nebun, tu mincinos, tot nu ne putem înțelege". Apoi nici el, Visalom, nu s-ar putea înțelege cu alduitul monarh. Împăratul nu știe vorbi românește.

Mai sparse o alună. Bolovanul căzu ca un șteamp. Și numaidecît sunară trompetele. Sunau de departe, de pe vale, din sus. Visalom alese miezul alunei și clefăi liniștit. Sunau mai aproape — și-apoi mai aproape, mai tare, mai tare ! Privind într-acolo, omul își feri numaidecît vederea, orbit de-o strălucire nefirească. Părea că raze de soare țîșneau din pulberea prafului învălmășit pe uliță. Părea că fulgere multe se mărunțeau arătînd dintr-un nor alburiu, împrăștiindu-se într-o mie de părți...

Făcu ochii mici și deslușì în prăfăria stîrnită de copitele cailor, o armie țanțoșă, cu coifuri, ceaprazuri și bumbi aurii, care luceau înmuit în bătaia soarelui fierbinte. Și iarăși norul de praf acoperea strălucirea — și iarăși strălucirea spărgea norul de praf. Și goarnele țipau asurzitor și răpăiau tobele ca grindina pe casele satului. Venea împăratul !

Venea întîi un plîc de călăreți cu steaguri și lănci, cu coifuri cu pene... Cai trăpași negri, cu cioltare din fîr... Ofițeri cu pinteni și săbii... Veneau trimbițașii, veneau toboșarii — și unii și alții pe cai împănați... Veneau generalii cei mari... Venea împăratul !... Și de prin ogrăzi, de prin cotețe răzlețe, începură cîinii să latre. Și se iscă atunci o hărmălaie de tobe, de goarne, de lătături și de tropot... Trecea împăratul ! Trecea de-alungul satului pustiu, prin fața caselor părăsite, din care nu se ridica nici un fum. Se ridica numa praful pe drum și cîinii lătrau speriați. Nici un om nu ieșise pe prispe... Ba da; iată și-un om. Îl zărise comisarul crăiesc.

— Ce faci acolo, mă ?

— Sparg alune.

— Hai pîn-aici !

Sculîndu-se greu, fără grabă, Visalom veni lîngă ei.

— Unde-s țăranii din sat, cînd trece măria sa împăratul ?

— La Cîmpeni. S-or dus la Cîmpeni. De-aia s-or dus la Cîmpeni, să-l aștepte acolo pe mărițu-mpărat.

— Aha, la Cîmpeni... mormăi comisarul. Și mărița sa pentru cine trece prin sat ? Pentru tine ? Sau pentru potăile voastre care latră la gard ?

— Hă ! rîse Visalom. Dacă s-o nimerit să fiu numa' eu și potăile...

— Proști ați fost, proști ați rămas ! strigă comisarul.

— Proști dară, făcu Visalom.

— Cine-a dat ordin ?

— Domnul comandant de jandarmi.

— Boul ăla de Löwenhard ?

— Da, dumnealui.

— Sapperlott ! mocni comisarul, — vorbă nemțească semănînd a sudalmă. Și tălmăci monarhului răspunsul. Acum puteau pleca mai departe.

— Și tu de ce nu te-ai dus ? mai stărui comisarul.

— Am o treabă.

— Să ronțăi alune cînd vine-mpăratul ? !... Scoate cușma din cap, valah puturos !

Visalom își văzu căciula prin aer și simți că-l ustură fața. Pînă să-și vină în fire, alaiul porni mai departe. Goarnele iarăși sunară, tobele iarăși bătură — și omul se tot uită pe urmele cailor, pînă nu mai văzu decît praful.

Și iarăș fu pace în sat; tăcură și cîinii. Bătea soarele cald, luminos, și curgea Arieșul pe pietre.

Visalom, îndesîndu-și căciula, se întoarse pe scări. Mai avea o alună. Dar n-a mai zdrobit-o. A lăsat-o în straiță, uite-așa, de săminți. Și s-a urcat în pod. Își aduse aminte că are acolo, pe grindă, o pușcă. Și dacă nu-i curățată țeava, prinde rugină.

VALOARE și SUCCES în TEATRU

Poate nicăieri aprobarea sau dezaprobarea, susținerea sau respingerea, interesul sau indiferența față de artă nu se resimt atît de direct și de hotărîtor ca în teatru. Condiția estetică a acesteia — COMUNICAREA DIRECTĂ CU SALA — face ca aproape să nu se observe valoarea sa intrinsecă, aprecierea fiind în mod obligatoriu legată de reacția stîrnită. Un asemenea automatism de fapt nu este îndreptățit (deși din păcate de obicei se judecă așa), dar el nici nu poate fi trecut cu vederea pentru că însăși VIAȚA teatrului este, mai mult ca a oricărei ramuri de artă, indisolubil legată de pulsația vie a sălii, de comentariile imediate ale criticii, de atmosfera creată în jur.

Înșelătoare este în această privință și aparența accesibilității depline, impresia că în acest caz n-ar fi nevoie de pregătire specială, de însușirea unui limbaj artistic anumit, de o cultură anterioară, ceea ce face pe mulți, poate mai rezervați cînd e vorba de pictură sau muzică, să se grăbească să eticheteze sau să decreteze. Dificultatea unei aprecieri corecte sporește prin faptul că legile de fier ale rețetei decid nu odată asupra soartei unui spectacol încă de la început. O carte poate fi tipărită într-un tiraj mai mic sau mai poate întîrzia în librărie, un tablou nu dispare dacă nu este expus sau vîndut, iar o partitură, chiar dacă nu depășește „prima audiție", nu încetează să existe și astfel judecata critică are răgazul și maturitatea pe care o dă selecția valorilor în timp.

Un spectacol în schimb nu se joacă în fața unei săli goale, iar „căderea" este imediat înregistrată și urmată de anularea lui ca fapt de artă. Astfel cea mai efemeră dintre arte — tocmai pentru că trăiește numai în fața publicului — are și destinul nefericit de a putea fi înlăturată chiar de la această întîlnire, de îndată ce „înfățișarea" nu se termină cu efectul scontat. O uriașă cantitate de energie cheltuită de o întreagă trupă de artiști în frunte cu un regizor, ajutați de scenografi și de corpul tehnic se pierde ca și cînd nici n-ar fi existat, iar singurul lucru care rămîne — e drept și acesta uneori doar în sertarele unui secretariat literar — este textul dramatic. Nimeni mai tîrziu nu va putea să verifice dacă judecata imediată a fost sau nu întemeiată, nimeni nu va putea face să se renască din cenușă o operă care poate reprezenta o valoare, pentrucă o altă montare, în altă distribuție și cu o altă regie va reprezenta un alt spectacol.

Complexitatea factorilor de care depinde judecata de valoare în acest domeniu face ca lucrurile să fie uneori și mai greu de înțeles, iar efectele contactului cu publicul de-a dreptul paradoxale. Există spectacole cu un succes de critică manifestat în critici elogioase, dar lipsite de spectatori, întîlnim cazuri mai fericite cînd la aceasta se adaugă și aprecierea pozitivă a unor rafinați (în sensul bun al cuvîntului), iar nu de puține ori, în ciuda tunetelor și fulgerelor critice, a strîmbăturilor de nas ale publicului „subțire", casele de bilete sînt de-a dreptul asaltate. Care este în acest caz succesul autentic? Cum mai pot fi depistate valorile din vălmășagul pseudo-valorilor? Există oare un arbitru?

Nu este ușor de răspuns la aceste întrebări, cu atît mai mult cu cît suprema instanță de judecată — TIMPUL — nu se poate pronunța asupra unor lucruri care nu există socialmente și s-au șters în cea mai mare măsură chiar și din memoria celor care le-au cunoscut. Nu este însă vorba de pure speculații teoretice, iar răspunsurile nu pot fi ocolite nici imediat — n-o îngăduie viața teatrală — nici mai tîrziu — n-o îngăduie cerințele oricărei culturi care se respectă. Fără a ne propune să oferim rețete, ne îngăduim cîteva sugestii pentru optimizarea condițiilor în care are loc judecata de valoare, astfel încît ea să fie cît mai aproape de parametrii exacți ai raportului discutat.

În primul rînd ni se pare esențială alegerea textului pentru ca acesta să corespundă atît afinităților spirituale ale trupei, cît și posibilităților ei reale, fără a se neglija nici estimarea unor factori comerciali. În acest domeniu bîntuie din păcate foarte des subiectivismul și întîmplarea, iar contribuția animatorului entuziast sau a consiliului artistic competent lipsesc nu o dată. Să adăugăm la aceasta împrejurarea că textele dramatice originale sînt extrem de rar luate în seamă de critica literară — poate și pentru că aproape singurul loc unde apar este revista *Teatrul*, prea specializată și cu o arie de răspîndire redusă — ca să ne dăm seama că dintru început selecția valorilor autentice este în suferință.

Pregătirea spectacolului prin alegerea regizorului celui mai potrivit și apoi stabilirea distribuției este o altă verigă a lanțului care funcționează adesea deficitar. S-au afirmat în ultimii ani un număr mare de regizori talentați și ingenioși, dar au fost uitați în bună măsură actorii. Nu că în acest domeniu ar lipsi talentul și sensibilitatea, dar ele sînt prea puțin cultivate prin distribuirea lor consecventă, prin reabilitarea mitului vedetei atît de nedrept și neîntemeiat supus tirului critic cu ani în urmă. Să nu uităm că spectatorul vine nu odată la teatru nu pentru piesă — pe care poate a mai văzut-o sau, dimpotrivă, nu știe nimic despre ea — ci pentru un anumit actor pe care l-a îndrăgit, care reprezintă idolul său pe care vrea să-l revadă după ce cu prilejul unui alt spectacol l-a entuziasmat. În actuala concurență dintre teatru, film și televiziune, singura șansă de a supraviețui a celui dintîi este de a rămîne el însuși, și din acest punct de vedere particularitățile specific teatrale nu sînt întotdeauna utilizate, alergîndu-se poate prea mult după mijloace de expresie proprii altor domenii.

Cît privește condițiile în care se desfășoară reprezentația, ele nu mi se par deloc de ordin extraartistic. Cred că trebuie făcută o distincție între spectacolele care se adresează unui public larg, gata să umple săli de 500 locuri, și cele care prin natura lor sau uneori prin caracterul lor experimental (în sensul cel mai strict al cuvîntului) necesită o sală mai mică, un public specializat. Experiența internațională arată de altfel că numeroase trupe teatrale, desfășurîndu-și activitatea în condiții modeste, de club sau cenaclu, au reușit să impună, astfel, spectacole realmente inovatoare, creînd condiții ca valorile autentice să-și facă drum către marile scene. Experiența „Atelierului 68" de pe lîngă Teatrul C. I. Nottara, a tuturor încercărilor de studio rămîne dintre cele mai elocvente în acest sens și ea nu este de loc de neglijat atunci cînd se constată că sînt săli de teatru cu indice de folosire extrem de redus sau cînd cheltuielile pentru unele montări abia dacă pot fi recuperate. Asemenea factori, chiar dacă nu sună estetic, nu trebuiesc neglijați pentru că au repercusiuni directe însăși asupra artei spectacolului.

Nu lipsită de importanță mi se pare cerința ca teatrele să-și creeze — prin repertoriu, prin încercarea de consacrare a unui stil de ansamblu al trupei — un public propriu și exemplul Teatrului de comedie și al Teatrului Mic arată că lucrul este posibil. Din păcate distribuția rațională a rețelei de instituții teatrale, atît în capitală cît și în țară împiedică în bună măsură și ea realizarea unui contact suficient de strîns cu publicul. Trebuie să precizăm că termenul nu este cel mai potrivit, de fapt nu există un singur public, iar diversității curentelor care străbat gusturile și preferințele spectatorilor ar trebui să-i corespundă o diversitate de stiluri. Nu s-au făcut de altfel nici un fel de investigații sistematice pentru a cunoaște cultura artistică și cerințele acestui public, deși instrumentele sociologiei artei ar fi aici de mare utilitate.

În sfîrșit, ultima, dar nu cea de pe urmă dintre verigile care intervin în raportul valoare-succes, este critica teatrală. Deși nu cred fericită situația existentă în alte țări cînd cronica unui critic de prestigiu, publicată într-o revistă de circulație, poate pur și simplu provoca distrugerea unui spectacol, nu mi se pare mai bună nici împrejurarea, apărută la noi în numeroase cazuri, cînd cuvîntul cronicarului rămîne neauzit. De vină nu este însă publicul, ci, în primul rînd, lipsa de consecvență cu care revistele își promovează cronicarii proprii, ca și, în unele cazuri, stridenta discrepanță între judecățile emise și realitate. Ni se pare apoi că adesea atenția se îndreaptă exclusiv asupra viziunii de ansamblu a spectacolului — lucru necesar, dar insuficient — pentru ca aprecierile asupra măiestriei actoricești să se limiteze la cîteva etichete puse în paranteză.

Arta spectacolului cere o judecată de valoare complexă, corespunzătoare însăși caracterului ei sintetic și multitudinii componentelor sale. Nu ne închipuim în mod utopic că prin aceasta succesul și valoarea vor ajunge întotdeauna să coincidă, dar în orice caz șansele vor fi mai mari.

Ion PASCADI

ION VLASIU — *FETE DIN OAȘ*

EGRANUL MIC

POEZIE

Deși s-ar părea că în ultima vreme studiourile televiziunii au repartizat poeziei un colțișor mai onorabil, rămîne să reflectăm în continuare asupra funcției pe care versul o poate avea în ansamblul programelor. O prejudecată mai veche, operînd nu numai la televiziune sau radio, tindea să rezerve poezia doar pentru o misterioasă categorie de îndrăgostiți, de oameni născuți anume cu nevoia de poezie, singură și anemică clientelă pentru poeți. Îndrăzneala din ultimii ani a editurilor a spulberat în bună parte această ideie, provocînd, se pare, și la radio-televiziune o schimbare de atitudine. Astăzi putem confirma că încărcătura de informație sau de divertisment a micului ecran, cere cu insistență prezența versului, declamat sau citit cu sobrietate, acesta fiind antidotul cel mai fericit la oboseala specifică, la saturația de imagini vizuale. În spațiul emisiunii „O samă de cuvinte", am ascultat poezie clasică, de mult cunoscută, dar mereu cu un sunet nou, cu o rezonanță actuală în conștiințele noastre. Atît de senin „Ce-ți doresc eu ție, dulce România", a lui Mihai Eminescu, rostită cu pătrunzătoare stăpînit, adică așa cum se cuvine, de către Marcela Rusu, părea scrisă pentru țara și pentru omul de azi. Și „Vara" lui Coșbuc, și „Pastelul" lui Șt. O. Iosif, spuse frumos de Ștefan Ciobotărașu sau Irina Răchitean, au dat sorii ceea liniște patriarhală după care tînjim uneori, noi oamenii moderni, terorizați de anșoase și abstracțiuni confecționate. A nu se înțelege prin asta o plecăcie pentru clasicismul moliu, certitudinea domestică sau sentimentalismul agrest. Ample emisiuni din poezia mare a lui Blaga, Barbu, Bacovia, Vinea, prezentați încă timid, ar împlini nevoia reală de poezie a nenumărați oameni.

Am fi preferat desigur să ni se transmită în direct festivalul de poezie care a avut loc în sala din strada Nuferilor. Dificultăți tehnice ne-au răpit această satisfacție, recuperată în parte prin fragmente înregistrate. Păcat însă că pelicula a fost sub nivelul admisibil în ce privește claritatea imaginii. Despre acest misterios procedeu, care se cheamă „telercording" vor [illegible] vorbi.

★

O [illegible] vitrină a discului ne-a comunicat preocupările actuale ale „Electrecordului". Calda, pasionata prezentare făcută de Hilda Jerea formației „Muzica nuova", atestă încă o dată existența în țara noastră a unei mișcări muzicale de înaltă clasă. Difuzarea muzicii românești contemporane este în acest sens o datorie, pe care casa noastră de discuri o îndeplinește cu stăruință. „Dixtuorul" lui Sabin Drăgoi, „Octetul" lui Mihail Andricu, lucrări de Doru Popovici, Zeno Vancea, Tiberiu Olah, în general expresii moderne ale școlii enesciene, nu pot lipsi din zestrea iubitorului de muzică.

Dar se lasă în continuare așteptate înregistrări de mare autoritate ale unor capodopere universale, fenomen despre care am mai vorbit atrăgîndu-ne fulgerele direcțiunii „Electrecord". Întrebăm încă o dată, cu tot calmul, cu toată înțelegerea, cîtă vreme ne vor fi refuzate marile oratorii de Bach, muzica de cameră a uriașilor clasici germani, și poate a modernilor depășiți de pe acum clasici?

În cadrul aceleiași vitrine ni s-a oferit muzică ușoară rămasă la același nivel mediocru, muzică populară mai mult sau mai puțin autentică, din care trebuie reținute totuși înregistrările Sofiei Popa. Ne-au atras atenția conferențiile cîntăreței în legătură cu ejortul ei de a reconstitui nenumărate cîntece românești, însemnate fugar de către Bela Bartok.

Se știe că o vitrină expune ceea ce e mai bun și mai frumos, restul rămînînd în rafturi și magazii. Am ascultat cu stupoare prezentarea unui cuplet cu intenții satirice dar coborît la cel mai penibil nivel de prost gust și vulgaritate. Cui îi trebuie cîntece de tipul „Lamula breton" să se ducă la teatrul muzical, să se instruiască și să se distreze acolo unde lucrează „artiști" bine plătiți pentru asta. Difuzînd asemenea melodii și mai ales, asemenea texte, casa de discuri și televiziunea se abat de la principii elementare de etică. De estetică să nu mai vorbim. Credeam că fantoma lui D'Ayol a dispărut.

ARGUS

ATMOSFERĂ COMUNĂ

carnet plastic

Angela Balogh și Peter Balogh lucrează într-o atmosferă comună. O concordanță afectivă deplină le unifică eforturile și duce la o convergență artistică rezultatele lor, astfel încît ai impresia că, lucrînd fiecare pentru el, este preocupat în primul rînd de desăvîrșirea finală a muncii celuilalt. Tapiseriile celei dintîi parcă nu ar voi să fie decît un decor, un fundal exterior care se cuplează, într-o adecvare perfectă, sculpturii lui Peter Balogh, încît lucrările acestuia numai cu greu mai pot fi imaginate singure. În orice caz, o senzație de singurătate stingheră nu poate fi inlăturată. Aceste tapiserii și nu altele trebuie să-și facă simțită prezența undeva în preajma statuilor, la picioarele sau în spatele lor, ca un compliment necesar, ca un factor de mediu integrator care nu limitează în fapt și finalitatea lor.

Sculptura lui Peter Balogh, în ciuda monumentalului pe care îi sugerează, este o sculptură de interior. Monumentalul ei este intim, cald, dulce chiar. Odihnește, calmează, nu înspăimîntă privirea. Formele sale plastice, siluetele sau compozițiile sale sculpturale nu suportă hiperdimensionarea pe care ar cere-o o eventuală amplasare în atmosfera unor vaste întinderi sau în angrenajul gigantic al unor ansambluri arhitectonice moderne. Ea este atît cît este. Nu poate fi privită ca un proiect de artă monumentală propriu-zisă. Nu suportă vastitatea spațiilor deschise și nici rigiditatea pieţelor de beton. Este o sculptură de bun gospodar. De ogradă închisă. Pentru acasă. Pentru ceasurile de repaos, ambiționînd să realizeze un fel de oază bucolică în atmosfera terifiantă și agitată a străzilor din orașele contemporane. Un monumental miniatural. Neproblematic și fără tensiuni afective dramatice. Sentimentul tragic al existenței îi este cu totul străin. Pentru că Peter Balogh este un visător cu o mitologie domestică, foarte cuminte. Idolul său arhaic nu este decît o amintire, un atavism de care conștiința sa își mai amintește din cînd în cînd. Dar cu care nu mai are legături directe. El nu poate fi scos din această lume, nu poate depăși linia care circumscrie aria intim sentimentală a orizontului. Spun lucrurile acestea, fără nici o intenție de minimalizare a valorii. Ci doar din dorința de a încerca o definire, o caracterizare a coordonatelor în care se înscriu și evoluează acești artiști modești, de o hărnicie și o chibzuință vrednică de amintirea meșterilor populari anonimi. După cum nici faptul că tapiseria Angelei Balogh completează într-un mod atît de organic sculptura lui Peter Balogh nu impietează asupra calităților ei estetice sau a meșteșugului, ci subliniază doar puternicile lor afinități structurale.

Ceea ce i-aș reproșa lui Peter Balogh, și nu numai lui — dar fiindcă este vorba de sculptura sa, nu este cazul să mai amintesc și alte nume, căci nu asta are importanță, ci problema în sine — este inadecvarea unor titluri, precum Cantata humană. Se observă la mulți artiști contemporani de la noi, mai ales la cei care se află la începuturile activității lor, o tendință de a-și boteza abstract lucrările, subsumîndu-le unor noțiuni simbolice, unor metafore grele, și ambițios tulburătoare. Titluri mai firești: Vîntul, Așteptare, Vis, Dorul, Grup, Cel mari și cei mici și altele sînt mai la obiect și de aceea elocvente. O elocvență care decurge din însăși structura lor lăuntrică și din finalitatea implicită a demersurilor artistice inițiale.

Octavian BARBOSA

VICTOR ILIU

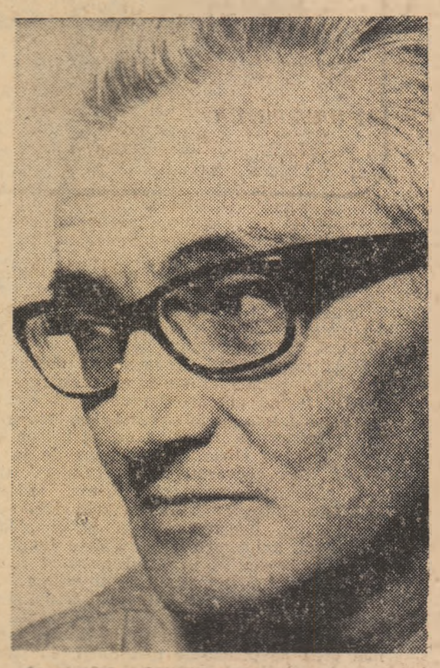

Să mi se îngăduie să mă citez: într-un interviu luat în urmă cu patru ani lui Victor Iliu scriam: „Are înfățișarea unui învățător de țară din inflorita proză sadoveniană. O siluetă tinerească, un mers calm, cu pași mici de parcă s-ar teme să tresară din încremenire strada, arborii; întotdeauna cu o carte ieșindu-i din buzunarul stîng, cu un zîmbet delicat — nicioodată de circumstanță — și, mai ales, cu un fel de a vorbi specific omului care nu-și îngăduie ospățul solitar al lectorului de cărți rare, ci simte nevoia să comunice, să povestească, să caute blînda complicitate a celor din jur.

Aproape cu cochetărie (încurcat de laudele interviului) mi-a reproșat cu finețe că-l „îmbătrînisem" cu un an, s-a născut în 1912 și nu în 1911. I-am promis că am să rectific, că am să-l „inapoiez" cele 365 de zile furate. N-am făcut-o... O, de-aș putea-o face acum, de-aș putea să-l am din nou aproape pe omul ales cu care o șansă a biografiei mele m-a făcut, mai mult de un an, coleg de redacție la revista „Cinema"! Dar secretarului de redacție de atunci îi este peste putință să gîndească acel „erratum" care ar păstra pe mai departe vie generoasa inimă a maestrului Iliu. O boală necruțătoare emacia un chip de unică expresivitate și-l vedeam (de cele mai multe ori în librăria de lîngă „Scala") ilustrînd tragic, în perfectă montură cinematografică, versurile lui George Bacovia:

„O umbră ești acuma și pot să te ridic
Lăsînd odaia goală și lampa afumată..."

N-am văzut niciodată cum arată un balerin bătrîn, îi știu pe dansatori doar în ipostaze stelare, ale tinereții, dar Iliu părea a fi un asemenea personaj, subțiat de undele sensibilității ca un scump lemn de vioară, modificat subtil de întîlnirea cu gheața marilor emoții, impuținat de carne (vai și de ani) de o știință a dăruirii totale, o tehnică a muncii perpetue.

De la Iliu ne-au rămas puține filme. Războiul, anii întemeierii noii Românii, pionieratul cinematografiei autohtone nu i-au dat răgaz să fie acolo unde și-a dorit, sub lămpile cu cărbuni ale platourilor de filmare, ci în febra unor activități sociale complexe, în redacții de ziare, la conducerea unor instituții administrative. Dar Iliu și-a îngăduit să semneze capodopera de pînă acum a filmului românesc: „Moara cu noroc", creație fericită, gustînd pecetea unui talent violent afirmat, abrupt și în același timp sensibil, un joc fascinant de umbre primordiale pe ecranul genetic al unui trecut misterios. „Comoara din Vadu Vechi" a demonstrat la rîndu-i ce ar fi putut dărui culturii noastre bărbatul cu mers muzical, cu gestică de prinț nordic, Victor Iliu...

Ultima întrebare a interviului din 1964 suna firesc: „Ce proiecte aveți?" Iliu mi-a răspuns: „Aș vrea să ecranizez «Moartea unui artist» de Horia Lovinescu"...

Filmul a rămas — proiect — în cartoanele lui Iliu (căci regizorul își desena, anticipat, filmele, cadru cu cadru.)

Ar trebui reprogramată pe ecran „Moara", ar trebui strînse într-un volum admirabilele pagini consacrate filmului de către eseistul prin vocație și cineastul prin destin, care a fost Victor Iliu.

Moartea lui Iliu, „moartea unui artist", „îmbătrînește" cinematografia noastră căreia au început să-i moară poeții începuturilor și-i obligă pe cei ce le-au luat locul să ducă filmul românesc pe pragurile pe care ei, dragii noștri profesori de arta a șaptea, le-au întrezărit și atingîndu-le...

Gh. TOMOZEI

arlechin

DINCOLO DE ANOTIMPURI

O dată cu apropierea toamnei, genul, proaspăt la noi, al spectacolului de „Sunet și lumină" tinde să intre în amintire. Ca un fel de „frumoase zile" ale verii care a trecut. Un gen specific estival? De ce? Dour muzeele și colțurile pitorești ale orașului continuă să existe și sub fulgii de nea! Și — poate — nu e demn de neglijat argumentul că în acest sezon au revenit din vacanță studenții și elevii, cărora ar trebui să li se adreseze cu precădere asemenea manifestări.

NOUTĂȚI LA OPERA

Mai îndrăzneață în privința spectacolului dansat, decît în ce privește partiturile de muzică vocală Opera română are aproape gata, încă din preajma închiderii stagiunii trecute, două balete, ale căror titluri sînt semnificative pentru o întreagă perioadă din istoria muzicii contemporane. Primul: **Sărbătoarea primăverii** de Stravinski, spectacol care a prilejuit o adevărată bătălie la premiera de acum mai bine de cinci decenii. (Coregrafia și regia aparțin lui Vasile Marcu). Celălalt: **Mandarinul miraculos** de Bela Bartok, într-o versiune scenică semnată de Oleg Danovski.

LOUIS DE FUNES, ÎN „HIBERNATUS"

Apreciatul comic francez Louis de Funes va fi eroul filmului **Hibernatus**, pe care regizorul Eduard Molinaro îl realizează după o piesă de Jean Bernard Luc. Hibernatus evocă povestea unui tînăr de 20 de ani, care în 1900, a naufragiat în mările polare. Corpul său, descoperit în zilele noastre, este reanimat. Personajului i se ascunde adevărul că a „reînviat" după mai bine de 60 de ani. O posibilă sursă de umor.

SIMONE SIGNORET REVINE ÎN FRANȚA

Simone Signoret nu a mai turnat în Franța din 1965 (**Compartimentul ucigașilor** de Costa Gavras). Ea revine, în sfîrșit, pe platourile franceze, pentru a filma în **Încotro bate vîntul?**, în regia lui Guy Gilles. Simone Signoret va interpreta rolul unei frenezie stabilite în Algeria, nevoită a-și cîștiga existența de pe urma lecțiilor de pian. În acest film va reapărea și Annie Girardot.

CUPLURILE LUI ZEFIRELLI

Cu cît trece vremea, cu atît se dovedește mai îndreptățită porecla de Shakespearelli pe care italienii s-au amuzat s-o dea regizorului de teatru și de cinema, Franco Zeffirelli. Recent, a terminat **Romeo și Julieta**, cu interpreți de vîrsta eroilor, film care face ocolul lumii în săli arhipline. Acum, trecînd la teatru, montează un **Othello**, cu Anthony Quinn și Silvana Mangano și proiectează un **Antoniu și Cleopatra** cu Vittorio Gassman și Ana Magnani. „Anna — explică regizorul — e capabilă de orice metamorfoză, chiar și de aceea de a părea atît de tînără pe cît o cere rolul reginei Egiptului".

O TRADIȚIE UITATĂ

Stagiunea care a trecut a impus pe firmamentul coregrafiei românești un nume nou: Gh. Căciuleanu. „Dansatorul" — cum îi place să se auto-intituleze pentru a se defini față de interpreții baletului clasic — și-a demonstrat afinitatea cu muzica modernă, de la simfonismul lui Dutilleux pînă la jazzul „hot" sau „coul". Din păcate, din pricini mai mult sau mai puțin obiective, am avut prilejul să-i urmărim mai puțin pe scena Operei și mai mult la Clubul Casei de cultură a studenților, uneori în condiții cu totul precare. În prag de stagiune, ne întrebăm: ce noi posibilități de evoluție va avea tînărul dansator? Pare a fi cu totul imposibilă reînodarea tradiției recitalurilor de dans, la sala Dalles?

„STAN PĂȚITUL" — BALET

Spirit efervescent, căutînd mereu noi modalități de exprimare, regizorul Dinu Cernescu a inițiat o incursiune în domeniul baletului. Opera din Iași a prezentat, la închiderea stagiunii trecute, un spectacol „coupé", ce-i poartă iscălitura. Colaborînd cu Mihaela Atanasiu (coregrafia), Cernescu a dat viață scenică celebrei **Povești a soldatului** de Stravinski și unei premiere mondiale: **Coasta dracului**, un act inspirat scriitoarei franceze Denise Badevent, de povestea „Stan Pățitul" a lui Creangă. Muzica poartă semnătura compozitorului Jean Philippe Koehl.

Marii noștri actori: AGEPSINA MACRI

Sînt actori care apar, de la debut, perfecți; alții care devin, după eforturi continui. Nu știu de ce am impresia că tînăra Agepsina Macri a strălucit mai ales prin suavitatea nobilei sale frumuseți. Dar în epocă faptul că o fată de familie alegea cariera teatrului dovedea personalitate și nu doar mimetism. Era suficientă această afirmare ca să strivești protestele vehemente ale celor de aproape, proteste pe care le stîrneau de altfel chiar gesturi și îndeletniciri mai anodine. Îmi povestea mama „senzația" din stațiunea la modă Slănicul Moldovei cînd alături de Agepsina a apărut pe bicicletă — prin parcul „fin de siecle" în care muzica militară cînta ultima bucată la modă, un vals vienez. Cine ar fi bănuit că în fetița firavă a marelui avocat din Galați se ascundea o chemare tot atît de hotărîtă cît voința pe care anii urmau să o puie la încercare.

Agepsina Macri s-a desprins din mediul îmbîcsit de prejudecăți al provinciei, a studiat la Paris, s-a reîntors la București și a clădit zi cu zi, an cu an, odată cu un nesfîrșit număr de roluri, o carieră unică în toată istoria teatrului românesc.

A fost, între cele două războaie, una din cele „cinci mari", dar această poziție de onoare a cîștigat-o în luptă dreaptă, cu rivale de temut; alegerea, între ele, era artificială și ținea mai mult de preferințele personale pentru un gen sau pentru altul. Un sentiment de pietate ne împiedică, de altfel, cînd scriem despre figurile mari ale teatrului nostru, să stabilim ierarhii. Fiecare era în felul lui unic, particular, inclasificabil și fiecare a rămas așa în memoria acelora care l-au văzut și l-au admirat; este greu să apreciezi o mare creație contemporană dacă îți lipsesc posibilitățile de referire și de comparație cu ceea ce încă nu s-a stins din tot ce a fost...

Agepsina Macri a cinstit spectacolele Teatrului Național, așa cum în aceeași epocă „marile doamne" ale Comediei Franceze sau ale Burgului au făcut-o la locul lor cu strălucire egală. Viața ei s-a confundat, timp de patruzeci și șase de ani, cu viața primei noastre scene. A intrat în teatru sub direcția lui Pompiliu Eliad, în anul 1911, debutînd în „Corbii" lui Henri Becque. De atunci și pînă cînd a închis ochii, a interpretat primele roluri din repertoriul clasic și modern. A jucat de la tragedie și pînă la comedia ușoară, în mai toate genurile. A creat rolurile mari din dramaturgia originală, a fost Oana, Tana, Genunea în trilogia Moldovei a lui Delavrancea. Și a creat personaje de neuitat în „Inelul" de Ticu Arhip, în „Nunta din Perugia" de Al. Kiriițescu.

Devenind, din 1914, soția lui Victor Eftimiu, a jucat în piesele marelui nostru autor de teatru, piese pe care, el i le închinase. A creat astfel personajele principale din „Înșir'te mărgărite", din „Cocoșul negru", „Prometeu", „Thebaida" „Atrizii", din „Glafira", „Theocris", „Poveste spaniolă", din „Meșterul Manole" ca și din „Stele căzătoare". Enumerarea noastră este doar indicativă.

Desen de SILVAN

Deși a fost în primul rînd actriță de teatru clasic, interpretînd cu mare strălucire toate eroinele lui Sofocle, a creat în „Din jale s-a-ntrupat Electra" de O'Neill o Christina Mannon care este încă vie în toate amintirile. Fiindcă Agepsina Macri a izbutit, în mod surprinzător, să triumfe în teatrul de bulevard ca și în melodramă, în piesa de caracter ca și în teatrul de idei.

A jucat în „Este vinovată Mary Dugan" ca și în „Dama cu Camelii", în „Necunoscuta" lui Bisson ca și în „L'Acheteuse" (Te-am cumpărat) de Stève Passeur.

În Shakespeare a fost Ofelia, a fost Lady Macbeth și o extraordinară Regină din „Richard al III-lea". Cine nu-și amintește de interpretările ei din „Nora" și din „Rața sălbatică".

Ar fi imposibil, în cadrul acestei scurte evocări, să enumerăm principalele ei roluri, atît de mult au fost de-a lungul anilor și de atîtea ori un triumf a izbutit să acopere — așa cum se întîmplă în teatru — pe cel precedent.

Ne vom mulțumi să evocăm ființa delicată și fragilă a marii actrițe, făptura ei care căpăta pe scenă un neașteptat relief și o nemaipomenită vigoare. Avea maiestate în atitudini și noblețe în mișcare. Știa să spună versurile, reprezentînd, alături de Nottara, o școală de declamație care, evitînd exagerările pseudo-clasicului, se remarca prin claritatea dicțiunii, prin varietatea tonului și prin precizia unui ritm cu sunet de medalie. Fidelitatea față de tradițiile instituției, străduința de a continua pe drumurile înaintașilor, nu au avut în cadrul Teatrului Național o mai meritoasă expresie artistică. Alte actrițe au cedat la solicitarea teatrelor particulare, fie pentru a culege laurii unei glorii ieftine, fie pentru avantaje de alt ordin. Agepsina Macri a preferat să rămînă în casa în care a debutat, infruntînd uneori perioade dificile, dar conștientă că meritul ei nu putea decît să triumfe. De aceea, o biografie metodică a marii actrițe ar fi în același timp o istorie a Teatrului Național din aceeași epocă, în atît de largă măsură viața ei s-a confundat cu aceea a lui Victor Eftimiu și viața amîndurora cu anii de glorie ai teatrului românesc.

Am văzut-o jucînd în foarte multe roluri și dac-ar fi să alegem spectacolele în care talentul ei ni s-a părut mai realizat, ne-am opri la „Atrizii" lui Victor Eftimiu, în care a jucat rolul Clytemnestrei, la „Electra" lui O'Neill, în care a fost Christina Mannon, și poate la acel personaj de-un brutal realism din „L'Acheteuse" în care talentul ei a căpătat pentru toți cîți pînă atunci o văzuseră pe scenă, o înfățișare surprinzătoare. Fiindcă nimic nu semăna în fond mai puțin cu Agepsina Macri din viață, decît Agepsina Macri din teatru. Așa după cum Voltaire remarcase pe vremuri, vorbind despre La Clairon, ființa amabilă din societate — căpătă, odată urcată pe scenă, nebănuite proporții de mare eroină.

Cinstind memoria ei nu facem decît să aducem un indirect omagiu Teatrului Național, și acelui stil de interpretare care a deosebit ani de-a rîndul pe slujitorii primei noastre scene de toți actorii, oricît de mari, care n-avuseseră șansa de a-i fi primit formația.

Pe de altă parte, anevoie vor putea desprinde istoricii de mîine, din colaborarea artistică a lui Victor Eftimiu cu Agepsina Macri, partea fiecăruia; în atît de mare măsură inspirația și realizarea, scrisul și creația de scenă s-au împlinit armonic în acest cuplu celebru care va străluci în paginile istoriei cu lumină mereu nouă

N. CARANDINO

MOMENTUL PREMISELOR

discuţii despre proză

Discuţia despre proză trăieşte, cred, momentul fermecător al desfăşurării sale, momentul premizelor. Mai tîrziu, discuţiile de acest tip, generice, aristotelice, care înfloresc spectaculos, vibrînd de idei şi intenţii dinamice, scînteind de speculaţii inteligente, radiind bunăvoinţă şi energie, se sting deobicei în platitudine şi indiferenţă docută (sau nu). Dar aceste clipe, cînd se elaborează premizele, cînd fiecare crede cu evlavie că a pus piatra fundamentală, cînd poate se pun cu adevărat cîteva pietre fundamentale, clipele acestea sînt fermecătoare. Se spun lucruri importante şi toţi, dar absolut toţi, dacă te gîndeşti bine, au dreptate. Cel puţin în esenţă. Aceasta pentu că, neexistînd un *mod* unic de a scrie proză, nu există nici un adevăr unic cu privire la *modurile* de a scrie proză. Premizele discuţiei sînt fatalmente premisele modurilor de a scrie sau de a concepe scrisul epic şi, cel puţin în cazul discuţiei de faţă, ele au francheţe şi generozitate. Momentul premizelor, preanalitic şi liber de constrîngeri conclusive, ne păstrează generoşi, lucizi şi drepţi. Dacă n-ar fi aşa, monologurile criticilor care vorbesc în numele prozatorilor sau al publicului, soliloquiile prozatorilor care trec pentru exact timpul cît îşi scriu articolul în dispozitivul criticilor sau al cititorilor „mijlocii" ne-ar apărea cu totul trucate şi fastidioase.

De mirare este că, deşi necoincidente, premizele acestea se juxtapun cuminţi, într-un fel închis şi separatist, necomunicînd între ele conjunctiv sau disjunctiv ca şi cum nişte pietre aşezate alături, pur şi simplu, fără a-şi determina una alteia poziţia şi forma, ar putea constitui o temelie. Dar nu acesta este motivul principal pentru care voi încerca să readuc în atenţie anumite păreri emise în cadrul discuţiei, ci senzaţia că unele eforturi demonstrative se consumă în gol din cauza inflexibilităţilor şi vehemenţei inutile sau a decolării de pe nişte piste false.

Mi se pare, de pildă, perfect adevărat şi logic cuvîntul de apărare a sincronismului în literatura din articolul lui D. Ţepeneag *(Gazeta literară* nr. 31): „E foarte normal ca oamenii unei aceleiaşi epoci să gîndească asemănător şi să se exprime în maniere apropiate. Pentru ce să ne explicăm printr-un fenomen de imitaţie tendinţele mai noi dintr-o literatură? De pe meleagurile noastre au pornit doar atîţia artişti care s-au afirmat apoi ca personalităţi inovatoare. Acum, cînd am intrat într-un ritm normal de dezvoltare, e absolut necesară sincronizarea conştientă a literaturii noastre la evoluţia literaturii moderne universale."

Este binevenită şi denunţarea practicilor „comparatiste" ale unor critici care caută cu tot dinadinsul modele pentru orice fapt novator din proza noastră contemporană, sufocînd actul de creaţie sub apăsarea învinuirilor de epigonism. Aş adăuga că exclusivismul criticilor respectivi funcţionează îngrozitor de făţiş, căci, în lexicul lor, *imitaţie* este numai asemănarea cu literatura unor scriitori moderni şi neapărat străini, în timp ce prozele mimate după Sadoveanu, Brătescu-Voineşti, Agîrbiceanu, Rebreanu, Bassarabescu şi alţi scriitori respectabili nu sînt imitaţie, ci *tradiţie*. De ce Rebreanu e tradiţie şi Camil Petrescu nu? De ce Dreiser este şi Thomas Mann nu este? De ce Balzac este şi Proust nu este? Dacă aceia care condamnă influenţa kafkiană, faulkneriană, proustiană, camusiană etc. ar fi adversari ai prozei lui Kafka, Faulkner, Proust, Camus, sau nu ar gusta această proză, totul s-ar explica perfect. Dar ei onorează modelele şi ghilotinează orice tentativă de a le urma, ceea ce nu se mai explică (estetic!) Ar trebui, de asemenea, să se facă despărţirea cuvenită între influenţă, manieră, imitaţie, pastişă, între şcoală şi epigonism, pentru a nu se mai arunca anateme nemeritate, pentru a nu se mai înscrie orice mizgăleală indescifrabilă sau de-a dreptul analfabetă în catalogul nu ştiu cărei şcoli literare moderne şi, mai ales, pentru a nu se mai face judecăţi globale de genul: „tinerii prozatori scriu aşa...", „tinerii dramaturgi scriu aşa...", „experimentele sînt..." ş.a.m.d.

Făcînd cunoscut un punct de vedere raţional şi pe deplin acceptabil, D. Ţepeneag nu avea, cred, nevoie să încerce la demonstra aşa numita „anacronicitate" a prozei româneşti antebelice în raport cu proza europeană, spre deosebire de poezie, care „a fost mult mai aproape de nivelul şi caracteristicile poeziei europene." Dacă demonstraţia ar fi desăvîrşită (dar nu este), ce poate dovedi, în definitiv, această diferenţă de sincronizare? E natural ca poezia să prizeze mai repede şi mai direct spiritul nou care la fiinţă undeva în lume, căci limbajul este mai universal şi mai autonom decît limbajul prozei, mai indeterminabil, deci mai receptiv la înnoire. Proza este dublu şi relativ egal determinată: atît de sensibilitatea scriitorului cît şi de obiectul asupra căruia acţionează această sensibilitate şi care, la rîndul său, este multiplu determinat de factori diverşi (sociali, morali, ideologici, psihologici etc.), chiar dacă obiectul prozei îl constituie fiinţa prozatorului însuşi. În afara acestor determinări specifice, orice influenţă preluată ar fi un transfer de *forme fără fond*. Eteronomia prozei este mai accentuată decît în cazul poeziei, de unde şi conservatorismul mai rezistent la care o obligă legile aflate în afara ei. Nici dacă observaţia ar fi în întregime adevărată, fenomenul nu trebuia să fie pus în discuţie pe un ton critic şi revendicativ, acuzîndu-se o condiţie social-estetică inferioară a prozei faţă de poezie şi reclamîndu-se „privilegii egale". Dar observaţia nu e decît parţial adevărată. Afirmînd că „ambiţia romancierilor epocii (dinainte de război — n.n.) rămînea tot aceea balzaciană" şi probînd această afirmaţie cu ...declaraţiile lui Cezar Petrescu şi cu miile de pagini, „majoritatea stricate de un stil cam jurnalistic", ale acestuia, D. Ţepeneag îşi aşează singur afirmaţia sub semnul derizoriului. Mai convingător s-ar fi făcut dacă ar fi remarcat direcţii balzaciene la G. Călinescu, la Rebreanu, pe temeiuri analitice şi nu intenţionale. Cezar Petrescu nu poate reprezenta „ambiţia balzaciană" a tuturor romancierilor români din epocă, după cum proza lui Camil Petrescu (pe care autorul articolului îl aminteşte ca eseist, comentator al lui Proust, şi nu ca scriitor de proză), Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, Gib. Mihăescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian şi a multor altora „din epocă" nu poate fi nici măcar bănuită de ambiţie balzaciană. Singurele exemple de proză modernă găsite de tînărul scriitor (Urmuz, Matei Caragiale, Blecher, în afara scrierilor epice ale poeţilor Al. Macedonski, Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Ion Vinea) nu sînt tocmai singure şi nu apar nicidecum ca „fenomene izolate" în literatura noastră. Asta dacă, bineînţeles, nu vrem să acceptăm definiţia (?) cam limitativă pe care D. Ţepeneag o dă prozei moderne: „o proză cu valenţe lirice şi umor absurd". (Nu-i nevoie, cred, să insist asupra insuficienţei acestei caracterizări.) În ceea ce-l priveşte pe Matei Caragiale, exemplul mi se pare tot atît de prost ales ca şi în cazul — opus — al lui Cezar Petrescu. Cu ce anume e sincron pe plan european Matei Caragiale? Proza lui este atît de *unică*, atît de mateicaragialeană, ca să spun astfel, încît nu întrezăresc cocorespondenţe europene valide. Exemplul Matei Caragiale nu demonstrează altceva decît că au existat scriitori români care au scris cu totul independent de circulaţia universală a unor modele sau formule, şi au scris genial. Într-un fel, şi Urmuz şi Blecher sînt premergători şi nu „sincronizaţi". Nu mi se pare, deci, că proza de azi moşteneşte o infirmitate a înaintaşilor, un complex de handicapare. Dimpotrivă, există în tradiţia prozei româneşti (tradiţia adevărată şi totală, nu aceea fragmentară, cîrpită, dichisită, machiată, cînd de unul, cînd de altul, şi prezentată drept cea *autentică*) infinite motive de diversitate pentru proza contemporană (ceea ce nu justifică dispreţul provincial ~~faţă de~~ cultul şi asimilarea valorilor literaturii moderne universale). Dacă mulţi scriitori au băut dintr-un singur izvor, nu înseamnă că celelalte sînt otrăvite.

Întorcîndu-mă la atitudinea criticii în raport cu anumite forme ale prozei contemporane, observ în articolul lui D. Ţepeneag numai o faţă a lucrurilor: intoleranţa criticilor obtuzi la schismele literare, la modalităţile care s-au despărţit de o anume tradiţie. Într-un articol mai recent, datorat tot unui prozator tînăr, Petru Popescu, *(Gazeta literară* nr. 32) disting şi faţa cealaltă, la fel de importantă: au apărut prozatori foarte tineri, „hiper-tinerii" (le spunem şi noi aşa, că e frumos), a căror literatură, imitaţie sau nu — aceasta nu are nici o însemnătate! — „conţine accidente de adolescenţă scrise cu talent (în România toată lumea are talent, de unde fatala lui depreciere), rezumabile în fond la nimic." Personal, nu-i înţeleg pe aceia care au intrat în panică la lectura acestor „mici teribilităţi", dar nu-i înţeleg nici pe aceia care au intrat în extaz cu acelaşi prilej. Aici nu se mai pune chestiunea imitaţiei; ca să nu spui nimic, nu-i obligatoriu să imiţi pe cineva, şi pe acest teren se poate face literatura cea mai originală. Se pune chestiunea *talentului*. Presupun că Petru Popescu a scris cuvîntul *talent* numai pentru paranteza remarcabilă care-i urmează, căci nu se poate vorbi de talent la autorii care „înghesuie în numai cinci sau numai zece pagini toată arta lor, toată gîndirea lor, toată corola retorică, toată viaţa, şi chiar saţietatea de viaţă şi moarte." Ne-am deprins, citindu-i pe scriitorii talentaţi şi foarte talentaţi, să le măsurăm talentul nu numai în funcţie de felul cum scriu, ci şi de cantitatea şi calitatea ineditului din scrisul lor, a experienţei comunicate, de puterea şocului estetic pe care ni-l provoacă. Unii dintre autorii de accidente ale adolescenţei, desfăşurate pe cinci sau zece pagini şi rezumabile la nimic, scriu frumos, drăguţ, simpatic, elegant, ba chiar subtil. Sînt buni caligrafi, cum sînt şi unii contabili.

În articolul său, Petru Popescu se referă cu bun simţ la literatura care ne lipseşte şi indică golul principal: literatura orăşenească. Într-adevăr, literatura satului, după Marin Preda, Fănuş Neagu, D. R. Popescu şi Nicolae Velea nu a mai avansat, a ajuns la supremul rafinament, dar şi la un prag greu de trecut, fără o reiterare a formelor şi seriilor consumate. În schimb, literatura oraşului, a oraşului mare, a Bucureştiului, urmează să fie scrisă.

Mai există un gol, poate nu tot atît de vizibil şi de acut resimţit, şi anume acela al prozei de idei, al literaturii de analiză a inteligenţei şi dinamicii ei specifice. Poate că există o saturaţie de descriptivitate, de gestică, de exterioritate senzorială. Literatura de notaţie sau literatura acţională dispun de posibilităţi infinite de transcripţie şi invenţie, dar şi una şi cealaltă satisfac din ce în ce mai puţin curiozitatea estetică a omului modern, care simte necesitatea compensării, prin artă, a ambianţei de civilizaţie tehnică, automatică în care trăieşte. Marginile palpabile ale universului au fost cumva atinse, ideal vorbind, chiar dacă nu s-a ajuns încă nici măcar în luna. Ce rămîne de cercetat, inepuizabil, este universul minţii.

Parcurgem o epocă a reactivizării ideilor. Diverse doctrine filozofice sînt invocate ca elemente energetice ale unor acţiuni — mai clare sau mai confuze — ce reunesc categorii ample de oameni, în deosebi din rîndul tineretului. Ideile filozofice, politice, etice, economice sau ştiinţifice capătă o greutate nouă, un cîmp mai larg de difuziune şi o altă importanţă în existenţa cotidiană. Proza nu poate renunţa la faptică, dar nici nu se mai poate, cred, limita la ea.

Înţeleg că apariţia unor pagini aride de falsă literatură de idei a produs o indispoziţie a cititorului, sătul pînă-n gît de scheme orizontale sau verticale, abstractizate pînă la vacuitate totală. Dar există şi o literatură care cultivă un fel de aventură a spiritului, a inteligenţei, nu neapărat despre intelectuali, ci intelectuală prin structură, şi care se citeşte „pe nerăsuflate" ca şi literatura poliţistă. Am în vedere nuvelele lui Paul Georgescu şi romane scrise de Marin Preda, Nicolae Breban, Al. Ivasiuc în care, spiritualitatea nu e simplu pretext de dezbateri, ci obiect de observare artistică. Mai am în vedere şi paginile de proză filozofică publicate de Matei Călinescu în presa literară. Literatura de idei, se-nţelege, nu se exprimă exclusiv analitic ci şi metaforic, iar metafora de idei strictă şi pură este un cîştig al prozei moderne. Aş citi cu plăcere o carte scrisă cursiv şi simplu ale cărei simboluri să cheme idei filozofice ale gîndirii contemporane. Sînt convins că literatura de analiză şi metaforă intelectuală este semnul înţelepciunii nobile a unei culturi naţionale şi una din direcţiile cele mai interesante ale prozei moderne.

Dumitru SOLOMON

ARTA VECHE ROMANEASCĂ
ICONOSTAS DE LA MĂNĂSTIREA VORONEŢ

Foto: Arhitect PAULA PETRI

ÎNCEPUT AL PĂRINŢILOR

(Urmare din pagina 1)

rilor şi felurile sunetelor, toate gusturile şi mirosurile şi foşnetul tuturor simţurilor mele de la tine le am.

Cugetarea viază şi respiră în sufletul meu prin oboseală şi jertfă a celor în nefiinţă. Convingere neclătinată în veşnicia unui cer adevărat şi frumos care nu se poate opri pe ceea ce e menit pieirii, căci nici măcar pe mine însumi nu m-aş putea iubi, dacă nu te-aş concepe ca lucru etern.

Curajul pe o faţă decisă, gravitatea, acel respect de sine însuşi care se răspîndeşte într-un suflet calm şi hotărît, strălucirea inteligenţei lucide, concentrată într-un tot convergent, aceasta este veşnicia pentru care trăim. Locul în care sîntem este însăşi fiinţa noastră şi Timpul din care ne tragem nu ne va părăsi niciodată.

SOCIETATE, ETHOS, CULTURĂ

(Urmare din pagina 1)

de ştiinţă, istorici, sociologi, economişti, care s-au obişnuit a lega originea muncii de noţiunea de silnicie. Omul liber, răspunde N. Iorga, în toate vremurile a muncit şi a creat cu plăcere, chiar dacă în mai multe limbi, inclusiv a noastră, cuvîntul *muncă* înseamnă şi suferinţă, chin, tortură (fizică sau morală). Este mai ales interesant de urmărit sinceritatea cercetătorului, care constată obiectiv că „teoria muncii-blăstăm se găseşte în Biblie". Potrivit mitului din Vechiul Testament, după „păcatul de la început (...) omul e fost osîndit să-şi cîştige pîinea în sudoarea frunţii". Marele istoric condamnă cu străşnicie, în termeni cei mai energici, această concepţie pernicioasă: „Teorie *infamă*, care se poate păstra ca amintire istorică, *teorie care a înveninat omenirea secole întregi*, în opoziţia cea mai desăvîrşită şi cu vechile civilizaţii aziatice şi, precum vom mai vedea, cu tot ceiace a plecat de la vechea Eladă de odinioară" (Cap. V. *Lumea cretană şi ebraică*, pag. 48).

In orice caz, munca pe care o numim creatoare nu se efectuează decît cu plăcere, sau, cum spune ţăranul nostru, cu tragere de inimă. Inima te îndeamnă la lucru, dacă ai deprins dragostea de muncă. Nu ţăranul este acela care la noi, în trecut, s-a deprins să trişeze cu munca, să se străduiască mintal a găsi mijlocul sau al cîştigului fără muncă sau al maximului de cîştig cu eforturi minime. Asta-i şmecherie de tîrgoveţ, certat cu legile şi cu morala care nu se gîndeşte decît la plăcerile lui inferioare.

Creaţia, în toate domeniile, este rodul muncii voluntare, al muncii cu plăcere, al muncii în bucurie. De la meşteşugarul care aduce cu iscusinţă o notă personală în lucrul mîinilor lui, pînă la omul de ştiinţă care în laborator găseşte o formulă chimică nouă, cu urmări binefăcătoare în industrie, fără a-l uita pe artistul care născoceşte o formă nouă a frumosului, munca migăloasă nu se transformă în creaţie decît prin disciplina liber consimţită, prin exercitarea pasionată a muncii.

Cultura este însumarea roadelor muncii oneste, în libertate şi voie bună.

LITERATURĂ – PRESĂ – PUBLICISTICĂ

(Urmare din pagina 3)

au putut rupe „legătura cu pămîntul" presei, au fost improprietăriţi şi au rămas stăpîni pe ogorul lor. Din această clipă, s-a simţit mai rar prezenţa lor *zilnică, directă* şi *profesională* în sfera fierbinte a presei, în dezbaterea şi lupta problemelor larg publice, stringent actuale, ale intereselor cetăţeneşti şi destinelor patriei. Ei sînt faţă de presă, în situaţia oricărui alt profesionist, a oricărui alt cetăţean, a cărui cale de exprimare a opiniei, al cărui drum spre presă, şi al cărui acces spre marele public, în problemele cetăţeneşti, este publicistica (a nu se crede că scriitorii practică publicistica, şi chiar presa, prin faptul că ei sînt cei ce scriu presa literară, căci aceasta, atîta vreme cît rămîne în sfera problemelor literare, este o presă de specialitate, ca şi presa medicală, ca şi cea matematică, inginerească, etc.).

Desigur că scriitorii uzează de această cale, caută acest acces, într-o măsură mai mare decît ceilalţi intelectuali, decît alţi cetăţeni. Reflexele unui trecut de loc îndepărtat, „mîncărimea de condei", unele doruri şi nostalgii — pentru a nu vorbi de imperativele de conştiinţă care vin în primul rînd — îşi spun, încă, cuvîntul lor. Nu a existat şi nu există moment cu adevărat naţional, patriotic, popular, în care scriitorii să nu fi fost primii în a-şi spune cuvîntul prin presă, în epoca pe care o considerăm aci. Totuşi, cuvîntul lor a devenit sporadic şi ocazional, şi aci nu e vorba de „momente", ci de permanenţe. Or, o separaţie s-a creat, un drum trebuie străbătut, şi scriitorii, cei dintîi, nu trebuie să tolereze ca această separaţie să devină profundă, ca acest drum să se facă lung, mereu mai lung. Ar fi spre cea mai mare pagubă a scriitorilor, a creaţiei literare înseşi.

Momentul creaţiei, întru a cărui maximă înflorire s-a realizat eliberarea scriitorilor, de orice altă înrobire de profesiune secundară, este totuşi un moment al singurătăţii, şi un moment întîrziat faţă de ritmul vieţii, de prezentul vieţii. Aceasta este de neînlăturat, dar tocmai de aceea este de neînlăturat şi necesitatea celei mai intense prezenţe în colectivitate, şi a celei mai dăruite participări la actualitatea vieţii, care este puternică, alunecătoare, fărîmiţată, dar neprevăzută în fiecare clipă şi formă a sa. Imaginea literară, care este totdeauna o imagine de total şi de generalizare nu va putea evita ciuntirea, nu va putea fi decît ciuntită, dacă a ignorat, la timpul lor, ziua şi clipa.

În plus, conştiinţa cetăţenească a tuturor, şi a scriitorilor, a crescut enorm în zilele noastre. Ea trebuie să se exprime, şi publicul o aşteaptă să se exprime, tocmai pentru că s-a învăţat să vadă în scriitor un călăuz al său, un prieten al său, un glas al său. Înainte de a fi lector de literatură, publicul este o umanitate care trăieşte în realitatea imediată a vieţii, este publicistica (a nu se crede că scriitorii practică publicistica, şi chiar în nivelul său pastoral, românul a făcut idealism obiectiv; că şi-a închipuit gîndurile, visele, idealurile ca un fel de Spirit, care-şi hrăneşte permanenţa din substanţa noastră trecătoare.

Dar tocmai pentru că e pastorală, viziunea românului are în ea ceva mai adevărat, mai puţin schematic: gîndul şi omul sînt una, iar aceasta nu pentru că primul s-a obiectivat în om, nici pentru că a venit din afară peste bietul om — căci nu te poate paşte ceva străin ţie, — ci pentru că omul a pus pe lume un gînd care-l adevereşte pînă la desfiinţare.

Şi te pot paşte mai multe decît gîndurile; dar toate te pasc din intimitatea ta. Ce straniu sună cînd gramaticile ne spun aci că verbul a paşte se poate construi cu un „abstract": nu numai gînd, dar şi primejdie, păcat, noroc, moarte, dor. Cînd te pasc păcatul sau dorul, ele nu te aşteaptă undeva, să cazi în plasa lor, ci cresc din tine. Şi nici norocul nu te paşte, dacă nu-i deţii cheile, ba nici măcar moartea nu vine aşa, la răspîntie de drumuri, ca regelui din tragedie (de altfel nu-l păştea şi pe el moartea, la răspîntie, tocmai pentru că înfrînsese oracolul, cu feciorul Oedip?), iar primejdia care te paşte este şi ea cea pe care o cauţi şi adulmeci.

De altfel nu numai gîndul, visul ori păcatul te pasc pe tine; şi tu le paşti pe ele. În limba păstorului a paşte înseamnă a se hrăni cu iarbă, cu sursa de viaţă, dar şi a păzi dobitoacele care se hrănesc. Mă paşte gîndul, devine: îmi pasc gîndurile. Şi dacă poezia populară spune:

Numai cine a păscut dorul
Ştie cin' mi-a albit părul,

Eminescu o spune încă mai frumos, cu acea deschidere de legendă: „Turma visurilor mele eu o pasc ca oi de aur".

Dacă, astfel, nu gîndul sau visul te pasc pe tine, ci tu le paşti pe ele, se întîmplă ceva, ca o ironie mai adîncă a lucrurilor, de care nu mai ştie Spiritul tacticos şi sigur înainte mergător al lui Hegel. Se întîmplă că aceea ce paşti se subtilizează, întocmai Helenei din Faust II, piere undeva în văzduh, şi rămîi cu păscutul gol, cu gîndul gîndului, nu cu gîndul, cu visul visului, aşadar cu dorul gol, încît celălalt, din afară sau din tine, poate veni să te întrebe: ce paşti aici? „Paşte vîntul", spune românul; eşti un biet paşte-vînt, la capătul unei vieţi în care n-ai fost totuşi un pierde-vară, cum vrea să spună expresia, ci te-ai dulce reintegrat în nefiinţa din care purceseraţi şi tu şi gîndul.

Poţi oare opune dialecticii aceleia învăţate o dialectică simplă, dar atît de vie a limbii tale de păstori? Nici vorbă că nu; dar un alt gust al lucrurilor îţi rămîne şi-ţi dă surîsul blînd, pe care nu-l au întotdeauna filozofiile, pe care nu l-a avut decît una pe lume, cea a ironiei socratice. Limba noastră e într-o largă măsură una de păstori, spune Sextil Puşcariu, după ce Densuşianu arătase atît de stăruitor, în „Viaţa păstorească în poezia noastră populară", cît datorăm sufletului pastoral din noi. Şi Puşcariu adaugă: caracterul rustic este decisiv pentru dezvoltarea limbii române, ceea ce îi explică locul special în sinul limbilor romanice. Căci limba română are evoluţia cea mai naturală: n-a fost stînjenită de prezenţa latinii clasice, ca alte limbi.

Dacă te gîndeşti, acum, ce se poate întîmpla cu limba aceasta rustică, într-o lume ce devine tot mai mult a oraşului; ce se întîmplă, aşadar, cu o limbă a vieţii în faţa unor exigenţe de rostire care sînt tot mai mult ale raţiunii — te sperii la început, se sperie gîndul.

Dar dacă te gîndeşti mai bine, vezi că aceea ce se petrece cu noi s-a întîmplat peste tot în lume. Nu numai că problema noastră — cum vom rămîne intacţi cu valorile naturii şi ale inimii într-o lume ce e tot mai mult una a culturii raţionale — este şi problema altora, în primul rînd a Asiaticilor şi a marii culturi indiene, dar împlinirea sub semnul imediatului a fost lotul tuturor popoarelor, pînă la un punct.

Există o trinitate animală care stă la nivelul omului, în istorie: oaia, boul şi calul. S-ar putea ca vieţuitoarele acestea să devină într-o zi muzeale (şi poate încă de azi sînt copii care n-au văzut o oaie păscînd) dar ele au făcut istorie în aşa măsură, încît, pe linia oilor, începînd cu Argonauţii, sau pe linia calului, de la Hiţiţi şi pînă la Napoleon, se poate scrie o istorie a lumii.

Ceea ce ne deosebeşte pe noi, cei puţin în sînul popoarelor romanice, este că ne-am format limba, după un mare cunoscător al ei ca Sextil Puşcariu, exclusiv în rusticitate, dacă nu chiar în pastoral. Dar înseamnă aceasta că limba nu rezistă confruntării cu noul?

Nu numai că viaţa istorică a daco-românilor e mai completă, aşadar mai trainică aici, pe arcul Carpaţilor, ci şi dialectul lor, aşadar limba aceasta a noastră e mai cuprinzătoare şi suplă. Primim toţi termenii noi, aşa cum îi inventă ori îi primeşte orice altă limbă. Dar alături de termenii aceştia, care nu sînt decît unidimensionali, păstrăm o limbă neaşteptat de speculativă, creată de cei care, cum spunea Densuşianu, au ştiut deopotrivă să făptuiască şi să contemple. Că au făcut-o adesea la nivelul de jos al istoriei? Dar *acolo* s-au plămădit limbile, şi aceasta mai ales, nu aspectul cult al limbilor, reprezintă materia învăţaţilor.

În prefaţa la volumul II din Magnum etimologicum, Hasdeu spunea (pag. XII) un lucru care n-ar trebui să surprindă astăzi, „Materialul brut al lingvisticii se află mai întreg în cătune, în colibe, în bordele". Dacă în ştiinţele naturii omul şi raţiunea au fost totul, paradoxul face că în ştiinţele omului nu conştiinţa trează a acestuia vine să dea măsura. Undeva umilii istoriei îşi fac dreptate, în faţa puternicilor ei şi al fruntaşilor spiritului. Goethe spune că pînă şi în ştiinţele naturii umilii sînt cei ce poartă cu ei adevărul; în minunata sa Istorie a teoriei culorilor, pe aceştia îi şi opune lui Newton, spre a infirma adevărul acestuia că lumina ar avea în ea „impuritatea" culorilor.

Goethe nu avea dreptate împotriva lui Newton, cu toată oastea sa de umili aruncaţi în luptă. Dar gîndul său poartă în el un adevăr. În cumpătul vremii ne trezim, ca români, vii şi deschişi către veac, tocmai cu lumea aceasta a anonimilor muţi dindărătul nostru. Şi cînd te cufunzi în limba pe care au ştiut, în cătunele lor, s-o pregătească ei, te paşte gîndul că — dincolo de greci, Hegel şi logos-ul matematic — limba aceasta ar putea şi ea supravieţui.

Constantin NOICA

P.S. 1) Natural că presa, care se îndreaptă spre tehnicitatea informaţiei, ba chiar spre o adevărată tehnocraţie, este şi mai interesată, decît scriitorii, la înflorirea intensă a publicisticii scriitoriceşti.

P.S. 2) E de la sine înţeles că „publicistică" se poate face şi în presa literară, şi în orice presă de specialitate.

PETER IACOBI — *FIGURA ÎNARIPATA*

Viaţă şi societate în rostirea românească

MĂ PAŞTE GÎNDUL

E probabil că în orice limbă există o rostire care să redea echivalentul lui „mă roade conştiinţa". La fel de probabil este că numai în limba română se spune: mă paşte gîndul.

Mă paşte? Ciudat gînd i-a venit în minte românului despre gînd. „La baza acestei expresii e imaginea turmei de oi, care tunde iarba de la rădăcină", spune istoricul limbii române. Gîndul a devenit ceva obiectiv, o turmă de oi, sau poate o simplă oiţă, care smulge smocurile tale de viaţă aşa cum muşcă oaia adevărată din smocurile de iarbă. Mă obsedează un gînd, mă munceşte un gînd, un dor, o năzuinţă.

...Şi mîncatu-s de nevoi
Ca iarba de cele oi.

Ce sîntem noi atunci, decît cuprinsuri de viaţă, spaţii verzi, substanţă hrănitoare a cîte unui gînd, chin ori vis? Ai putea crede o clipă că, fără să ştie, şi la nivelul său pastoral, românul a făcut idealism obiectiv; că şi-a închipuit gîndurile, visele, idealurile ca un fel de Spirit, care-şi hrăneşte permanenţa din substanţa noastră trecătoare.

Dar tocmai pentru că e pastorală, viziunea românului are în ea ceva mai adevărat, mai puţin schematic: gîndul şi omul sînt una, iar aceasta nu pentru că primul s-a obiectivat în om, nici pentru că a venit din afară peste bietul om — căci nu te poate paşte ceva străin ţie, — ci pentru că omul a pus pe lume un gînd care-l adevereşte pînă la desfiinţare.

Şi te pot paşte mai multe decît gîndurile; dar toate te pasc din intimitatea ta. Ce straniu sună cînd gramaticile ne spun aci că verbul a paşte se poate construi cu un „abstract": nu numai gînd, dar şi primejdie, păcat, noroc, moarte, dor. Cînd te pasc păcatul sau dorul, ele nu te aşteaptă undeva, să cazi în plasa lor, ci cresc din tine. Şi nici norocul nu te paşte, dacă nu-i deţii cheile, ba nici măcar moartea nu vine aşa, la răspîntie de drumuri, ca regelui din tragedie (de altfel nu-l păştea şi pe el moartea, la răspîntie, tocmai pentru că înfrînsese oracolul, cu feciorul Oedip?), iar primejdia care te paşte este şi ea cea pe care o cauţi şi adulmeci.

De altfel nu numai gîndul, visul ori păcatul te pasc pe tine; şi tu le paşti pe ele. În limba păstorului a paşte înseamnă a se hrăni cu iarbă, cu sursa de viaţă, dar şi a păzi dobitoacele care se hrănesc. Mă paşte gîndul, devine: îmi pasc gîndurile. Şi dacă poezia populară spune:

Numai cine a păscut dorul
Ştie cin' mi-a albit părul,

Eminescu o spune încă mai frumos, cu acea deschidere de legendă: „Turma visurilor mele eu o pasc ca oi de aur".

Dacă, astfel, nu gîndul sau visul te pasc pe tine, ci tu le paşti pe ele, se întîmplă ceva, ca o ironie mai adîncă a lucrurilor, de care nu mai ştie Spiritul tacticos şi sigur înainte mergător al lui Hegel. Se întîmplă că aceea ce paşti se subtilizează, întocmai Helenei din Faust II, piere undeva în văzduh, şi rămîi cu păscutul gol, cu gîndul gîndului, nu cu gîndul, cu visul visului, aşadar cu dorul gol, încît celălalt, din afară sau din tine, poate veni să te întrebe: ce paşti aici? „Paşte vîntul", spune românul; eşti un biet paşte-vînt, la capătul unei vieţi în care n-ai fost totuşi un pierde-vară, cum vrea să spună expresia, ci te-ai dulce reintegrat în nefiinţa din care purceseraţi şi tu şi gîndul.

Poţi oare opune dialecticii aceleia învăţate o dialectică simplă, dar atît de vie a limbii tale de păstori? Nici vorbă că nu; dar un alt gust al lucrurilor îţi rămîne şi-ţi dă surîsul blînd, pe care nu-l au întotdeauna filozofiile, pe care nu l-a avut decît una pe lume, cea a ironiei socratice. Limba noastră e într-o largă măsură una de păstori, spune Sextil Puşcariu, după ce Densuşianu arătase atît de stăruitor, în „Viaţa păstorească în poezia noastră populară", cît datorăm sufletului pastoral din noi. Şi Puşcariu adaugă: caracterul rustic este decisiv pentru dezvoltarea limbii române, ceea ce îi explică locul special în sinul limbilor romanice. Căci limba română are evoluţia cea mai naturală: n-a fost stînjenită de prezenţa latinii clasice, ca alte limbi.

Dacă te gîndeşti, acum, ce se poate întîmpla cu limba aceasta rustică, într-o lume ce devine tot mai mult a oraşului; ce se întîmplă, aşadar, cu o limbă a vieţii în faţa unor exigenţe de rostire care sînt tot mai mult ale raţiunii — te sperii la început, se sperie gîndul.

Dar dacă te gîndeşti mai bine, vezi că aceea ce se petrece cu noi s-a întîmplat peste tot în lume. Nu numai că problema noastră — cum vom rămîne intacţi cu valorile naturii şi ale inimii într-o lume ce e tot mai mult una a culturii raţionale — este şi problema altora, în primul rînd a Asiaticilor şi a marii culturi indiene, dar împlinirea sub semnul imediatului a fost lotul tuturor popoarelor, pînă la un punct.

Există o trinitate animală care stă la nivelul omului, în istorie: oaia, boul şi calul. S-ar putea ca vieţuitoarele acestea să devină într-o zi muzeale (şi poate încă de azi sînt copii care n-au văzut o oaie păscînd) dar ele au făcut istorie în aşa măsură, încît, pe linia oilor, începînd cu Argonauţii, sau pe linia calului, de la Hiţiţi şi pînă la Napoleon, se poate scrie o istorie a lumii.

Ceea ce ne deosebeşte pe noi, cei puţin în sînul popoarelor romanice, este că ne-am format limba, după un mare cunoscător al ei ca Sextil Puşcariu, exclusiv în rusticitate, dacă nu chiar în pastoral. Dar înseamnă aceasta că limba nu rezistă confruntării cu noul?

Nu numai că viaţa istorică a daco-românilor e mai completă, aşadar mai trainică aici, pe arcul Carpaţilor, ci şi dialectul lor, aşadar limba aceasta a noastră e mai cuprinzătoare şi suplă. Primim toţi termenii noi, aşa cum îi inventă ori îi primeşte orice altă limbă. Dar alături de termenii aceştia, care nu sînt decît unidimensionali, păstrăm o limbă neaşteptat de speculativă, creată de cei care, cum spunea Densuşianu, au ştiut deopotrivă să făptuiască şi să contemple. Că au făcut-o adesea la nivelul de jos al istoriei? Dar *acolo* s-au plămădit limbile, şi aceasta mai ales, nu aspectul cult al limbilor, reprezintă materia învăţaţilor.

În prefaţa la volumul II din Magnum etimologicum, Hasdeu spunea (pag. XII) un lucru care n-ar trebui să surprindă astăzi, „Materialul brut al lingvisticii se află mai întreg în cătune, în colibe, în bordele". Dacă în ştiinţele naturii omul şi raţiunea au fost totul, paradoxul face că în ştiinţele omului nu conştiinţa trează a acestuia vine să dea măsura. Undeva umilii istoriei îşi fac dreptate, în faţa puternicilor ei şi al fruntaşilor spiritului. Goethe spune că pînă şi în ştiinţele naturii umilii sînt cei ce poartă cu ei adevărul; în minunata sa Istorie a teoriei culorilor, pe aceştia îi şi opune lui Newton, spre a infirma adevărul acestuia că lumina ar avea în ea „impuritatea" culorilor.

Goethe nu avea dreptate împotriva lui Newton, cu toată oastea sa de umili aruncaţi în luptă. Dar gîndul său poartă în el un adevăr. În cumpătul vremii ne trezim, ca români, vii şi deschişi către veac, tocmai cu lumea aceasta a anonimilor muţi dindărătul nostru. Şi cînd te cufunzi în limba pe care au ştiut, în cătunele lor, s-o pregătească ei, te paşte gîndul că — dincolo de greci, Hegel şi logos-ul matematic — limba aceasta ar putea şi ea supravieţui.

Constantin NOICA

NATHALIE SARRAUTE: „ÎNTRE VIAȚĂ ȘI MOARTE"

cărți și idei

În literatura de ambiguități și încertitudini a Nathaliei Sarraute, ultimul ei roman are o poziție singulară, dacă nu ca factură, cel puțin ca ton. Aceeași efervescență analitică, aceeași curiozitate în continuă tensiune, aș zice chiar într-o permanentă stare de alarmă, aproape obositoare, dublată de sentimentul subiacent al zădărniciei unor eforturi mereu sortite eșecului, de conștiința că obiectul acestei curiozități este atît de versatil, de lunecos, de precar și, în consecință, atît de insesizabil, încît a încerca să-l surprinzi în autenticitatea lui intimă și să-l identifici e tot atît de inutil ca și strădania de a da o formă precisă unei mase de gelatină. De aceea prozele ei, ca și pînza Penelopei, se urzesc și se destramă pe măsură ce sînt urzite, constituind tot atîtea vagi începuturi ale unor istorii ce nu pot fi scrise din lipsa unor date obiective neîndoielnice și a unor raporturi definite și definitorii între personaje; sînt doar niște înlănțuiri de intuiții, de ipoteze și de probabilități, cărora, cu o sîrguință lucidă și febrilă, prozatoarea caută să le dea consistență și realitate, pentru a le părăsi, derutată, rînd pe rînd, întrerupîndu-și la un moment dat investigațiile pe care cititorul e liber să le ducă mai departe după bunul său plac. Refuzînd să se supună legilor constructive ale romanului, scriitoarea pare să se complacă într-un fel de arbitrar literar, pe care însă pasiunea ei analitică îl înnobilează, justificîndu-l printr-o necesitate interioară.

În ultima ei lucrare, tonul impetuos, aproape vehement, mărturisește o participare directă și incizia analitică, practicată dintr-o stăruitoare curiozitate față de fenomenul psihologic în sine, este determinată acum de o atitudine precisă, asociindu-și forța cauterizantă a sarcasmului. Autoarea nu mai pornește de la supoziții șovăielnice, aleatorii, ci de la situații definite, bazate, probabil, pe experimente proprii. Adună și depozitează astfel elementele unui roman care, și de data aceasta, este sortit să rămînă nescris, elementele respective fiind atît de contradictorii și deconcertante, încît o asemenea construcție ar fi tot atît de greu de conceput ca și o clădire durată pe temelii de nisip.

Eroul romanului, în care, dat fiind îndeletnicirea lui, sîntem înclinați s[illegible] edem o proiecție autobio[illegible]ă, menită să decanteze și s[illegible]tizeze încercările trăite de autoare, este un scriitor fără identitate, un fel de prototip, care ilustrează vicisitudinile unei cariere supuse unor necontenite fluctuații, datorită în primul rînd specificității ei, uneltelor sale de lucru, atît de fragile, de iluzorii, de evenescente, iar pe de altă parte situației speciale a scriitorului în lumea înconjurătoare, în ochii căreia constituie un fenomen izolat, superfluu și excentric, un intelectual ratat și vanitos, neconformist și recalcitrant și care își arogă o contestabilă și jignitoare superioritate.

Cu o implacabilă vervă satirică, ce alunecă pe alocuri, din exces de zel, în verbozitate, Nathalie Sarraute creionează virulent ambianța filistină, în fața căreia scriitorul se vede adesea nevoit să se plece și de care destinul operei sale este condiționat. Și aici schimbarea de ton devine manifestă; romanul, sau așa-zisul roman al Nathaliei Sarraute se transformă în pamflet, personajele adiacente capătă un aspect grotesc, caricatural, împresurîndu-l, amenințătoare, ca într-un coșmar, cu măștile lor holbate și rînjite, pe bietul scriitor. Filistinismul, privit ca expresia unei mentalități snobe, rigide și limitative, este viitoarea Caribdei ce se cască sub pașii lui, pregătindu-se să-l înghită în genunea anonimatului.

Scriitorul însă are nevoie de confirmări, de convingerea că laborioasele lui explorări în universul cuvîntului au un rost și un preț și nu se risipesc în van. Și, împins de această aspirație pururi nesatisfăcută, își caută refugiul și comprehensiunea necesară într-un mediu solidar, de care ar trebui să-l apropie identitatea de năzuințe și de preocupări. Aici însă îl așteaptă inaccesibila Scila, masivul, conglomeraticul orgoliu al confreriei oamenilor de litere, cu inflexibilele sale canoane, ce nu permit singularizarea și nu dau voie nici unui nou-venit să se ridice peste plafonul unei confortabile mediocrități. E un alt soi de filistinism, format dintr-o indestructibilă țesătură de interese meschine și de vanități.

Pendulînd între Scila și Caribda, azvîrlit ca de o mașină centrifugă de valurile unor opinii divergente, trecut prin dușurile scoțiene ale panegiricelor, brusc — și fără vreun motiv aparent — alternate cu cele mai umilitoare minimalizări, nefericitul aspirant la nemurire plutește necontenit *între viață și moarte*, simțind cum în fiece clipă îi fuge pămîntul de sub picioare și, datorită forțelor contrare la cîrmeiul cărora se află, veșnic smucit, bruftuluit, aruncat, rostogolit încolo și încoace, incapabil să-și mai controleze gesturile, să păstreze o linie de conduită, reacționează ridicol și dezarticulat ca o marionetă. Drept care aici el nu este crutat de verva satirică a romancierei, a cărei intoleranță nu înțelege să-i acorde nici un fel de circumstanțe atenuante. Pamfletul devine amar și pare mărturia unei iremediabile mizantropii.

În acest inextricabil hățiș de forme încîlcite și monstruoase, de încertitudini și de anxioase instabilități, a mai rămas oare un singur contur limpede, nealterat, o singură certitudine? Da: este actul creator în sine, momentul cînd, *între viață și moarte*, fantasmele difuze, inconstante, veleitare ale imaginației fecunde, se materializează în cuvinte, condensîndu-se — ca să folosim admirabila imagine cu care se încheie romanul — „ca aburul fin... ce se depune pe oglinda apropiată de gura muribunzilor".

Ovidiu CONSTANTINESCU

*) Nathalie Sarraute: *Entre la vie et la mort.* — Ed. Gallimard, 1968.

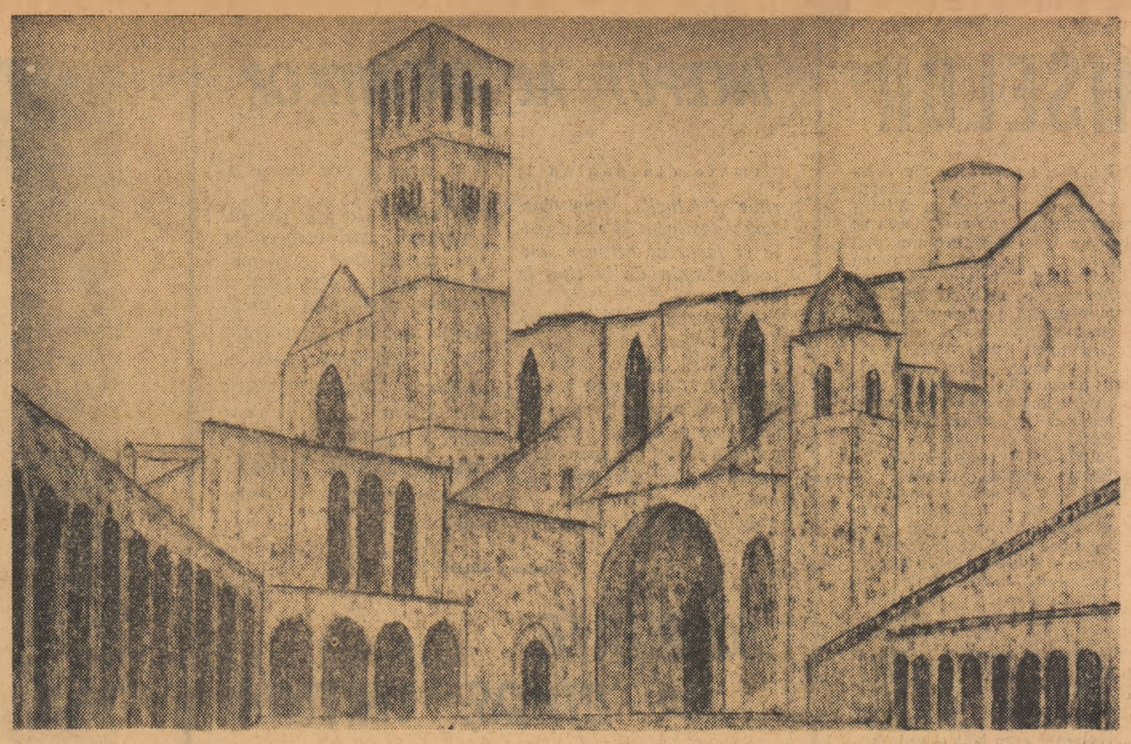

EUGEN CRACIUN — *PEISAJ DIN ASSISI (ITALIA)*

Spectacole de avangardă pe scenele italiene

Scrisoare din Roma

TEATRU PROTESTATAR: EURIPIDE, MADE IN S.U.A.

Un turneu american în Italia. Acțiunea piesei se petrece la Washington, în zilele noastre. Oreste și Pilade sînt, ca totdeauna, cei doi prieteni-frați: tinerii hippy, în bluejeans roșii; Hermiona, soția lui Oreste, folosește mini-jupe de hîrtie; Elena din Troia, prostituata, are haine de clown picțate. Iată cîțiva dintre protagoniștii tragediei lui Euripide, așa cum au fost văzuți de studenții universității din Durham din California, în regia lui Jan Kott, cu muzica lui John Cage, unul din cei mai cunoscuți compozitori de avangardă americani. De ce Kott a ales tocmai Washington pentru Oreste al său? Kott, autor al eseului „Shakespeare contemporanul nostru" răspunde:

„Oreste reprezintă o istorie de violență și nebunie. Aceste două lucruri: nebunie și violență, astăzi mai mult ca niciodată, sînt la ele acasă la Washington". Și adaugă: „Cînd Euripide a scris tragedia, războaiele Peloponezului erau în curs și grecii ajunseseră în punctul culminant al civilizației lor. În această țară — continuă, referindu-se la Statele Unite — violența și războiul sînt iminente".

În spectacol se folosesc scene din filmele despre Vietnam. „Corul" este constituit din hippies care agită lozinci pe care scrie: „Sîntem cu toții niște asasini".

TEATRUL EXPERIMENT: UN CONGLOMERAT „GESTIC-FONETIC"

Grupul „Teatrului Dioniso" din Roma, prin spectacolul „Da zero" de Gian Carlo Celli, se angajează într-un experiment de creație colectivă între autori și spectatori. Ceea ce a vrut să facă Celli este numai o „structură"; dispune de trei actrițe și prevede momente succesive pentru crearea spectacolului care se configurează și prind viață printr-o continuă „intercondiționare" între actori și spectatori, astfel încît spectatorii devin coautori, inventînd tema și desfășurarea acțiunii. Spectatorii creează muzica folosind instrumente puse la dispoziție de maestrul Domenico Guaccero și pictează elementele scenografice (de o compoziție variată), pregătite de scenografa Laura Toli.

Actrițelor (Lydia Biondi, Sophie Marland și Rosita Torosh) le revine greaua și obositoarea muncă a invenției, care transformă cuvintele în acțiuni și scene, sub stimulul spectatorilor, de care sînt legate printr-un telefon, un semnal luminos și un amplificator.

În „Da zero" de Gian Carlo Celli este importantă întrebuințarea limbajului: un conglomerat gestic-fonetic, format din sunete, cuvinte și gesturi, de tradiție italiană, franceză, anglo-saxonă și germană, nu fără cîteva cuvinte latine. În acest fel, se spune, apare o „structură" scenică în condițiile unei „intercondiționări", ale unui limbaj comun actorilor în însuși momentul în care spectacolul se desfășoară. Numai că autorul s-a grăbit să publice un dicționar după care se pregătesc actrițele și care poate fi consultat de spectatori (în cazul că se ivește vreo neînțelegere de limbă) în timpul creației colective.

Criticul de artă Franco de Claceis mi-a furnizat cîteva justificări teoretice: omul eliberat din crustele care-i falsifică fizionomia, își scoate măștile, purificîndu-se; acesta ar fi scopul: de fapt, vechiul catharsis. Astfel, un Euripide modificat cu ironie devine protest, o realitate care se oficiază devine document. Mai complicate sînt lucrurile în cazul teatrului complet. Convenția este acceptată nu numai de publicul spectator, ci și de actorul folosit drept public. Drama între lumină și umbră este distribuită egal între cele două entități care joacă și se joacă, aplaudă și se aplaudă. Teatrul pune pe tapet omul, dar omul dispare îndărătul operei, și opera se macerează ea însăși pentru a se recompune altfel de fiecare dată. Voința de a retrăi este trădată însă în „Da zero", pentru că autorul are lașitatea de a propune dicționarul, mai mult sau mai puțin elocvent, pentru o lecție știință. Rutina libertății fixează limitele libertății. Dar ceea ce este caracteristic în această mișcare e voința ei de a sfărîma frontierele artei, pentru a elibera izvoarele de autentică poezie din colosul din umbră: publicul-actor.

Replica dramatică devine activitate spirituală, manifestare a inteligenței și a voinței de a construi un eu colectiv.

Parafrazîndu-l pe D'Annunzio, aș putea zice: o încercare de a „juca inimitabil" viața ca artă.

Mariana COSTESCU

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● *La Tribune de Geneve* din 31 iulie publică un articol semnat de Horia Bratu, intitulat „Les constantes de la culture roumaine". De un caracter informativ, textul conține și intuiții personale și o încercare de a sintetiza datele culturii naționale într-o metaforă, pentru a le face mai sugestive unor străini.

● În editura Max Hueber din München a apărut recent traducerea lucrării *Literatura română de azi* (Rumänische literatur der Gegenwart) de Dumitru Micu și Nicolae Manolescu. Volumul cuprinde un cuvînt înainte alcătuit de autori pentru ediția germană. Traducătorul și comentatorul Ernst Erwin Lange-Kowal semnează o introducere în care își propune să-l informeze pe cititori asupra celor mai importante aspecte ale dezvoltării istoriei, limbii și literaturii române. Cele peste 150 de note ale traducătorului constituie un aport substanțial la elucidarea numelor de autori, cărți și evenimente necunoscute de cititorii ediției germane.

Din nou, inima

Revista franceză L'Express (893, 19—25 mai 1968) publică un interesant interviu cu primul francez care a suportat o grefă cardiacă. Pacientul, părintele dominican Charles Boulogne, de 57 de ani, se găsește la spitalul Broussais din Paris sub supravegherea medicală a unei echipe de medici condusă de prof. Dubost care la 12 mai a.c. a efectuat cu succes operația de transplantare a inimii.

L'Express: Am promis să nu vă reținem mai mult de cincizeci de minute. Deci, să trecem imediat la întrebarea pe care și-o pune fiecare. Cum vă simțiți cu inima altuia?

Părintele Charles Boulogne: Foarte bine. Știți, inima este un simplu motor. Cînd se face grefa altui organ, acesta începe să funcționeze încetul cu încetul. În ce privește inima, ea trebuie să pornească dintr-o dată cu viteză maximă. A mea își face mica ei bătaie de 120 pe minut zi și noapte și n-o mai simt. Nu mai sînt un cardiac. Nu mi-am mai simțit inima de la operație.

L'Express: Înainte de operație sufereați mult?

P. Boulogne: Ah, desigur! De doi ani aveam crize, criză după criză, mă sufocam. De aproape cinci luni eram considerat un muribund.

L'Express: Și o știați?

P. Boulogne: Da, știam.

L'Express: În ce stare de spirit ați acceptat această operație?

P. Boulogne: Ei bine, tată: practic eram un om sfîrșit. Nu puteam face altceva decît să stau în spital complet imobil. Atunci mi-am zis: în definitiv cînd trăiești singur, și la urma urmei pentru alții, trebuie să joci totul pe tot, să riști, să te angajezi (...)

L'Express: Dumneavoastră ați cerut să fiți obiectul unei grefe, sau medicii v-au propus?

P. Boulogne: Eu am cerut-o prof. Dubost. Am petrecut aici la Broussais patru luni anul trecut. Aveam o încredere totală în el. Cînd am auzit vorbindu-se de grefe i-am spus: „Ascultă, dă-i drumul! Sînt făcut pentru asta".

L'Express: Și erați aici cînd ați aflat că veți fi operat? Cum ați aflat?

P. Boulogne: Eram la Marsilia. Într-o bună zi, prof. Olmer vine la mine, se așează și-mi spune: „Știți, profesorul Dubost vă așteaptă. — Ah bine, am spus. Cu atît mai bine!". Mi-a replicat: „Știți ce riscați?" (...) Era într-o marți. Am plecat joi seara. De vineri m-am lăsat în seama lor. Și iată!

L'Express: Ați fost operat duminică. Ce s-a petrecut între timp?

P. Boulogne: Îmi amintesc foarte vag. Pentru că m-au adormit imediat pentru a-mi face una, alta, toate cele necesare. Amintirile încep din momentul în care prof. Dubost a venit cu dl. Soulié și asistentul d-lui Lenègre. I-am întîmpinat spunînd: „Iată regii magi". Mi-au răspuns: „Pentru această seară". N-aveam deloc conștiința zilei, a orei. Pierzi foarte repede noțiunea timpului, a locului. Credeam că operația a avut loc în cursul nopții. Dar nu, era ora cinci. La zece totul se terminase.

L'Express: Vă amintiți primul dv. gînd cînd v-ați trezit?

P. Boulogne: Cînd m-am trezit aveam o ușoară stare de tulburare nervoasă.

L'Express: Și a durat mult aceasta?

P. Boulogne: Nu, nu prea mult. Se pare — mi-au spus-o după aceea — că răspundeam la toate întrebările ce mi se puneau. Vorbeam despre literatură, muzică, evenimente... și ceea ce răspundeam era destul de logic. Nu știu dacă îmi controlam cuvintele, dar în orice caz mă exprimau. Reprezentau spiritul meu. Legătura cu corpul se făcea progresiv.

L'Express: Cu prețul unor mari suferințe?

P. Boulogne: Nu păstrez amintirea vreunei suferințe fizice, nici o vreunei tăieturi sau răni. Am trăit o experiență uluitoare. Imaginați-vă că în primele ore după operație eram parcă dedublat. Este o experiență extraordinară de verificare a spiritualității sufletului, dacă pot spune așa.

Era corpul meu, dar eu nu știam că este. Asistam la toate, eram prezent, întrețineam conversații, răspundeam la întrebări, dar nu simțeam nimic. Abia după o lună și jumătate într-o zi, am spus unui medic: „Ce ciudat, pentru prima oară simt că acest picior este al meu".

Te transformi puțin, în felul prizonierilor care confundă zilele. Iată de ce aș fi cu totul incapabil să scriu amintiri asupra acestui subiect. Memoria imediată mi se tulbură.

L'Express: Deci nu păstrați amintirea unei încercări fizice penibile?

P. Boulogne: Nu. Ceea ce trebuie să suport este o disciplină medicală strictă și cîteodată puțin enervantă, trebuie s-o spun. Și asta pentru că sînt supravegheat foarte îndeaproape, înțelegeți. Este primul lor caz. Ei țin foarte mult să nu rateze. Cît despre mine, le fac jocul. E normal (...)

L'Express: Plictisitor... Dacă vreți.

P. Boulogne: Am un temperament de o vitalitate uimitoare, înțelegeți. Am fost un ftizic pe moarte, de asemenea, un cardiac. Îmi mai trebuia numai o piatră care să-mi cadă în cap!

L'Express: Ați fost un ftizic muribund? La ce vîrstă?

P. Boulogne: Bine, ascultați. Mai întîi am fost strivit, și încă de un Rolls, la vîrsta de 9 ani. Am scos-o la capăt. Pe urmă, în 1958, am avut primul infarct, la 46 de ani. Eram într-un turneu de conferințe în Germania. După doi ani, tuberculoza. Am stat patru ani într-un sanatoriu. Doi ani mai tîrziu, o mică serie de infarcturi. Anghină pectorală, colaps, edeme pulmonare, de toate...

L'Express: Și de-a lungul acestor încercări v-ați temut de moarte?

P. Boulogne: Nu, nu, nu. Moartea nu m-a speriat niciodată. I-am spus profesorului care mă îngrijea la Marsilia: „Sărmanul meu George, se împlinește un an de cînd trec în fiecare dimineață pe lîngă patul meu întrebîndu-te dacă mai trăiesc". Atunci mi-a replicat: „De unde știi?". Știam (...) Am văzut moartea de aproape adesea, nu întotdeauna m-am comportat strălucit, dar înfricoșat n-am fost niciodată.

L'Express: Ce înțelegeți prin „nu întotdeauna m-am comportat strălucit?"

P. Boulogne: Suferi singur. Nu trebuie să-ți faci iluzii. Toți bolnavii sînt singuri. Începînd cu o anumită zonă a încercărilor, ca și cu sărăcia de altfel, ești singur. Trebuie să-ți porți singur povara, cu puteri proprii. Nimeni nu te poate înlocui.

Cred că trebuie să fii natural, să nu joci teatru. Dacă nu, fațada plesnește și s-a sfîrșit. Trebuie să fii tu însuți! Să ai simțul umorului față de tine însuți. E foarte important umorul. Să nu te ici prea în serios. Mare dar, simțul umorului! (...) practic există foarte puțini oameni care trăiesc după sufletul lor în toate clipele vieții (...) Trăim adesea la suprafața noastră. Personajul pe care-l interpretăm este prezent, dar nu și viața noastră profundă... Și apoi, din cînd în cînd, ca în relațiile intime, devii tu însuți pentru o clipă.

L'Express: Credeți că aceasta se întîmplă în special în momentele de suferință?

P. Boulogne: A! momentele de suferință!... Știți, cînd ești bolnav, cînd te simți singur, te închizi, ai o viață dublă. Aceea care se desfășoară în tine însuți, și apoi viața exterioară, relațiile cu cei care vin să te viziteze și care adesea se poartă stingaci. Vorbesc despre boala ta deși n-au trecut niciodată prin încercările ei. Este adevărat că orice bolnav vrea să i se vorbească despre boala lui. Dar sînt și vizitatori care nu-ți vorbesc decît de asta. Sau și mai mult: despre bolile lor. Oh! e cumplit! Îți povestesc operațiile lor, apendicita de la 14 ani!

L'Express: Nu-i ușor să discuți cu un bolnav.

P. Boulogne: Este foarte dificil. Mai întîi sînt bolnavi care devin egoiști, foarte egoiști. Fiecare își face un titlu de glorie din ce are la îndemînă. Ei și-l fac din maladie

L'Express: În orice caz, dv. n-aveți deloc aerul de a fi cedat unei asemenea tentații!

P. Boulogne: Nu știu, este poate o problemă de structură. M-am ocupat mult de alții în viata mea. Și cînd depinzi de alții sinele se consolidează. Dacă ești considerat un tip șic ești obligat să fii șic și cînd n-ai poftă de asta.

L'Express: Sub privirea altuia...

P. Boulogne: Desigur, ești angajat într-un fel. Te ții drept din cauza altora, ca ei să nu-și spună: „Ia te uită, aveam încredere în el și a cedat" Și dv. chiar dacă n-aveți poftă să scrieți un articol, ei bine! trebuie scris și-l scrieți. E același lucru.

L'Express: Da, dar ca această disciplină să reziste suferinței fizice trebuie să aibă un postament mai solid decît privirea altuia, nu?

P. Boulogne: Știți, am impresia că suferința adîncă cere să rabzi totul sau nimic. Așa, o dată ce ai început, îți spui: „Trebuie să merg pînă la capăt". E ca o competiție, mă înțelegeți? Este vorba poate de mîndrie. Cred că este necesară o mîndrie interioară, față de tine însuți, chiar dacă alții n-o văd. Devii propriul tău public. (. . . . .)

L'Express: Doriți să știți mai multe despre donatorul dv.?

P. Boulogne: Știu că era mort de patru zile.

L'express: Se spune că fratele său ar vrea să vă vadă.

P. Boulogne: Da, mi-a scris și i-am răspuns că îl voi vedea.

L'express: Are probabil sentimentul că prin această inimă care bate în pieptul dv. ceva din fratele său mai există.

P. Boulogne: Poate. Există o simbolistică a inimii, la care toată lumea e sensibilă și pe care o regăsim în limbaj: „Vă salut cordial... Din toată inima..." Eu nu sînt indiferent la asta. Dar nu este nici-o legătură între inimă, ca organ, și spirit. Nu inima provoacă emoțiile ci emoțiile accelerează inima... (...)

L'Express: Acum puteți să lucrați? Să scrieți?

P'Boulogne: Acum scriu scrisori. Citesc. Dar nu lucrez la o carte, n-am documente aici. Și apoi, trebuie să spun că am un regim care nu se pretează lucrului. Examene, recoltări de sînge... De trei sau patru ori pe zi suport controale... Ei, este o viață puțin cam agitată (. . . . . .)

L'Express: Ce altă învățătură ați tras din frecventarea morții?

P. Boulogne: Că iubești cu atît mai mult viața.

L'Express: Dv. o iubiți?

P. Boulogne: Da. Eu nu consider moartea ca un sfîrșit, o consider ca o trecere. Dar îți trebuie o mare încordare pentru a-ți lua avînt, într-un fel. Am aflat că se poate trăi fără să-ți folosești corpul, practic Nu este o mare plăcere, dar nici nu e dezagreabil. Spiritul merge înainte (...)

L'Express: Veți descrie mai pe larg experiența dv.?

P. Boulogne: N-am nimic de împărtășit! Mai întîi, amintirile mele sînt prea vagi. Și apoi este o experiență prea individuală ca să fie utilă altora. Nu mă vor crede, Reflexii asupra cazului meu? Reflexii asupra eului?... e util ceea ce are valoare generală. Dacă aș fi romancier poate, dar nu am darul... (. . .)

atlas liric

2 POEȚI BULGARI

VLADIMIR BAȘEV

Nașterea zilei

E dimineața mării. Și unda te orbește
Din nou, lucind cu zîmbet liniștit.
Malul cu fire de nisip îl crește
Tărăgănatul mării gîfîit.
Prăpastia de gaze se zbuciuma azi-noapte
În ceasul negru, rece, fără glas,
Ci soarele-a schimbat-o cu dulci șoapte:
Adîncurile ard în curcubeu,
Smaragde se rostogolesc în ape clare.
O, tu, lumină larg deschizătoare!

Cu aripi transparente, de cristal,
Atîrnă libelule sclipitoare.
Triumfă dimineața-n lumină orbitoare
Vibrînd deasupra fragedului mal.
La țărm pescarii cîntă. Mari plase
încărcate
Cu rodul mării luat pe jumătate.
Și-s bucuroși pescarii văzînd că-n plasa
plină,
Cu peștii laolaltă (sus, brațe încordate!)
A picat soarele: sfînt pește de lumină.

În românește de V. MAZILESCU

IVAN DAVIDKOV

Triptic carpatin

1

Numește-aceste zile demiurge
ca pe un munte alb din amintiri
și scaldă-le în rîul care curge
din cîntecul molizilor subțiri
și-ascunde-le, ca pe o taină nouă
sub haină, lîngă inimă cînd plouă!

Pe drumuri asfaltate, albe faruri
de-a lungul kilometrilor privesc,
iar printre plopii care joacă zaruri
cătune-ndepărtate se zăresc
purtînd la subsuoară — pentru cină
o pîine rumenită: luna plină!

Copacii de-ntunerec se desfoaie,
iar din al nopții fluviu revărsat
au inundat meandrele de ploaie
troița cu Isus crucificat,
iar luna pîlpîind peste coclaur
i-a pus pe umăr secera de aur!

•

Rămîn în urmă zilele... N-ai teamă,
de-acum să ne ajungă nu mai poi,
dar tu nu le uita, mereu le cheamă
ca și arcada dulce-a unui pod
cînd ploaia ca un păr de vrăjitoare-i
pe umărul rotund al Timișoarei!

2

O casă cu ochi mari sub pleoape-albastre
ca și o mamă-n brațe ne-a primit
și cu albine-n florile din glastre
care spre noi miresmele-și trimit
ca un păun cu coada muzicală
ce-și scutură petală cu petală!

Aici m-a legănat cu luntrea-i calmă
adîncul somn, ca pe-un secerător
și-n sufletu-mi s-a strîns ca într-o palmă
mireasma dulce-a grîului sonor,
iar rîuri liniștite, de pe munte,
sărutul verii mi-au adus pe frunte!

Eu auzeam prin arbori cum respiră
văzduhul blînd al verii ostenit
cînd pasărea fîntînii își resfiră
penajul peste cai ce-au venit
să bea argintul viu vărsat din ciuturi
sub ale serii mătăsoase scuturi!

Și auzeam cum bat ușor în geamuri
cu degetul lor crengile de măr
și auzeam cum se desprind din ramuri
atîtea bucurii într-adevăr
asemeni unor mere coapte
lăsînd o dîră de argint în noapte!

3

Pămîntul ars, culori de catifele
ard pe paleta pictorilor, vii,
un vast tablou ce-i înrămat de stele
e tot pămîntul scumpei Românii
și văd din zi în zi cum îl pictează
tot mai frumos, o pensulă vitează!

O, de-aș putea și eu, aceste zile
să le pictez, așa cum le-am văzut
nemărginite brazde, așa cum mi-le
arată tot pămîntul renăscut
sub mîinile acestea muncitoare
purtînd pe degete inel de soare!

Din ele păsările beau lumină,
din ele curbubeie mîndre cresc.
Ele cunună fiece grădină
cu cerul vrednicieî românesc
cînd șalul ploii sprinten se arunca
pe umerii pădurii, peste luncă!

Se treieră în ceasul zilei calme
pe undeva în cer, sau pe pămînt
cînd România cerne grîu în palme
cu toată fața surîzînd în vînt
și-acestei țări cu ochii mari de soare
îi cîntă vara-n albele ulcioare!

În românește de
VALENTIN DEȘLIU și ION POTOPIN

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 12 94 14; 11 39.36; 12 74 26. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 18.33.99. ABONAMENTE: 3 luni 13 lei; 6 luni 26 lei; 1 an 52 lei. Tiparul: Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23—25.

40133